THE BOOK WAS DRENCHED

THE

Prameelarjuneeyam

(A Telugu Drama in Five Acts)

COMPOSED BY

The late Mr. D Krishnama Charlu,

"ANDHRA NATAKA PITPAMAHA"

BELLARY

Third Edition.

PUBLISHED BY

D. K Krishnama Charlu & Brothers,

BELLARY

Printed at the Bhuvanesvary Press,

BELLARY

1934.

Price | | Re. 1-0-0.

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

ఇది

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదుపొందిన

ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచింపఁబడి

డా. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారి సహోదరులవారిచేఁ ప్రకటింపఁబడినది.

మూఁడవ కూర్పు.

బళ్ళారి.

భువనేశ్వరీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

1934

[క్రయము రూ 1—0—0.]

శ్రీ.

పీఠిక.

ఈప్రమీలార్జునీయ నాటకములోని యితివృత్తము జైమినిభారతములోనిది. ఇందు వీరహాస్య శృంగారరసములు ప్రాముఖ్యము నంది యున్నవి ఇతరరసములకును నచ్చటచ్చటఁ దావుగలదు. కథాసంవిధానవిధానమును, పాత్రౌచిత్యవైచిత్రియు, మనోహర సంభాషణాచమత్కారమును నేతన్నాటక కర్తకు వెన్నతోఁబెట్టినవగుట యాతని నాటకములఁ జదివినవారి కెల్లను దెల్లము. కావున నీనాటకమునందును నాగునాము లేకొ అంతయు లేక పాటింపఁబడియున్నవని సహృదయులు తెలియంగఁగలరు.

హిందూసంఘమున స్త్రీల కిట్టిస్థానము నాట్యలో సంగియుండి నను చర్చకెక్కి పూర్వాచారపరాయణులకును లోకమునకు కెప్పు, సంఘసంస్కారము లభిలషించుకోనువారికొక వంకకేద్వనినిమిత్తమని నిర్ణయింపఁ బడకుండ నిల్చియున్నది. ఇట్టివివాదమున నేదో యొక్క నిర్ధారణమునకు దాని చెప్పినట్లు చూపుట నుద్దేశించియే యీనాటకము వ్రాయఁబడియుండునట్లు తోఁచుచున్నది. కారణ మేమన నిరుపక్షులవారి మనోభేదములకును నీనాటకములో నందందు సమాధానములు దొరకనున్నవి. కావున నిది యొకవిధమగు సంఘసంస్కరణనాటకమని నుడివినను సత్యమునకు మోసము కాఁజాలదు.

సాధ్వియగుస్త్రీకి సహజముగనుండు పవిత్రప్రేమయును, వీరశ్రేష్ఠుఁ డగుపురుషునియందుఁ గనఁబడు శౌర్యమును, ప్రమీలయందుఁ గానంబడుచున్నవి. స్వాతంత్ర్యనిర్వహణము మున్నగు పురుషధర్మముల నైతము ఆస్పదమిచ్చినచో - స్త్రీ లతివకుశలతతో నిర్వహింపఁగల రని నుడువుటకుఁ బ్రమీలాపాత్రపోషణ మొకసాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. అంతియ

కాని యిచ్చట గమనింపవలసినవిషయ మింకొకటి కలదు. తొలినుండి నిశ్చింతగ నవక్రపరాక్రమముచే నేజంకుగొంకులు లేక తన రాజ్యము నేలుకొనుచుండిన ప్రమీల, పురుషవర్యుండగు నర్జునుసంసర్గము చేతనే స్వత్వమును మాని, సడికైన నోర్చి ప్రాణమైనం ద్యజింప సిద్ధపడుటం జూడ, దమస్వభావమునకు విరుద్ధములగు పురుషధర్మములను స్త్రీ లెంతచక్కంగ ననుష్ఠించుచున్నను, నప్పుడు కాకున్న మున్ముందైన, విరుద్ధధర్మావలంబన మనర్థదాయకమని స్పష్టముగ ధ్వనించుచున్నది. తుదకుం బ్రమీల యింతవరకుం దానవలంబించిన పురుషధర్మముం ద్యజించి, పురుషజనోచితకర్కశత మాని, స్త్రీజనసహజముగ శిరీషకుసుమపేశలయు, ప్రేమమయస్వరూపిణియునై యర్జునుని వరించి తనసర్వస్వమాతని కర్పించి తన జన్మమును సార్థకము గావించి కొనినది.

తరుణీజనసాహచర్యము చేనర్జునుని యోధవీరులగు సాత్యకిప్రముఖులు తమకర్తవ్యముల మఱచుటయు గాక తాము గైకొన్న కార్యదీక్షను భంగ మొనరింపనైనం బాల్పడుట చూడం బురుషులెట్టి ధీరులైనను నాండువారిచూపు టురులకుం జిక్కరేని వారిధైర్యసాహసములు నీఱగుట తథ్యమని నిరూపితమగుచున్నది. స్త్రీలకు సర్వస్వాతంత్ర్యముల నిచ్చి, యెల్లప్పుడును వారితోం గలసి మెలసి తిరుగుచుండిన, నెట్టి చేటును నేలపాటిల్లునని భ్రమపడు పురుషుల కీనాటకము మంచినీతిని గఱపుచున్న దనవచ్చును. అంతమాత్రమే కాక యెట్టిధీరమానసముగల తరుణియైనను దన హృదయమునకు నచ్చుపురుషుని సహవాసమించుక లభించినంతనే తనధీరమానసమంతయుం గరంగి నీరుగ పలుచనై పోవ హృదయము సోలిపోవ, నాపురుషుని జెట్టపట్టి ధన్యతనొంద నభిలషించుననుసూక్తి ప్రమీల యిందు స్వానుభవమునం జేయెత్తి చాటుచున్నది. పురుషులతో సమానస్వాతంత్ర్యము బడసి స్వేచ్ఛగ వారితోం గలసి తిరుచుండిన నెట్టికీడును నేలవాటిల్లునని భ్రమపడు యువతులకును నీనాటకము మంచినీతిని గఱపుచున్న దనవచ్చును.

ఈనాటకమునందు నుత్తరరంగము పూర్వాచారపరాయణుల కుచితరీతి సుబోధము గావించునని యొత్తి నుడువవచ్చును. మొట్టమొదట త్రికాలజ్ఞులగు మహర్షిసత్తములచే నిర్ధరింపఁబడిన కొన్ని కట్టుబాటులు కాలక్రమమున శిథిలములై తమతొంటిరూపము మాసిపోవ, వికారాకారముల నిప్పుడు తాల్చియుండుట నూహింపవచ్చును. అట్టివికారరూపములే వానికిఁ దొలినుండియుఁ గలవని భ్రమించువారును నీనాటకమున మంచిహితమును గఱవవచ్చును. కావున నాంధ్రనాటకపితామహుని యితరనాటకములవలె నెన్నియో యిట్టినీతుల కాలవాలమగు నీనాటకమును గుణగ్రహణపారీణచణమగు నాంధ్రలోక మాదరించుఁగాత.

బళ్ళారి.
9—10—25.

ఇట్లు విన్నవించునొక,
బుధవిధేయుఁడు.

కృతజ్ఞత

ఆంధ్రలోకమున కాంధ్రనాటక పితామహుని నాటకములపై నెంతాదరమో! కావుననే యాతని యొక్కొక్క నాటకమును పెక్కుసారులు ముద్రింపఁబడు భాగ్యము గాంచుచున్నది. వానిలో నీ ప్రమీలార్జునీయ మొకటి.

స్త్రీలకును పురుషులకును ప్రకృతిచే నొసంగఁబడిన భిన్నభిన్న దేహతత్వనిర్మాణమును, దాని ననుసరించి నైజముగ నలవడిన కర్తవ్య విభాగమును, గమనించి యుభయుల కర్తవ్యములకు దోహద మొసంగ నేర్పడిన వేఱువేఱు ధర్మములను దారుమారు గావించుటవలన సంఘమున నెట్టికల్లోలము లుదయించుటయు, మరల వానిని యథావిధిగ ననుసరించుటవలన నెట్టిశాంతి చేకూఱుటయు నిరూపించుచు, ఘోరారణ్యమునఁ జిక్కి సరియగుతెన్ను గానక నలుదిక్కుల కెదురుక నుంకించుచుండు నేఁటిహిందూ సంఘమున కీప్రమీలార్జునీయనాటక మొక రాచబాటను గనఁబఱచుచున్నది. "అసలు ప్రాఁకనేల- కాలు గడుగనేల?" యని యడుగుచున్నది.

ఇంక స్త్రీ పురుషుల నడుమ నుండవలసిన సంబంధము విషయమై పూర్వకాలమునందుండిన విధానమునందలి బాగోగులును, నీకాలమువారు దానిని మార్చి యొసంగఁదలంచు క్రొత్తరూపమునందలి మంచిచెడ్డలును, భావికాలమున కాదర్శప్రాయముగ నిలువఁబోవు విధానంపు సూచనలును నిరూపించుచు నీనాటక మొక ముఖ్య సాంఘిక సమస్యను పరిష్కరింపఁబూని చాలవఱకుఁ దన ప్రయత్నమునందు జయమందినదనవచ్చును. సహృదయులు సూక్ష్మదృష్టితోఁ బరిశీలింతురుగాక.

ఈ నాటకము వ్రాయఁబడి పెక్కేండ్లయ్యు దీనియందలి నవీనత కొఱవడక పోవుటచేఁగాఁబోలు నిది నేఁటికిని బహుజనాదరమునకుఁ బాత్రమై తనరారుచున్నది. సర్వకాలములయందును సమానాదరణము నొసంగఁగలయొక విధమగు పరిపక్వదశ భావములకును, వాని నిమిడ్చికొన్న భాషకును లభించియుండవలయుఁగాక-అట్టివానికిఁ గ్రొత్తయేమి ప్రాఁతయేమి? అట్టిదశ యలవడక పోవుటచే నెన్నిక్రొత్తలు ప్రాఁతలు కాలేదు? ఆంధ్రనాటక పితామహుని నాటకములు దినదినమునకును నవీనాదరము వడయుట కాతని భావములును, దదనుగత భాషయుఁ గారణములై యుండఁబోలు నని యూహించుట తప్పగునా?

ఆ కారణములకు మనసిచ్చి యెప్పటివలె నీనాటకముల నాదరించుచుండు నాంధ్ర మహాశయుల యెడ మే మెంతయుఁ గృతజ్ఞులము.

బళ్ళారి,
2[illegible]—1—34.

ఇట్లు విన్నవించు
ప్రకాశకులు.

ప్రమీలార్జునీయము నాటకము—కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాఙ్కము.

రంగము 1. వనవిహార మొనర్చుచున్న ప్రమీలా రాణియొక్క సేనానాయికలు ధర్మరాజుచే నశ్వమేధయాగముకొఱకు విడువబడి మేఘవర్ణాదిరథికులు వెంబడింప వచ్చుచున్న హయమును బట్టుదురు.

రంగము 2. అర్జునునిచే రాయబారిగాఁ బంపఁబడిన సుయోగుని యాశ్చర్యవిచారము.

రంగము 3. ప్రమీలా దేవిసభ. యుద్ధవిషయికమైన యాలోచన. సుయోగుని ఆగమనము యుద్ధారంభము.

ద్వితీయాఙ్కము.

రంగము 1. యుద్ధభూమి అర్జునుని సేనానాయకులెల్లఁ బ్రమీలా సేనానాయికల కటాక్షములకులోఁబడుట. (మనోహరరంగము.)

తృతీయాఙ్కము.

రంగము 1. అర్జునాదులకుఁ దామె గోషించినట్లు ప్రమీలయొక్క సఖులు సందార్లు వినోదములు చేయుట

రంగము 2. విచారగ్రస్తుఁడైయున్న యర్జునుని బ్రమీలచూచుట.

రంగము 3. కారాగృహమునన్నున్న పాండవయోధుల యుగ్మత్రాస్థ.

చతుర్థాఙ్కము.

రంగము 1. అర్జునుఁడు సన్న్యాసి వేషమునఁ గోటలోనికిఁ బోయి మలయవతి మోసమునకుఁజిక్కి ప్రమీలా భవనమునకుఁ బిలుచుకొని పోఁబడుట ప్రమీలార్జున సంవాదము.

పంచమాఙ్కము

రంగము 1. ప్రమీల మోహావస్థ-ఆమెను గనకలతాదులూఁదార్చుట.

రంగము 2. గంధర్వాంగన వేషమున నర్జునుని శిబిరమునకుఁ బ్రమీల పోవుట. వారిసంవాదము. ప్రమీల నర్జునుఁడు తూలనాడినందున నామెకుఁ గోపావేశము కలుగుట. అప్పుండి వెడలిన సేనానర్జునునికిఁ దిరుగఁబడుట. వివాహములు.

ఉత్తరరంగము.

Bellary. D. KRISHNAMA CHARLU

"ANDHRA NATAKA PITHAMAHA"

Born 1853—Died 1912.

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

ప్రస్తావన.

శా॥ శ్రీవిఖ్యాతుఁడుపాండవేయమహదార్తింబాపి యెవ్వాఁడుమా।
దావిఖ్యాతిబృహన్నలాదులకుఁ గష్టాజ్ఞాతసంవత్సరం।
బేవిభ్రాంతియులేకయుండఁ దగమాయించెఁ గృపాపూర్ణుఁడా॥
దేవుండీవుత భక్తసంతతులకుఁ ధీర్ఘాయురారోగ్యముల్॥

——(o)——

ప్రథమాంకము-ప్రథమరంగము.

హస్తిపురి-ధర్మజుని యిల్లు.

[ప్రవేశము: మృత్యుంజయుఁడు, శతరూపుఁడు నను నిరువురు బ్రాహ్మణులు.]

మృత్యుం—శతరూపా! నీవేటికి రాజునిట్లాడెదవు?

శత—నీమాటలింకఁజాలింపుము. సార్వభౌమపదవికి వచ్చియున్న వానికిట్టిదారిద్ర్యమా! ఏమేమో యిచ్చుఁగదాయని పేరాసతోవచ్చి యిట్లయితిమి. ఇంకేమనవలయు?

మృత్యుం—సార్వభౌమపదవికి వచ్చినమాత్రముననే ధనమెక్కడనుండి వచ్చును? ఉన్నంతలోఁ దగినమట్టుకు దానముచేసియేయున్నాఁడు.

శత—మృత్యుంజయా! నీవిట్లాడిన నాకుఁగోపమువచ్చును. ఇన్నిదినములనుండి నిరంకుశ ప్రభుత్వము గలిగియున్న దుర్యోధనుని యైశ్వర్యమంతయు నేమాయెను? అది లేకుండిన, నెవ్వరినడిగిన రొక్కమివ్వరు? కాకున్న నెంతదండిగా సేకరింపరాదు? ముఖ్యము ధర్మజుఁడు లుబ్ధుఁడు. కాకున్నఁ జచ్చిన వారినందఱిని వేర్వేఱుగాఁ గాల్చక యొక్కచితినె దినములకొలఁదిఁ గాల్పఁజేయునా?

మృత్యు—శతరూపా! నీవా మహీవరుని నిట్లేటికిఁ దూలనాడెదవు? మహారణమున మృతిఁజెందిన యక్షౌహిణులకొలఁది సంఖ్యగల రాజన్యుల నొక్కొక్కరి దహింపఁజేయుట సామాన్యమా? ఇదియు నొకతప్పా? దండుగలువట్టుటయు, నప్పుగొనుటయు, క్షేమరాజ్యమునకర్హములా? దుర్యోధనుఁ డున్నధనమంతయు వ్రయము చేసి యుద్ధమునకుఁబెట్టలేదా? ఈ ధర్మరాజు ననవలెనా?

శత—కానిమ్ము, నీవా రాజునింతగాఁ బ్రశంసించెదవు. ఒక్కమాట. దీనికేముత్తరమిచ్చెదవు? కృష్ణుఁడు బావమఱఁదిగదా? వానినడిగిన నెంతధనమివ్వఁడు?

మృత్యు—అప్పుగా నేకదా? అట్లుఋణము చేయుట ధర్మముగాదు. అదిగో! నకులుఁడును భీముఁడును వచ్చుచున్నారు.

[ప్రవేశము: నకులుఁడు భీముఁడు.]

నకులు—బ్రాహ్మణోత్తములారా! మీరిందేల యున్నారు? సదస్యులందఱుఁ జేరి ధర్మజు నాశీర్వదించుచున్నారు.

శత—ఆసదస్సునుండియే వచ్చితిమి. వేదఘోషమును, నాశీర్వాదములును, వినయములును, విజ్ఞాపనములును, విన్నాణములును, వివేకములును దక్కవలేను గాని, విశేషదక్షిణలకే యభావము. అందుకే మే మిందు వచ్చితిమి.

నకుల—విప్రవతంసములారా! యుధిష్ఠిరుఁ డింతవఱకు విన్నవించెనే? ఇప్పుడు నిర్ధనుఁ డైయున్నాఁడననియు. ఋణము నచిరకాలముననే పాపికొనుచున్నాఁడననియు, విన్నవింపఁడా? మీరలిగిన మాకేదిగతి? ఎట్లయిన మన్నింపుఁడు.

శత—శుష్కోపచారములు, శూన్యహస్తములు——

మృత్యుం—శతరూపా! నీకెంతటియవివేకము? ఎంతటిదురాశ? ప్రభువా! వీనికి దక్షిణయందభిలాషయున్నట్లు దాక్షిణ్యమున నభిలాషలేదు. వీనిమాటలఁ బాటింపకుము.

భీముఁడు—నకులా! ఈ బ్రాహ్మణులకేమిచ్చినను వీరికిఁదృప్తి గలుగదు. అటుతృప్తులైన వీరికి దారిద్ర్యమేలకలుగు?

[ప్రవేశము: చారుఁడు.]

చారుఁడు—భీమరాజన్యా! దేవరతల్లియగు కుంతిమాత వృషకేతు ముందిడికొనియేడ్చుచుండి పెనుమూర్ఛఁ జెందియున్నది. ధర్మజుతోడను నర్జునితోడను విన్నవింప వారుపోవుచు మీకుఁ దెలుపుమనిరి.

భీముఁడు—ఏమి! ఏమి! నకులా! మనముపోవుదము.

(నిష్క్ర—)

ప్రథమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

ధర్మజునంతఃపురము.

[ప్రవేశము: కుంతి (మూర్ఛిల్లి) ధర్మజ-భీమ-అర్జున-నకుల-సహదేవులు.)

ధర్మ—అమ్మా! ఎన్నఁడు లేనిభంగి నీకిది యేలగలిగె? అయ్యో! నీమోమున నిట్టి దైన్యము నిట్టిసంతాపము నెన్నఁడు నెఱుంగముకదా? ఏలయిట్లు దురపిల్లెదవు? నీవించుక మారుమాట వల్కకున్న మా ప్రాణములు నిలువవుకదా ?

భీముఁడు—మాతా! ఇన్నిదినములుండిన మన సంకటములఁబాపికొంటిమి. అరణ్యవాస దైన్యమును నజ్ఞాతవాసకష్టమునుసంగ్రామజయశంకయు నిరాయాసముగఁ గడఁజేరె. ఇదే నాచేత ధార్తరాష్ట్రశతముఁ జక్కడితి. ఇవియన్నియుఁ బరమసంతోష కారకములుగా నీమోమున వికాసభావముఁ జెందింపవలయునదిమాని, విలాపభావము నెట్లు చెందింపఁ జాలెను.

అర్జు—అమ్మా! ఎన్నిసంకటములకైననోర్చుకొంటివి. మమ్ముఁబాసియేకతనమునందుటకుఁదాళుకొంటివి. మేమరణ్యములనుండఁ జూచుటకోర్చుకొంటివి. బంధునాశమునకుఁ బ్రియపౌత్రనష్టమునకైనఁ దాళుకొంటివి. ఇప్పుడీభంగి శోకింప నేమికతము?

అనుబంధము 1.

కుంతి—తనూజులారా! నాకుఁగలపరితాప మింతయని చెప్పఁజాలను. అక్కటా! నేనేల మనియున్నదానను? ఏలనాహృదయము వ్రయ్యలుకాకున్నది! కుమారులారా! నేనేమని వచింతును ?

అర్జు—అమ్మా! నీవిట్లాడిన మేమేమనఁగలము? అయ్యో! పరితాప మనియెదవుగాక కారణము తెలుపవే? యుద్ధమునఁ జచ్చినమనవారికై దుఃఖించెదవన్న నదియుంతయుఁ దుదముట్టి యిన్ని దినములాయెనే. ఇప్పుడేల యీ శోకము!

కుంతి—హా! హా! కర్ణా!

అర్జు—ఆ లోకకంటకుఁడగు కర్ణుపై జ్ఞాపకముకలిగి వాఁడొనర్చిన పరిభవములఁదలంచి యిట్లువందురుచున్నదికాఁబోలు. అమ్మా! అదురాత్ముఁడగు కర్ణుకొఱకు వగచెదవా? వాఁడొనర్చినదుష్కృత్యములఫలము వాఁడనుభవింపఁడా? నాచేతులార నామనసార నాసోదరులు కన్నులారఁజూడ వానినుక్కడంచితినే? యింకేల యీపరితాపము ?

కుంతి—హా! దైవమా!—పాపాత్మా! నీవుగదా యాలోకైకవీరు నధర్మయుద్ధమున నేలకుఁ దెచ్చితివి?

అర్జు—హా! హా! ఇదేమిమాట? అమ్మరో! ఆయాసురబీజాని నిట్లేటికిఁ గరుణింపనెంచెవు? దురాత్ముఁడై పాంచాలినాసభలో నట్లాడి మాకెల్లఁ జెప్పరాని సంకటములు కలిగించి యొక్కరు నభిమన్యుకుమారు నిరాయుధు దుష్టసంగ్రామమున నుక్కడంచిన యా క్రూరాత్మునిపై నీకేల యిట్టిప్రీతిగలిగె! వానిఁబొలియించినందుకు నీకొడుకుల నైనఁగాదందువే! వాఁడు నీకేనాఁటిచుట్టము? నీకొడుకులకంటె వాఁడు నీకెక్కుడయ్యె?

కుంతి—హా! కర్ణా! హా! కర్ణా! (మూర్ఛిల్లును.)

అందఱు—అయ్యో! ఇదేమి విపరీతము?

ధర్మ—అనుజులారా! మనకెట్టిప్రాప్తి! మాతా! నీవుమమ్మిట్లేల దుఃఖములపాలుచేసెదవు? నీసంతాపమునకుఁ గారణముచెప్పెదవేని నెట్టిదుస్సాధ్యకార్యము నైనను సాధించి నీకుఁగీర్తిఁదెచ్చెదము. ఒండేని మేమిదే యరణ్యములకు మరలనేగెదము.

కుంతి—కుమారులారా! మీదుఃఖములకెల్ల నేను గారణభూతను. హృదయమున హాలాహలముదాఁచి దావాగ్నినభివర్తిల్లఁజేసియు వెలికిరానీయక కుళ్ళికుళ్ళి కమలికమలి తపియించి తపియించి యిట్లయితి. ఇంకేల దాఁచవలయు! కుమారులారా! మీయితరజ్ఞాతులకుఁబోలె నాకర్ణునకుఁ దిలోదకములనిండు. (ఏడ్చును.)

ధర్మ—ఏమీ? ఏమీ? అమ్మా! ఇట్టిమాటలాడితివి!

భీమ—అమ్మా! ఇట్టిభ్రాంతి నీకుఁదగునా?

అర్జు—తల్లీ! నీమాట యథేచ్ఛముగ నున్నదికదా! ఆ యంత్యజాతునికి మేమెవ్వరము తిలోదకములివ్వ?

కుంతి—కష్టా! వాఁడంత్యజన్ముఁడుగాఁడు అగ్రజన్మవిభాసితుఁడు.

అర్జు—అగ్రజన్ముఁడైన మేమేల వానికుదకము లీవలయు?

కుంతి—ఆకర్ణుఁడు సూతపుత్రుఁడుగాఁడు సూర్యపుత్రుఁడు. రాధేయుఁడుగాఁడు కౌంతేయుఁడు. నాకుఁ జిన్ననాఁడు భాస్కరు ననుగ్రహంబునఁ గలిగియుండినాఁడు.

అందఱు—హా! శ్రీహరీ! కర్ణా! (అందఱు మూర్ఛిల్లుదురు.)

ధర్మ—(లేచి) అయ్యో! తల్లీ! ఈనిప్పు నీచెఱఁగున నెట్లు మూటగట్టియుంటివే! అక్కటా! ఆకర్ణుఁడు మాయన్నయని యించుక తెలిసియుండెనా మేమీరాజ్యమేల యాశించుచుంటిమి? ఈబంధునాశనమునకేల యీకొనుచుంటిమి? కౌంతేయులకు మాకు రాజ్యముండవలయుననికదా పోరితిమి! కౌంతేయుఁడొక్కఁడు సర్వసంపదల నను

భవించుచుండిన మేమూఱడకుంటిమే? అమ్మా! నీవెంతఘాతుకివే? ఎంతకార్యముఁ జేసితివే? ఎంతసాహసమొనరించితివే? స్త్రీలనోట నింతనుండి యింక మాటనిలువకుండఁ బోవుఁగాక.

అర్జు—అయ్యో! నిర్భరము. ఈభీమానుల మమ్మెల్లననినోర్చి పెట్టనికోటవలె దుర్యోధనసఖుఁడై పేర్చిన యావీరవరుఁడు కౌంతేయుఁడు కాకుండునా? కౌంతేయుఁడు గాకున్న నింతకీర్తియు నింతదానశౌండత్వముం గాంచునా? అయ్యో! నేభ్రాతృఘాతుకుఁడనైతిని. పుత్రఘాతుకీ! నిను మేమేలజనించితిమి?

కుంతి—పుత్రులారా! మించినపనికి వగచి యేమిప్రయోజనము? కాలకర్మములన్నియు వానికిఁ బ్రతికూలములైనందున జననమాదిగ మరణమువఱకు నిట్టిభంగి వానికిఁ గలిగె. వానికైనేఁ బరితపింపవలసివచ్చె. ఇప్పుడేమనుకొని యేమిప్రయోజనము? ఇదేవాని మాఱుగ వానితనూజుఁ డీవృషకేతు—(వెనుకనున్న వృషకేతు ముందఱికిం దెచ్చి) ఈ వృషకేతుఁ బాలింపుఁడు.

వృషకేతు—జనకులారా! మీ రేల వగచెదరు.

అర్జు—కుమారా! పగసాధించి నీతండ్రినిఁ జంపిన దురాత్ములమనియు భ్రాతృఘాతుకులమనియు మమ్ముఁ దెగడనాడక క్షమించెదవా?

వృష—తండ్రియేమి! సుతుఁడేమి! తమ్ముఁడేమి! అన్నయేమి! ఉత్తమక్షాత్రధర్మవిరాజితమగు సంగ్రామమున మీ రేల నిందార్హులు!

అర్జు—వీరశేఖరుఁడని జగమునఁ బ్రసిద్ధిగన్న యాకర్ణునకు జనించిన నీకాగుణమలవడియుండుట హెచ్చా!

[ప్రవేశము: సేవకుఁడు.]

సేవక—యుధిష్ఠిరరాజన్యా! శ్రీ వేదవ్యాసమునీంద్రుఁడు నిన్న మీతోఁ జెప్పినవేళ యయినందున వచ్చి భవనమునఁ గాచియున్నాఁడు.

అందఱు—హా! కర్ణా! హా! కర్ణా! (మూర్ఛిల్లుదురు) (యవనికపడును.)

——(O)——

ప్రథమాఙ్కము-తృతీయరంగము.

అర్జునుని యిల్లు.

[ప్రవేశము: అర్జునుఁడు.]

అర్జు—అక్కటా! ఈవేదనమునకే నెట్లు తాళుదును? మాతల్లియే తన తనయుని పాలిటి మృత్యుదేవతయాయెఁగా! అకర్ణునకుఁ గుంతీదేవిపోలిక యించుక యలవడియుండు టప్పుడప్పుడు తోఁచుచువచ్చెను. ఎంత వైరముండినను, నొక్కొక్కసారి యామహాత్ముని రోడ యుద్ధరంగమున సైతము నాకునిందు ప్రేమయు నధికభక్తియుఁ గలుగుచుండు. దానికిఁ గారణ మరయఁజాలక యూరక పరితపించుచువచ్చితి. అయ్యో! అకర్ణుఁడు మాయన్నయగుట వ్యాసమునీంద్రుఁడును భీష్ముఁడును కృష్ణుఁడును నెఱింగియుండిరఁట. వీరిలో నొక్కరైన మాయెడ నక్కటికముగలవారు కారైరే! ఒక్కరైన నాకుఁ జెప్పరైరే! అకర్ణుఁడును ఈ రహస్యము నెఱుఁగునఁట. ఎఱిఁగియు వీరశేఖరుఁడై దానిఁ దరింపఁడాయెనఁట. అక్కటా! ఎంతటి దీరోదారుఁడు! అయ్యయో! అట్టి మహోదారుని రణరంగమున బలిపెట్టువఱకు నేనిద్రింపనని క్రూరవైరము సాధించితినే! అప్పుడుగాదిప్పుడు చంపుదునని యుత్సహించితినే! నానావిధ హీనాలాపములనుగష్టనష్టకృత్యములను మమ్ము బాధించి యవమానించి రాజ్యముఁ దొలఁగించి యరణ్యములకంచి వెతలఁ బెట్టించిన దుర్యోధనునిపైనను, నాకులభూషణు నామోహంపుఁదనయు నభిమన్యుఁ జంపఁ గారణభూతుఁడగు సైంధవుపైనను, నేకవస్త్రను రజస్వలను నామోహంపుటిల్లాలిని సభకీడ్చి తెచ్చి కట్టినపుట్టములొలిచిన క్రూరాత్ముండగు దుశ్శాసనుపైనను లేనిపగ, నాయగ్రజాతుపై, లోకవిఖ్యాతుపై, నలఘుబలోద్దీప్తుపై, నుదారగుణపరిపూర్ణుపైఁ గర్ణుపై సాధించితినే! అక్కటకటా! ఆమహామహుని పాద సేవాతత్పరములై యుండఁగల యీచేతుల—ఈపాపపుఁ జేతుల—నామహానుభావునికంఠచ్ఛేదన మొనరించుపాడుబాణము నెట్లు ధరించితి? పూజ్యుఁడా! అన్నా! యని యాయతిలోకవీరునిఁ బిలుచునోటఁ, గ్రూరకర్మా! చండాలా! యనియెట్లుపిలువనోర్చితితి? ఆయశోవిశాలునిచరణముల నొత్తుకొనఁగల నాకన్నుల రూక్షభంగి నాతనివెూ మెట్లుచూచితి? అయ్యో! నిర్దయాస్వాంతుఁడనై యాపూతచరిత్రుఁబరిమార్చితి. అక్కటా! నేనేడఁబరిమార్చితి? ధనువునబాణ మెక్కుపెట్టినమాత్రమున ముజ్జగములవారిఁ గలగుండు పెట్టఁజాలు నాయతిరథశ్రేష్ఠుని నొక్కరుఁ డని నెదిరింపఁజాలువాఁడా! కూలుపఁజాలువాఁడా! ఇంద్రవంచనమునఁ గవచకుండలములు గోలుపోయి జామదగ్నిశాపమున దివ్యబాణములపై మదితప్పి బ్రాహ్మణశాపమున రథము భూమి దిగఁబడి విరథుఁడై తనకుఁదానే చచ్చెఁగాక, నేనతని నిర్జించువాఁడనా? ఎదుటనిలు

చువాఁడనా? అయ్యో! ఆ కర్ణుఁడు మాయన్నయని యించుకంత తెలిసియుండెనా దుర్యోధనునకు మేమందఱము దాసులమై యాయన్నపాదములఁ గొల్చుచుంటిమే! రాజ్యమాసించి యుండము! బంధుద్వేషమును గురుబాంధవమిత్రవధయును గాక యుండునే! పాపులకు మాకట్టిప్రాప్తి యెట్లులభించు? ఇందు దురితమును దుఃఖమును నందు నరకమును లభింపకుండ నద్దేలగు? కృష్ణా! నీకు నింతటి ద్రోహబుద్ధి కలిగెనా? మఱందియని సఖుఁడని నన్నాదరించుచు సారథివై దైవమవై ననుఁబోషించుచుంటివే? ఈమాట నాకుఁ జెప్పకుండుటకు నే నేమి ద్రోహముఁ జేసితిని? ఇంతవాఁడనైనం జెప్పక పగవట్టి నిర్జింపఁ జేసితివే? ఎవరిని? నీమఱఁదియొక్క మఱఁది నేఁగదా? నీ మేనయత్త పెద్దకొడుకు నేఁగదా! అతఁడు నీ కేమి విషముపోసెను! అయ్యో! నేనూరకయా మహాత్ము నేల తెగడనాడెదను? నాప్రాప్తియిట్లుండ నెవ్వరు తప్పింపఁ జాలువారు?

అయ్యో! ద్రౌపదికైకదా మే మింతపగఁబూనితిమి! ఆద్రౌపది లేకున్న నింకొక ద్రౌపది కలిగియుండును. రాజ్యము కావలెననికదా యింత సాహసమొనరించితిమి! ఆరాజ్యము కాకున్న నింకొక రాజ్యముకలిగియుండును. ఇప్పుడట్టియన్నమాకెట్లు కలుగును! అయ్యో! ఆ యన్నమాకు లేఁడయ్యెనే! ఇఁక మాకుఁ గలుగఁడుగా! హా! కుంతీ! యెంతటి దుష్కృత్యమున కోర్చితివి! ఎంతకార్యముఁ జేసితివి! అయ్యయ్యో! ఈపాపము నేనిం కెట్లుపాపికొందును? ఎందుఁ జొత్తును? ఏది తెరువు? అశ్వమేధముఖముఁ జేసిన నిట్టిపాపములు నివర్తించునని వ్యాసమునీంద్రులు బోధించి మాయన్న చే భీష్మునివలన ధర్మములు [illegible]దప నుత్తరాయణ[illegible]న నామఖోద్యోగముఁ దలపెట్టించియున్నారు. అయ్యో! మా యన్న యనుచున్నాను. కర్ణుఁడు మాయన్న. ధర్మాత్మజునన్నయని పిలుచునప్పుడంతయును నాకుఁ గర్ణుఁడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చునే! దాని నేనెట్లు మఱతును! అయ్యో! శతసహస్రాశ్వమేధము లొనరించినను నెన్నిపాపములు పోయినను నాకు మహేంద్రపదవియే యిచ్చినను మాయన్న మాకుఁ గలుగఁడే!

హా! కర్ణా! కర్ణా! అగ్రజా! యుధిష్ఠిరపూర్వా! నీరూపము నాకుఁ జూప రాదా! ఒండేని యిప్పుడే యవతరించి యీక్రూరకర్ముని నీపితృఘాతుకుని సంహరింపరాదా! అయ్యో! ఇంక నే నీభూమినుండను. ఉండను. నాకు యజ్ఞమువలదు. యాగము వలదు. ఊరును వలదు. అరణ్యమును వలదు. అమ్మయు వలదు. అన్నయు వలదు. ఇప్పుడే యాకర్ణు దహించినచోటి కేఁగి చితియమర్చుకొని దగ్ధుఁడనయ్యెద. లేదేని చరుపాత మొనర్చెద. విషము మ్రింగెద. శూలమునఁ గ్రుమ్ముకొని ప్రాణములఁ బాసెద. ఎట్టిదుర్మరణమునకైన నియ్యకొందును. ఈవేదనమున కోర్వఁజాల. అయ్యో! ఇచ్ఛామరణముసామర్థ్యము గలవారెట్టి పుణ్యాత్ములు! అట్టిపుణ్యము నాకు లేకున్నదే! హా! కర్ణా! కర్ణా! (మూర్ఛ).

(యవనికపడును)

ప్రథమాఙ్కము-తురీయరంగము.

వీ ధి.

[ప్రవేశము: శతరూపుఁడు, మృత్యుంజయుఁడు]

శత—మృత్యుంజయా! ఈ యజ్ఞమునకైనను మనకు దక్షిణబాహుళ్యము గాఁ గలుగునని నిశ్చయమా?

మృత్యుం—అందుకు సందేహములేదు. కావలసినంత చిక్కును.

శత—ఈకొన్ని మాసములలో నాఁడులేని ధనమెక్కడనుండి వచ్చెను?

మృత్యు—శతరూపా! మరుత్తనురాజు పూర్వము యజ్ఞముచేసినకాలమున బ్రాహ్మణుల కలవికాని ధనమును దానముచేసి యుండ వారి కాధన మత్యధికమైనకారణమున, దాని యందుఁ గావలసినభాగము వారు తీసికొనిమిగిలినదానినొక్కరియెడఁ జేర్చిపెట్టి యేకవాక్యతతో నీధనమెవ్వరికిఁజిక్కిన వారి దేయగుఁ గాకయని చెప్పియుండిరని వ్యాసులు ధర్మరాజుతోఁ జెప్పిదానిఁజూపించి తీసికొనునట్లు చేసియున్నాఁడని మనము వినలేదా?

శత—అయ్యో! ఈయశ్వమేధమునకుంజిక్కిన ద్రవ్యమునాఁడే జ్ఞాలిమేధమునకుఁ జిక్కియుండరాదా! అట్లయిన మనకు కెట్టింపగుచుండెనే!

[ప్రవేశము: ద్రావిడబ్రాహ్మణుఁడు]

ఇతఁడెవ్వఁడో బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. ద్రావిడప్రాణాయామము గారూ! నమస్కారము.

ద్రావిడ—ఏమిచేయుచున్నారయ్యా యిక్కడ? అయ్యో! ఆఁకలిచే సగమయితిని.

శత—సగమైయిట్లున్నావా! ఇంకఁ బూర్ణముగానుండిన నెట్లుంటివో?

మృత్యుం—అయ్యో! బ్రాహ్మణా! ఈరాజ్యమున నిదియే మాఁకలియనుచున్నావు? ఇప్పుడు జరుగుచున్న సందర్భమేమి? నీవాడుకేమి?

ద్రావి — ఏమిసంరంభము ! ఏమిసంరంభము !

శివ — బ్రాహ్మణా! ఏమియజ్ఞము జరుగుచున్నది! ఎంతదక్షిణలిచ్చుచున్నారు! దక్షిణ వాసన గుఱుతింప నేరని బ్రాహ్మణుఁ డెక్కడిబ్రాహ్మణుఁడు?

మృత్యు — దక్షిణవాసన యేమి తెలియును? పురోహితుల వాసనయైనఁ బట్టఁగలఁడేమో.

ద్రావిడ — నన్నేల హాస్యము చేసెదరు? సంగతియేమి?

(లోపల భేరీధ్వానము.)

మృత్యుం — అదిగో! భేరి మ్రోయుచున్నది వినుము. ధర్మరాజుఁ డశ్వమేధమునకుఁ గంకణబద్ధుఁడై యున్నాఁడు. ఇప్పుడు హయపూజ జరుగుచున్నది. పోదము రండు.

(నిష్క్రాన్తి)

—(౦)—

ప్రథమాఙ్కము-పంచమరంగము.

——(O)——

యజ్ఞవాటము

[ప్రవేశము: ధర్మ భీమార్జున నకుల సహదేవులు, (హయముఁబూజించుచు) వ్యాసుఁడు-బ్రాహ్మణులు.]

వ్యాసుఁడు—(హయపూజనిలిపి) యుధిష్ఠిరా ! ఈ హయము ఫాలపట్టిక సిద్ధమయి యున్నదా ?

ధర్మ—అర్జునా ! యెందున్నది ?

అర్జు—అదిగో ! సిద్ధమైనది.

వ్యాస—అందేమి వ్రాయఁబడి యున్నది ?

అర్జు—(చదువును.)

శా. శాంతశ్రీనిధి వాజిమేధహయ ముత్సాహంబునన్ విరసూ ।
కుంతీసంభవుఁ డంపె, వెంటనిటలాక్షుం గెల్చి శ్రీమించు ను।
ద్దాంతుండర్జునుఁ డేగుదెంచె, వడిఁగూరప్రక్రియల్ ధీరతా ।
స్వాంతుల్ ధారుణినుండు రేనిముకమొప్పన్ వాహముం బట్టుఁడీ॥

వ్యాస—మిక్కిలి చక్కఁగానున్నది. అర్జునుండంగరక్షగాఁ బోవుట మిక్కిలి మేలు. అర్జునకు సహాయులెవరు ?

అర్జు—ప్రద్యుమ్నుఁడు- మేఘనాదుఁడు-వృషకేతుఁడు- సాంబుఁడు-సారణుఁడు సహాయులుగా రా నుద్దేశింపఁబడినది.

వ్యాస—మిక్కిలి మేలు. ఇంక హోమమునకుఁ బ్రారంభము చేయింతము.

(యవనికపడును)

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

ద్వితీయాఙ్కము - ప్రథమరంగము.

స్త్రీమండలరాణియగు ప్రమీలాపురి సముందఱితోట.

[ప్రవేశము: కాళింది, చారుమతి, కనకలత, మంజువాణి, మాలతి, మలయవతి, మంజరి]

అందఱు— అనుబంధము 2.

మాలతి—చెలులారా! చూచితిరా! యీవన మెంతరమణీయముగానున్నది!

మంజరి—ఈ కేతకీద్రుమాంకురములఁ గంటివే! నిసువసించున్న వగమే కోకిలగానముచేయుచును-

కనక—ఆహా! ఈసరోవర మెంత మనోహరముగానున్నదో చూడుఁడు!

కాళింది—ఈసరసినున్న కమలములఁ గంటిరే! ఎట్టి వికాసభావము గాంచియున్నవి!

మలయ—ఉన్నవికాని నీవుమాత్రము పెంగఁగన్నెత్తి చూచినవవి ముకుళభావముఁ జెందఁ గలవు.

మంజు—మలయవతీ! ఇట్లంటివి? మనకాళిందికన్నులందృష్టి దోషము గలవియా!

మలయ—దానికన్నులకు దృష్టిదోషము లేదుగాని నీకుమాత్రము బుద్ధిదోషము.

మంజు—ఆ దేమి, యిట్లాడెదవు! నాకు బుద్ధిదోషమా లేక నీకు వాక్యదోషమా!

కనక—ఇట్లేల మాటలాడెదవు? మంజువాణీ! మనకాళిందిని వీక్షించిన యందలి కమలములు ముకుళభావముఁ జెందునని మలయవతి యన్నమాటకు భావమారయలేకపోతివా!

మంజు—మలయవతీ! నను క్షమింపుము. ఇపుడర్థము తెలిసె.

మలయ—తెలిసెనా? మంచి మేధావినివి.

మంజరి—అది యుండనీ. ఈ గండుమీలఁ గంటివే? ఎట్లులికి యులికి యెగిరి యెగిరి పడుచున్నవి!

మలయ — ఈ కమలములు క్రిందం బడునో మేము క్రిందంబడుదుమో యని పేరాసం బోరాడుచున్నవి.

మంజువా — నీమాట లించుకైన నాకుం దెలియదు. కమలములకు మీలకు నేమి స్పర్ధ?

మలయ — కొంచెము కన్నులు తెఱచి చూడుము, తెలియును.

చారు — చెలియలారా! చల్లగ నున్నది. ఇందింత కూయుచుందము. సఖీమణులారా! ఇపుడే మన మంబుఖేలన మొనర్తమా?

మలయ — మీకుం బ్రొద్దుపోవదో! అపూం బొదరింట్ల నింత క్రీడించి పిదప స్నానము సేయుదము. పోదము. (ప్రక్కకుం బోవ)

[ప్రవేశము: హయముతో హయపాలకులు.]

అనుబంధము 3.

కనక — మిత్రులారా! ఇది యజ్ఞాశ్వమైన మంచి సొగసాయె. మనము దీనిం బట్టి మన ప్రమీలారాణికిం గానుకగా నిత్తము.

అనుబంధము 4.

అందఱు — (అశ్వమును బట్టుదురు.)

మేఘ — (స్వ) ఔరా! ఈ స్త్రీలెంత సుందరులుగా నున్నారు? వీరితో మాటలాడ వలెనన్న బెగడు కలుగుచున్నది. అయినను దగినఫంగి నుద్బోధించెదను. (ప్ర) నారీమతల్లులారా! మీ రేడ యీ యజ్ఞాశ్వమేడ? పట్టినంతనె యూరకపోదు సుండీ.

కనక — పట్టినపిదపం బోవ నెట్లు పోవును? సఖులారా! దీని లలాటమున నేమో పట్టిక యున్నది. దానిం గైకొని చదువుదము.

మలయ — (పద్యము చదువును)

కనక — ఔరా! „వీరసూసంతీ" యంట? లోకమునం గుంతియొక్కతయే వీరమాతయని యీ ధర్మజుం డెంచెంగాంబోలు! చూతము.

మేఘ — వనితామణులారా! ఇదేమి పిన్నాటయని యెంచితిరా? యజ్ఞము చేయనున్న ధర్మజుండును, వెంట వచ్చియున్న యర్జునుండును నెవరని యెంచితిరి?

అనుబంధము 5.

కనక — ఓహో! „ధర్మజుండెవ్వరా"? తనయాలిని బగతురుపట్టి సభలోం బుట్టము లొలువం జూడంజాలక తలవంచుకొనియుండి యదేపట్టుగా నెత్తిపై బట్టవేసికొని పండ్రెండేండ్లరణ్యమునం బడియుండిన ధర్మజు నీవ యెఱుంగుదువో?

మలయ — అర్జునుని మే మెఱుంగుదుము.

కాదంబి — మలయవతీ! ఎవ్వండే యాయర్జునుండు?

మలయ—ఉండనేలేదేమే, యదియుఁగాక యిదియుఁగాక విరాటపురిలో గాజులఁగంచుక ముం దొడిఁగించుకొని యాఁడువాండ్రకు విద్యచెప్పుచుండిన వేఁడి! అతఁడే కదే మయ్యా మీయర్జునుఁడు?

మేఘ—సతులారా! మీరు సతులవుట నేమన్నను జెల్లెఁగాక, యొండైన—

మలయ—ఏమిచేయుదుమంటివి?

కనక—మలయవతీ! అది యడుగవలెనా? సతులవుటచే నింత ధైర్యముగ నిలిచి నాఁడు కాకున్న—

మేఘ—ఇంకూరకుండుఁడు. మీకుబుద్ధి చెప్పెద.

మలయ—నీ కాలికిఁ జెప్పుకొనుము.

మేఘ—భటులారా! యీకలహము మనకేల. ఈయబలలతో యుద్ధమాడితిమని చెప్పుకొన్న సిగ్గుకాదా! తొలుత మన మాయిఙ్గునితో నీవృత్తాంతము వివరించి యతఁడు బోధించిన భంగి జరుపుదము. వనితలారా! అయిన మీరీ యశ్వమును విడువరు?

కనక—మాయిష్టము.

మేఘ—మీ కిట్టిసరసము తగదనియు మీకీహయముఁ బట్టఁదగనియుఁ జెప్పుచున్నాను.

కనక—కావున నవశ్యము పట్టెదము.

మేఘ—అయినఁ బట్టుకొనిపొండు.

మలయ—మేము పట్టుకొనిపోవము.

మేఘ—మీరు రాక్షసులుగా నున్నారు.

మలయ—నీవు రాక్షసుని కొడుకవు గావా?

మేఘ—మీతో నేటిసంభాషణము?

మలయ—వలదు. (మేఘనాదాది హయపాలకుల నిష్క్రమము.)

చారు—సఖులారా! ఇది కడుముదుకుఁదనము. మీకుఁదెలివి చాలదు, ఊరకీహయమును విడిచి మనదారిఁ బోవుదము.

కనక—చారుమతీ! నీకేమి తెగులు కలిగెను? ఇట్టిచేతగాని మగమాటలాడెదవు?!

చారు—కనకలతా? నీకు వివేకము చాలదు. కాలుదువ్వి మన మీకలహమున కేలపోవలయు?

మలయ—చారుమతీ! నీగుణమే యిట్లా? లేక, యీరాక్షసునిఁ జూచి యేమైన మోహించితివా?

అందఱు—(నవ్వుదురు.)

మలయ—కావంబిరీ! మనమెల్లర మీచారుమతిని నీ యశ్వముపై నెక్కించుకొని పోవుదమా వాహ్యాళి?

చారు—ఇంకఁజాలు మీసరసములు. (నిష్క్రమి)

అందఱు—(నవ్వి నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

వీధి.

[ప్రవేశము: సుయోగుఁడు రాయబారి.]

సుయో—అహో! ఏమియీయాశ్చర్యము! ఈరాష్ట్రమున మగరూపుగల పురుషులేకానరారు. స్త్రీలన్ననో యొక్కరిం జూచినకంటె మఱొక్కరిం జూడఁగూడినట్లుండ సున్నారు. ఆవిలాసములేమి! ఆకులుకులేమి ఆబెళుకులేమి! వర్ణింప శక్యముగాదు.

అనుబంధము 6.

మగవాఁడున్న నించుకైన భేదములేక చూచెదరు. చూచితిరా! మొట్టమొదటిది నవ్వు. రెండవది కనుసైగ, మూఁడవది యొయ్యారము, నాలవది యేమో. వీరియెదుట మగవాఁడే సతిఁబోలె సిగ్గరియై నటింపవలయుఁగాక వీరి కించుకైన సిగ్గు గనుపడదు. ఇట్టి విపరీతము లుండునా! నేనీవీధినివచ్చుచుండ నొక్కవనిత యింటివెలితిన్నెపైఁ గూర్చుండియుండి నన్నుఁ జూచి యచ్చెరువందెను. సర్వాభరణ భూషితయై భూమికి దిగిన యప్సరోయువతివలె నలరారె. కొంచెము నిలిచి చూచుచుండఁగా దానియజమానురాలి యా ప్రసదికి నవ్వుపుట్టఁ గాంచి కనుబొమనియని యెగిరేఁగెను. మాయురే! ఏమిచైతన్యమాపురివారిది! ప్రమీలా రాణియొద్దకు రాయబారమునకై సోమకుఁడు నన్నంపియున్నాఁడు. ఆరాణి యెట్లున్నదో! అదెంత సుందరముగానున్నదో! నాపుణ్యమే పుణ్యము. ఇట్టిసురాప్సరసల దాసీజనములుగా నొనర్పఁగలిగి యీపురివారికెల్ల నేలికయగు నాజగన్మోహినిం జూచుపుణ్యమెన్నఁడేవారికి లభింపఁగలదు! అదియంతయు నుండనీ. నన్నాయజ్ఞను పంపినపని నేనొనర్పఁగలనా! ఊరుచూచినంతనే భ్రాంతిగలిగె. ఊరికాంతామణులం జూచినంతనే [illegible]గలిగె. వారినవ్వులం జూచినంతనే మతివిభ్రమము గలిగె. ఏమేమో తోఁచుచున్నది. ఇట్టివాఁడనే నీసందేశకృత్యము నెఱవేర్పఁగలనా? ఇదిగో! ఎవ్వతెయో యొకనారి నాయెడకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. ఇది సమీపమునకువచ్చి నను మాటలాడించెనా! దానిదాసుఁడనై దానివెంటనే పోయెదఁగాక, నాకార్యము ముగింపఁజాలను. కావునఁ బరుగెత్తి పోయెదను.

(నిష్క్ర-)

ద్వితీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

ప్రమీలయొక్క సభ.

[ప్రవేశము: ప్రమీల (సింహాసనమున) కాదంబిని, కనకలత, చారుమతి, మలయవతి, మాలతి, మంజువాణి]

అంకము—— అనుబంధము 7

ప్రమీల—సంగతులన్నియుం దెలిసెంగదా? తెలిసియో తెలియకయో మనవారశ్వబంధన మొనర్చిరి. ఇప్పుడొనరింపవలసిన కార్యమునకై మన మాలోచింపవలసియున్నది. మీరెల్లను ధీమతులు. ఈవిషయమున యుక్తాయుక్తములు తారతమ్యములు పరిశీలించి మీమీ యభిప్రాయముల దెలియఁజేయవలయు. కాదంబినీ! నీయభిప్రాయ మేమి?

కాదం—మహారాణీ! నాయభిప్రాయ మేమని యడుగవలెనా? సర్వవిషయములు కరతలామలకముభంగి నెఱింగి యెట్టి దురూహవిషయములనైనను మంత్రాలోచన మొనరించి కార్యసాధకముం బడయఁగల నీకుఁ దెలియనివిషయ మేమున్నది? అయినను మా యభిప్రాయము నడుగుట మాపై నీకుఁగల ప్రేమను దెలియఁజేయుఁగావున మహాభాగ్యమని విన్నవించుచున్నాను. ఇప్పుడు మనమింత యాలోచన చేయవలసిన కార్యమే నాకుఁదోఁచదు. మందబుద్ధులగు పురుషులు మనల నబలాజనమని యెదరు. మనబుద్ధిప్రశస్త్యాంతికమనియుం గల్పించుకొనుచున్నారు. అవియెల్లఁ గల్లఁజేయను నేఁడు తఱియొదవినది. అబలాజనమనుట పురుషుల ననవలయునో లేక తరుణుల ననవలయునో లోకమువారందఱు నేఁడే యెఱింగెదరుగాక. ధర్మజుఁడు "వీర సూకుంతీసంభవుఁడఁట". అర్జునుఁడు నిటలాక్షునిఁ గెల్చిన శూరుఁడఁట. వీరిసామర్థ్యములు పరీక్షించుటకుఁ దఱియొదవినది. ఆకుంతి యెంతచక్కనికడుపుగలదియో నేఁడే పరీక్షించెదము. నఱియెవ్వరెట్లాడినను నాకుమాత్రము నెలవిచ్చిన నేనొకరి సహాయ మపేక్షింపక యీపార్థునకిని నంతయు నుఱుమాడి వాని నేలకుఁదెచ్చి నీకు దాసునిఁగాఁజేసెద. నాయట్టి సుభటశ్రేష్ఠులు వేనవేలు నీకలవడియుండ యోచింపనేలవలయు? యుద్ధమే కర్తవ్యము. ఇదియే నాయభిప్రాయము.

ప్రమీల — కాదంబినీ! నీమాటలుత్సాహజనకములై, యభిప్రాయము ధీరమై, యొప్పారెను. కనకలత ! నీతాత్పర్యమేమి?

కనక — దేవీ! విజ్ఞాపనము. దిగంతములనెల్ల నీ ధురీణత వలని కీర్తి నిండియుండ నారుద్రుండైన నీయెదుట నిలిచి పోరాడఁగలఁడా? తరుణులకెట్టి స్వాతంత్ర్యము నివ్వఁ జనదు, వారికెట్టి విద్యలను నేర్పఁజనదు, వారినెల్లపుడు నేలఁబెట్టి కాలరాచవలయును, వారెట్టిశక్తి కలిగియుండెదను పురుషులకంటె మిక్కిలి హీనసత్త్వలను నట్టి యభిప్రాయములుగల మగపందలకు సిగ్గౌవునట్లు సమధికశక్తి సముపేతవై జగత్త్రయ విఖ్యాతవై, రాజ్యమేలుచున్న నారాయణివి కావా నీవు? అట్టినీవు మమ్మెల్ల నభిప్రాయములేల యడుగవలయును? అయినను నడిగిన ప్రశ్నకు నుత్తర మివ్వకుండుట సేవక ధర్మమునకు విరుద్ధము కావున చెప్పెదను. ఏదాని కేనొక్క తెరవే చాలుదు నాయర్జునుపోటుపడుప? ఈ కాదంబినియు నట్టిదియగు. మాకంటె బలిష్ఠులగువారసంఖ్యాక ధనుర్ధరిష్ఠలు నిండఁగలరు. అట్లుండ నా పార్థునికై యేల చింతింపవలయును? తురంగమును బట్టితిమి. దురమునకుఁ దొడఁగట్టితిమి. ఇంక వెనుకదీయఁబోలునా? పార్థుఁడు కాదా నారాయణుఁడు వచ్చినను భీతిల్లువారెవరు? ఆ పార్థుండు మాపై నలికివెడలవలయునన్న వానిపతి మంగళసూత్రము మిక్కిలి గట్టిగ నుండవలయుఁగదా? మహారాష్ట్ర సింధూ మాళవాది దేశములనేలు దొరలందఱు మనతో నెన్నిమాఱులు సంగ్రామము చేయరైరి? నారీలోకప్పుడైనఁ బాలు లెత్తుకొని వెనుకకుఁ బోవఁజాలిరే? ఈ నరుఁడు గిరుఁడు నారీకంటె నెంతయు నెక్కుఁడగువాఁడు?

మ॥ జ్వలనాకుంఠిత లోకభీకరవిరాజద్భూరిదావానలంబ్ ।
శలభాళుల్ నిజపక్షమారుతములన్ జల్లార్ప నేతెంచు భం ।
గి లసద్విక్రమరేఖమించిన మముర్ గెల్వంగ, నీయర్జునా ।
దులు పైవచ్చిరి, తామె కాల్పఁబడరో, దుర్వారయుద్ధంబునన్ ॥

కావున నేనీ కాదంబిని యభిప్రాయమున కేకీభవించెద.

ప్రమీల — కనకలతా ! నీయుక్తులు శూరధర్మదాయకములు, మిక్కిలి యొప్పును, చారుమతీ! నీయభిప్రాయమేమి?

చారు — మహారాణీ! ధీరలధింగ వీరువాక్రుచ్చిన విషయములు మిక్కిలి యొప్పునని యిందున్న యందఱు శిరఃకంపమొనర్చి ప్రశంసించుచుండఁగా నాయభిప్రాయము చెప్పుటకు నాకే కొంకు కలుగుచున్నది అయినను మనఃపూర్వకముగ నొక్కరొక్కరియాశయము నానతో వినఁగోరి దేవి ప్రశ్నమొనర్చినందున మనోగతాభి

ప్రాయమును నిశ్శంకముగా నొక్కరిట్లుమనని భీతిల్లక చెప్పుటయే ధర్మమగు. కావున కొంతమాని వచించెద. నే నీవిషయమున నింతకు మున్నే దీర్ఘాలోచన మొనరించి యున్నాను. వారుఁజూడ నీ యుద్ధ మసమంజస మని తోఁచు చున్నది. తత్కాలమునఁ బ్రభవించిన ధీరగుణోత్సాహమున వలసినంత మాటలాడ వచ్చుఁగాక, తారతమ్యముల గుఱించి యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలించి జయాపజయముల నూహించి వచింపవలెనన్న నించుక యోచనవలయు. ఆయోచనమానియూరక నోటికివచ్చినట్లు మాటలాడుట మొఱకుఁదనమగు. తొలుతఁ దారతమ్యములయోచింతము. యజ్ఞ మొనర్చువాఁడు దేశదేశరాజకోటీరమణివిభోద్దీపితచరణయుగళుండగు ధర్మాత్మజుఁడు. అతనిప్రాభవము మనము వినమా? ఆ దుర్యోధనుఁడు సూదిమొనయంతేని రాజ్యభాగమాతని కియ్యనని యేకాదశాక్షౌహిణీ సేనాసమేతుఁడై యాతనితో సమరమున కుద్యమించె. పదునెనిమిది దినములలో వాఁడును, వానిసేనయు, వానిబంధువులు మిత్రులు నెందుఁ గానఁబడిరి? మన మెఱుఁగమా! అట్టివానితో మనము కారణములేని వైరము పూనుట లగ్గగునా! అదియుఁగాక, వచ్చిన వానినింత విచారింతము. వాఁడెన్నఁడో యద్రులో నెక్కటిపోరున హరునిచేతఁ బాశుపతాస్త్రముఁ బొందినాఁడు. అమరేంద్రు నర్ధాసనమునఁ గూర్చుండనిపించుకొని కాలకేయనివాతకవచుల నొక్కరుఁడ పరిమార్చి దివ్యకిరీటమును దివ్యశంఖమునుఁ బడసినాఁడు. ఒకయుత్తరుండు తనకుసారథిగాఁ గౌరవబలము నంతయు నొక్కఁడే నేలకుఁ దెచ్చినాఁడు. మును బాలకు డై దాయనిమిషులకైనఁ బోర జయింపఁజాలనివాఁడు. అట్టివానితోడ మనము సంగ్రామ మొనరింప మనకుజయము సిద్ధించునా! కావునఁ దారతమ్యభంగి యిట్టిది. యుక్తాయుక్తముల నెన్ని చూడ నిప్పుడు మనము పట్టినహయమును నట్టె విడిచిదానితోడఁ గూడఁ గానుకలు సమర్పించి యాయజ్ఞునితో సంధియొనర్చుట పరమభావ్యము. ఇదియే నా యభిప్రాయము.

కం॥ నయరీతి నర్జునునకా
హయరాజముఁ గానుకలును నర్పించుచు సం
ధయొనర్చుటయే తగు ని
ర్భయముగ నని సేయు టదియపాయము దేవీ॥

ప్రమీల — చారుమతీ! నీ యభిప్రాయము నిరపాయము. మిగిలినవా రేమి చెప్పెదరో విచారించి చూచెద. మలయవతీ! నీయభిప్రాయమేమి?

మలయ—దేవీ ! నాకుఁ జూడ విచారుమతి మాటలజాడ యుక్తమని దోఁపదు. ఇవి రణభీరువుల వచనములు. ధర్మజుని నార్జునుని విచారుమతి వందివోలెఁ బ్రశంసించి వారికి భీతిల్లినమాటలాడె. అనికి నిలిచిన నార్జునుఁడు కాఁడాభిమరపాణియే వచ్చి నిలిచినను, సురాసురనరాసవధరాధరశరాసనుఁడే యామురాంతక పరాంబకుఁడే వచ్చి నిలిచినను, మనము వెనుదీయుదుమా? అంతభీరువు లగుటకు మన మేమిమగవాండ్రమా? ఏమి యీమాటలవలనఁ బ్రయోజనము? సంగ్రామభీమత్వంబునఁ బరిపంథిస్తోమగ్రామంబుల నిర్ధూమధామంబులఁ జేయఁజాలమా? నాకొక్కతె కా జయిదుము. అర్జునుఁడెక్కటి పోరున రుద్రుఁ గోల్పెఁ జేసె ననెఁగదా! నేనెక్కటిపోరున వీనినెట్లు వేసెదనో వినమా చెవుగాక. కాలకేయనివాతకవచుల నొక్కరుఁడె సమయించె నన్నఖ్యాతి యార్జునునకుఁ గలదు. కౌరవసేననంతయు నొక్కరుఁడె నుఱుమాడె నన్నఖ్యాతియుఁ గలదు. ఏరుద్రుఁ జయించినను, నేకేయు నేకవచుఁ జక్కాడినను నేసేనఁ గొల్పుచ్చినను మలయవతిని జయించుట యసాధ్య మనిపించెదను.

శా॥—ఆకామారినిఁ బోరఁ గెల్చినను దేవారాతులన్ గూల్చినన్ !
ఆకౌరవ్యులనెల్లఁ జీల్చినను నాకాధీశు మెప్పించినన్ !
ఈకాంతామణులన్ జయింపనగునే యొందేనియున్ ఖ్యాతి నేఁ !
జేకూర్పంగ రచించెదన్ గలనిలోఁ జీకాకుగావించెదన్

నాఖ్యాతి జగముల నించెదను. ఇంకే మభిప్రాయ మియ్యఁగలదు ?

ప్రమీల—మాలతీ ! నీ వేమందువు ?

మాలతి—రాణీ! ఈకాదంబిని, కనకలతామలయవతుల మాటలును విచారుమతిమాటయును నాకు రుచికరముగాఁ గనుపట్టదు. యుద్ధమున వాఁడెక్కువ నేనెక్కువ యని వీరు మాటలాడెదరు గాక ముఖ్యాంశముల గుర్తింపరైరి. ఈయర్జునునితో నైనను మఱియెవ్వరితో నైనను మనకు యుద్ధమేల కావలయు! సానబెట్టి చికిలిఁ జేల్చిన కుసుమశరాసనుని నారాచసముదయమో యనుభంగి రాజిల్లు మాయొంమట యుద్ధమునకని నిలిచినవారికి ధనువుపైఁ జేయిపోవునా! బాణములపై దృష్టిగలుగునా! యుద్ధమునకు మదిపుట్టునా ? మము వీక్షించిన మాత్రమున ,,దాసోఽహ'' మ్మని కాళ్ళఁబడరా ? ఇంక యుద్ధమేటికి? సంధియేటికి ?

చ॥ ప్రకటకటాక్షమాత్రమున బల్విడి లోకములెల్ల గెల్చు బ ।
ల్చికిలి మెఱుంగ నూఱి మొనఁజేసిన సానమెఱుంగుపంచసా।
యకునిశరంబులో యన నయారె వెలుంగమె మాకు యుద్ధమే
టికి మఱి సంధియేటికిఁ దటిత్కనదంగములన్ జయింపమే ॥

ప్రమీల—(నవ్వి) మాలతీ! నీ యుక్తి కడు మనోహరము. నీవింతటఁ జాలుదువు. మంజరీ! నీ తాత్పర్య మేమి?

మంజరి—దేవి! మన మీ యశ్వమేధ హయమును బట్టినదెందులకు? వినోదమునకా? విరసమునకా? ఎట్టెట్టివారైనను మనమేమియు నొనర్పకయే యీ కౌంతేయులకుఁ గార్యవైఫల్యము లిచ్చి వినాశింపవచ్చును. ఈ యజ్ఞమునకుఁగాను ఆ విశ్వేశ్వరుఁడు వచ్చినను బ్రహ్మదేవుఁడు ముట్టడి చేసినను హానిపఱుపఁగూడని కోటసంపద మనకుఁగలదు. మనయూరికి యీ హయము లెన్నో? పీఠ దిమ్మగా నుంచుదము. అర్జునాదులందఱు వెలుపల నలిగియుండి వారే కాలక్రమమున నశింతురు. ధర్మజుని యశ్వమేధము నిరంతరాయముగా సమాకల్యముగా నెఱవేఱఁగలదు గాక! మనకేమి యుద్ధము వలదు. మనము వెలికిఁ బోవలదు.

ప్రమీల—మంజువాణీ! యింకఁ నీయభిమత మేమి!

మంజు—నా యభిమతమే మున్నది? మంజరి చెప్పినదే నేనిప్పుడు చెప్పఁగలనా? ఈ మాలతి మాటకుఁ గొంచెమైనను మరికొంత ఋజువు గాలేదని తోఁచుచున్నది గాని దాని యందును కొంచెము సారము గలదు. సంధి చేయుట మంచిదన్నది. సంధివలనఁ గొంచెము మేలును గొంచెము కీడును గలదు. మిగిలిన వారన్నట్లు యుద్ధమే పరిష్కారము. అదియు మంచి చేకూర్చిన దానియందును నిజము లేకపోలేదు. సంధియు యుద్ధమును రెండును నొనర్చిన మేలని నాకుఁదోఁచుచున్నది. ఆ యనర్థ నివారణ మాత్రము సంధివలనను. ముందట యుద్ధము కావలెనా సంధి కావలెనా యనునది. యుద్ధమువలన జరుగఁదగిన సంధి మేలు. సంధివలన జరుగఁదగిన యుద్ధము మేలు. అనేకోన్నత విషయములమేలు. ఇవి కొన్ని విషయముల మేలు. మీకేది యెక్కువ మేలని తోఁచునో దాని నొనర్చుదము. ఇదియే నా యభిప్రాయము.

తే॥ గీ॥ చాలమేలును గీడును సంధి దెచ్చు।
మేలు కీడును గలిగెడు నాలమునను।
సంధియైనను బరికింప సమరమైన।
మీకు నెయ్యది యిష్టమో నాకు నదియె॥

ప్రమీల—(నవ్వి) మంజువాణీ! మంచిమాటలాడితివి. ఇట్టియభిప్రాయముల నాలు కొల్పి యేదేని కార్యమొనర్పఁ బ్రయత్నింపవలయు.

మంజు—అటు గాదు మీరు దీర్ఘాలోచన చేసితిరేని నాయభిప్రాయమే సత్యమనియు క్షేమమనియుఁ దోఁపఁగలదు.

ప్రమీల — సత్యమునకు సందేహమేమి? “కుక్కలే శునకాలు కుండలే భాండములు” గదా? దీనికి దీర్ఘాలోచనమేల? ఆమాటలోచనమాట చెప్పించియుండినఁ మేలుగా నుండెను. ఉండనిమ్ము.

మిత్రులారా! కనకలతాదులారా! మీయభిప్రాయముల నన్నిటిని వింటిని. ఒకరొకరును విశేషధీశాలురై యుక్తివిషయమున దేఁటీకరింపక యున్నవారై యుండుటఁజేసి ప్రతిభావిశేషము వాదములాడితిరి. మనము చిరకాలమునుండి శక్తిశాలులమనియు నజేయులమనియుఁ బ్రసిద్ధిఁగంటిమి. ఎందునీడులేని ధీరవర్తనమున నుంటిమి. వనితాజనము లబలాజనమనియు నపగతవివేకినులనియు నింతవఱకెవరు లేకామనుచున్న మగవందలకు సిగ్గువచ్చుభంగిఁ గంటిమి. రాజకార్యకరణమునను బరిపాలనవిశేషమునను పరినిబర్హణమునను గొఱంతలేకయుండ నిన్నిదినములు కాలము గడిపిన మనమిప్పుడు వెనుకదియుట యధీరగుణము. నందికి మునుమైపోవుట యశూరగుణము. సంధియొనర్చిన నిన్నిదినములనుండి సాధించిన మనకీర్తి నిలువ నటుట యనివార్యము. కావున మనమవశ్యము యుద్ధమునే చేయవలయు. ఈమాటలనుట వలన నేనిచారముతో మాకవిశేషము నుచ్చరింపరానదకుఁడు. అవి యొనర్చిన వాదము క్షేమకరమే. అయినఁ గీర్తినిఁ గాలఁదన్ని క్షేమముమాత్రము దెచ్చికొనుట భయత్వమనిపించును. ప్రాణలోభమనిపించును. కావున నది సరిపడదు. యుద్ధజయమా? దైవాధీనతఁ గలుగఁగలదు. దానికెవ్వరు పూటగాఁగలవారు? మీఱిచచ్చినను నింద్రభోగముఁ బడయఁగలవారము. ఇంక జగన్నుత యశమునను నందుఁ జిరంతనభోగమైనను సమకూఱు. ఇట్టిపని యెన్నిదినములకు లభింపవలయును? అంతేగాక ఇప్పటి యుద్ధమున మన కొకవిశేషము గలదు. ఇంద్రునోర్చి ఖాండవము దహించినట్టియు, రుద్రునోర్చి పాశుపతము గ్రహించినట్టియు, గౌరవాళిశమనుఁ గూడి రాజ్యము వహించినట్టియుఁ, దనకెవ్వరీడు లేరని గర్వించి దిగంతముల ఘోటకము విడిచి దానికి రక్షగా నేనుండ నెవరు పట్టువారని వీరగర్వకంకణము జేఁబూని యాగపుకార్యము నిర్వహించినట్టియు నార్జునిని మనము జయించితిమా మనకెవ్వరీడు గాఁగలరు? మనకంటె నెవ్వరు విఖ్యాతులు గాఁగలరు? ఆ యింద్రుఁడా రుద్రుఁడా కొంపులెల్లరు మనచే నిర్జితులని యెంచఁబడరా? ఇంకఁ బరాజయము కలిగెనా మనకేమియుం లోపములేదు. లోకమువారందఱు స్త్రీజితులో నవిసే యన్వయించిన మనధీరగుణముఁ బ్రశంసింతురుగాక మనపరాజయమును లెక్కింపరు. పరాజితులమైనను రుద్రులోన సింహముతోడఁ దులఁదూఁగువారమగుదుము. ఎట్లును మనకుఁ గీర్తికాస్పదము తటస్థించెను. ఈమాటలవి వచించినతీరున మన మోహనాంగుల నర్మగామాలు వడిరా యింకను విశేషమే. అప్పుడు మంజువాణి వచించిన భంగి యుద్ధమును సంధియు, సంధియు యుద్ధముగలిగినట్లగు.

చ॥ జగమున నీదు గల్గని భుజాబలసారమహాస్త్రసంపదన్।
బగతురనెల్ల గెల్చి జగవందితకీర్తి నెసంగియున్నమా।
కగు సమరంబు దాన జయమైనఁ బరాజయమైనఁ గల్గుఁగా।
కగణితకీర్తియిట్టిసమయంబు ఘటించునె ధీరకోటికిన్॥

[ప్రవేశము: సుయోగుఁడు. [

అనుబంధము 8.

సుయో—(నలుదిక్కులఁ జూచి భీతియు నాశ్చర్యము నభినయించి) మహారాణీ! నమస్కారము!

ప్రమీల—మహారాణి యెవరు? నమస్కారమేమి? నీ వెవ్వరవు?

సుయో—నేను—నేను—నేను—నేను అర్జునుఁడు—అర్జునుఁడు.

ప్రమీల—నీ యట్టివాఁడా అర్జునుఁడు?

సుయో—కా-కా-కాదు. రాయ-రాయ-ధా-సుయో స-కాదు యోగు-దీనితల గాలఁ-సుయోగుఁడు.

ప్రమీల—సుయోగుఁడవు కాక దుర్యోగుఁడవుగాక యేల వచ్చితివి? నిన్నెవ్వరిందు రానిచ్చినది.

సుయో—ఆయమ్మ. ఆపె! అదిగో!

ప్రమీల—ఏల వచ్చితివి?

సుయో—దేవీ! నన్ను రాయబారి అర్జునుఁడుగా-కాదు రాయబారికి అర్జునుఁడమ్మా అయ్యో! ఇట్లేల పలుకుచున్నాను? ఛూ-ఛూ-కాదు చేతఁగాదు.

ప్రమీల—(కోపమున) దురాత్మా! ఈయొడ్డోలగమున మము నవ్వులాటవచ్చియున్నావా? నీకుఁ దగిన శిక్షవిధింతును.

సుయో—కావమ్మా, అవునమ్మా. లేదమ్మా.

ప్రమీల—పలుగాకీ-నీవిందు హాస్యమాడ వచ్చియున్నావా?

సుయో—అవునవును, కాదు కాదమ్మా.

ప్రమీల—కనకలతా! వీనికిఁ దగిన బుద్ధి చెప్పుము.

కనక—(లేచి సుయోధనునిఁ గొట్టును, ద్రోయును.)

సుయో—(ద్రోఁపుపడి) అయ్యో! అయ్యో! ఈ బాజు-ఈ బాజు.

కనక—ఏమి బాజు? అదేదీ!

సుయో—(తనయంగీలోపలనున్న జాబుఁదీసి) అమ్మా! అమ్మా! ఈ బాజు చీకో.

ప్రమీల—జాబనుటకు వచ్చిన తిప్పలా? కనకలతా! యేమున్నదో యీజాబును దీసికొనిచూడుము

కనక— (చదువును)

శ్రీమదంగనామండల రాజ్ఞియగు ప్రమీలా దేవికి:—

రాజశేఖరుఁడును రాజశేఖరసఖుఁడును నగు నర్జునుఁ డొనరించు విజ్ఞప్తులు. పాండుభూపప్రజాగ్రజుండగు ధర్మాత్మజుం డొనరించు హయమేధ సవనమునకై విడువఁగవిడిచిన మాయశ్వరాజము మీసీమను మీవారిచేఁగట్టఁబడియుండుట నీకింతవఱకు తెలియకున్న నిప్పుడైన తెలియఁగఁ గలవు. నీకుఁదెలిసి మీ వారివలన నీకార్య మొనరింపఁబడినదని నేనమ్మఁజాలను. కావున నిందుకుఁ బ్రతిక్రియగా నా యుత్తమాశ్వమును గొనివచ్చి మాకర్పింపవలయు. నీకుఁ దెలిసియే యీకార్యమొనరింపఁబడియున్న నదిదుష్కృతమని వచించుచున్నాను. అబలలకు మీకు మాయట్టివారితోడి వైర మనుచితము. ఫలప్రాప్తి లేకుండుట యట్లుండ ననర్థములు ప్రాప్తింపఁగలవు. శివునితో నింద్రునితో భీష్మాది కౌరవులతోఁ గాలకేయాది రాక్షసులతోఁ బోరాడినది నేన చెప్పికొన్న నాత్మస్తుతి కాఁగలదు. నీవు నాకీ జనమునఁ జెల్లెలవనియు యుక్తాయుక్త పరిగ్రహణ శీలవనియు జనులందఱందురు. కావున మాఘోటకము మాకర్పించి స్తుతిపాత్రవయ్యెదవో, లేదేని మదస్త్రానలమునకు నింధనమవై మృతిపాత్రవయ్యెదవో నీవే దృఢీకరింపవలయు. విశేషములు వ్రాయఁజాలను.

ఇట్లు

వైరి రాజేంధన ధనంజయుఁడు,

ధనంజయుఁడు.

ప్రమీల—(జాబు చేతఁ దీసికొని) అవురా! ఏమి యీపాండిత్యము. మేముబలలమయిన దానెంత సబలుఁడో పరీక్షించెదముగాక. ఆత్మస్తుతి కూడదఁట. శివుని జయించినాఁడఁట. ఒక భిక్షువును జయించిన మాత్రమున నింతప్రతాపమా? ఉత్తమాశ్వమును దనకర్పింప వలయునఁట. వలయునన్న వానినే యశ్వముగా నొనరించి యెక్కి తిరుగాఁడఁ జాలనా! ఓరీ! రాయబారీ! యిట్టి తుచ్ఛపత్రికలు వ్రాయకుండ వానిధనంజయతకు నేనింతలోననె నాసర్వతోముఖపాండిత్యము ప్రసరింపఁ జేసి యార్చెదననుము? పొమ్ము.

సుయో—పోవ. పోవ- పోవలెనా?

ప్రమీల—మలయవతీ! వీఁడు పోవలేఁడఁట. కొంచెము చూడుము.

మలయ—(సుయోగుని మెడఁబట్టి త్రోయును.)

సుయో—అమ్మా! ఓసి! ఓసి! యేమి-యేమి?

(నిష్క్రాన్తి)

ప్రమీల—చూచితిరే సఖులారా! ఈ యజ్ఞుని యహంకృతి! దీనికిఁ దగినశాస్తి మన మొనర్పకున్న మనయంగనాత్వమునఁ బ్రయోజనము లేదు. మనమందఱము కృతసిద్ధులమై యుండవలయు.

మలయ—దేవీ! నీవఱకుఁ బనిలేదు. మేమే యిందుకుఁ జాలెదము. మాకుమీఱి వచ్చినఁ గదా నీవు వెడలవలయు? కాదంబినీ! మంజరీ! మాలతీ! కనకలతా! మనము కృతసన్నాహుల మగుదము. పోదమురండు.

(నిష్క్రాన్తి)

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

యుద్ధభూమి.

[ప్ర: సాత్యకి-ప్రద్యుమ్నుఁడు-సాంబుఁడు--సారణుఁడు-నీలధ్వజుఁడు-సుయోగుఁడు- వృషకేతుఁడు-అర్జునుఁడు- మేఘవర్ణుఁడు.]

అర్జు—సుయోగా! రాయబారమున నీకుఁగలిగిన యున్మాద మిప్పుడైనఁ దీఱెనా! చక్కఁగ యుద్ధమునకు నిల్చెదవా లేక యింకను నా ప్రమీలను నర్జునురాణియని పిలుతువా!

సుయో—దేవా! నాకున్మాదమని యేల పలికెదవు? ఆకామిను లెట్టి పురుషులను నవలీలగఁ గటాక్ష మాత్రమున నిర్జింతురు. తుదకు నీవైన నేమి? ఆదేవినిఁ జూచితివా గుఱ్ఱమును గోదావరిఁ జైచి యజ్ఞమును గంగకుఁదోలి యామరణము నిందే యుండు చుంటివి.

అర్జు—సుయోగా! నీమాటలింకఁ జాలింపుము. నీప్రజ్ఞ విశేషమయ్యె. యుద్ధముచేయు నుత్సాహము గల్గిన నిందుండుము. ఆ కామినుల సౌందర్యమును వర్ణన చేయుతలంపు గల్గిన శిబిరమునకుఁబోయి యందుండి నీమనసార స్తోత్రముచేసి కొనుము.

ఉ॥ మంచివినోదమాయెఁ బలుమాఱును నిక్కడినారులం బ్రశం ।
సించుట మానవైతి విటు చెల్లునె నీకిఁకఁబుద్ధి పుట్టఁగా ।
నించుక నీమతంబు గణియింపఁగ వైరులయుద్ధభూమి ని ।
ర్జించెదొ కాకవారి పదసేవ యొనర్పఁగఁ బాఱిపోయెదో ॥

ప్రద్యుమ్నా! నీలధ్వజా! సాంబా! సారణా! సాత్యకీ! మేఘనాదా! మీరెల్ల నీ మాట పాటింపుఁడు. ఈ రాజ్యమున స్త్రీలు కడుసత్త్వముకలవారని మనము వింటిమిగదా? బాహుసత్త్వమునకంటెను కటాక్షసత్త్వమే వారి కెక్కువగాఁ గలదు. ఆపోగకన్నుల సోయగపుఁ జూపులకు మరులుగొననివా రుండుటకరిది. అయిన వారిఁ గలసిన మానవులు నెలనాళ్ళలో సత్త్వహీనులై మృతిఁజెందుదురని మనము విని యుండలేదా? ఈ విషయము మఱవక వారి మోహార్జవులఁ దగులుకొనక యేమఱక యుండవలయుఁ జుడీ! యుద్ధమునకు మనమింకొక మార్గము వెదకవలయు. మనమెల్ల నూరకొక్కెడ నుండక వేఱువేఱు మార్గములఁ జని యీ సాలభేదనం బొనర్పవలయు. ఇంతలో నాతరుణులే యుద్ధమున కేతెంచిరా మఱియు మేలాయె.

ప్రద్యు—మామా! అంతయు నెఱిఁగితిని. నీ విందేల యుండవలయు? ఉండినను నీవు యుద్ధమాడువాఁడవు కావుకదా?

అర్జు—ప్రద్యుమ్నా! నిక్కమాడితివి. అంగన పేరుగల పురుషులతోడ నే (నేఁ అర్జునుఁడు) యుద్ధమాడనని ప్రతిజ్ఞ చేసుకొని యుండ నంగనలతో యుద్ధమాడుదునా? అయినను మీకలను చందము పరికించుచు నే నిందే యుందును.

మేఘ—ఈ తుచ్ఛాంగనల నిగ్రహించుట కతఁడు కావలయునా? నేనొక్కఁడ నాపనికిఁ జాలుదు. నీవిఁకేల యుండవలయు? ప్రద్యుమ్నాదులతోఁ బురిము మట్టడించి కోట పటాపంచలుగఁ జేసి హయము సాధించుకొని వచ్చెదను.

అర్జు—ఘటోత్కచ కుమారా! నీయిష్టము. నీచేతఁగాని పని యుండునా? నే శిబిరముననే యుండెదను. మీ జయోదంతము నాకువచ్చి యెఱింగింపుఁడు.

(నిష్క్రా)

మేఘ—ప్రద్యుమ్నా! మనమందఱము వేఱువేఱుగాఁ బోవుదము. ఈనీలధ్వజుఁడు తన సేనతో వృషకేతుతోడ నుత్తరపువాకిట నుండువాఁడు. ఈసాంబ సారణులు పూర్వపు గవనియొద్ద నుండఁగలవారు. సుయోగునితో సాత్యకి దక్షిణపు నఁగావలి యుండఁగలఁడు. నే నిందే యుండెదను.

(మేఘనాదుఁడు తప్ప నందఱు నిష్క్రమింతురు.)

మేఘ—ఇదియేమి స్వామి ప్రాప్తి. వీరశ్రేష్ఠులతో నెందఱితోడనో సంగ్రామ మొనరించితిమి. ఎందఱినో జయించితిమి. తుదకు నేఁడీ యబలాజనముతో సంగ్రామము వాటిల్లెనే! అయినను దగినకొలఁది సాంత్వన వాక్యములఁ జెప్పిచూచెదను. ఎక్కడికిని సాధ్యముకాకున్న నుండనే యున్నది. అందేమో తుములము వినిపించుచున్నది. పోయి చూచెదను.

((ప్రక్కకు నిష్క్రా)).

[ప్ర: కాదంబిని-కనకలత-మాలతి-మంజరి-మలయవతి-
చారుమతి-మంజువాణి.]

మలయ—

మ॥ ఇదె నేఁడున్నది మాయదృష్టసమయం బింకేవరాలోకలా ।
ర దిగంతంబులఁ గీర్తిలింప నరిఁబోర వ్వేడకుత్సాహమూ ।
నిదరంబించుక లేక పోరుఁడు హిమాపేత్రులన్ సాధులన్ ।
వదలన్ లేక సతుల్యైనంగువగనిండన్ జూపి సాధింపుఁడీ ॥

సోదరులారా! నేఁడున్నది మనయదృష్ట పరీక్ష. మీరందఱు దిట్టలై యని సేయవలయు. ఇంతకుముం దారథికులందఱు నిక్కడఁ జేరియుండిరని వింటిమే వారెందుఁ బోయియుందురు? ఆహా! తెలిసెను. అదే యావైపున ధూళి రేఁగుచున్నది. మఱి యీవైపున రథ నేమినిస్వనములు వినిపించుచున్నవి. ఆయెడ భటుల కోలాహలము శ్రవణగోచర మగుచున్నది. ఈ రథికులందఱు నొక్కరొకరు నొక్కొక్క రెడకుఁ బోయినట్లు గోచరించుచున్నది. మనము నల్గే పాయలు గావలయు. వారిలో నారాక్షసుఁడుండెఁగదా వాఁడెందైన నగపడిననాకతెఁగింపుఁడు. వాఁడు కడుమాయావియని తోఁచుచున్నది. నాకుఁగల మాయోపహార విద్యకుఁదక్క వానిఁ జయించుట దుర్లభము. పొండా వైపున. కలకలము వినిపించె.

(మలయవతి తప్ప అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఎవ్వఁడు వాఁడిట్యెడకు వచ్చుచున్నవాఁడు? ఆహా! పిల్లివెదకఁ బోయిన యెలుక దానినోటఁ బడినట్లాయెను. వీఁడే యారాక్షసుఁడు. వీనిఁ జించిచెండాడెద.

[పుః ప్ర: మేఘనాదుఁడు]

మేఘ—

శా॥ ఆహాహా! యిటులౌనె యాగడము పూర్ణాశ్లేష మింపారఁగా।
బాహాభ్యంతరసీమ నిల్పి మదనప్రఖ్యాతిసంగ్రామమున ।
మోహాయత్తలఁ జేయఁగల్గఁదగుసొంపున్ మాని యీనారులన్
బాహాబాహిఁ గచాకచిన్ బెనఁగు దీనత్వంబు చేకూఱునే ॥

అనుబంధము 9.

(స్వ) ఆహా! ఈయబల ధనుర్బాణ తూణీరపాణియై కదనమునకు వెడలిన దానివలెనున్నది. దీనిం దోలిముద్దగాఁ గైకొందుఁగాక. (సమీపించి) ఆహా! ఏమి యీ కామిని సౌందర్యము! సాక్షాత్కరించిన రతీసతివలె నున్నదిగదా! రాక్ష

సుఁడనైన నాకే భ్రమపుట్టించుచున్నది. అయ్యో! హాయసాధకఘనకార్యమును బూనిన నే నిట్లాడవచ్చునా? (ప్రకాశము) అబలా!

మలయ — ఆ మాటనకుము. నీ మెడ తునియలై పడును.

మేఘ — ఓహో! అబలాయన్న నీకుఁ గోపమా? అట్లయిన మానెదను. ప్రబలా! ఇదే మిట్లాయితమై వచ్చితివి?

మలయ — సంగరమున నినుఁ జించి చెండాడుటకు.

మేఘ — అనంగసంగరము మాని యీ సంగరము నీ కేల!

మలయ — ఇదె నీ కా దేవలోకమున నున్న యప్సరసలతో నాసంగరమే కలిగించెద. చక్కఁగ నిలువుము.

మేఘ — అబలా! కాదు, ప్రబలా! నీమోము చూచిన నింతముద్దు కొలుచున్నదే! అది యీబాణక్షతముల కెట్లోర్చెదు? చంద్రసుందరమైన యీమోముపయి నే బాణము నెట్లువైవఁగలను?

మలయ — „ఎట్లు వేయగలవా" ఇదిగో యిట్లు మఱియు నిట్లు.

(బాణము వేయును.)

మేఘ — (స్వ) ఈ కోమలాంగి హస్తములు కుసుమములఁబోలెఁ గన్పట్టినను బాణములు మాత్రము నిశితము లయ్యె. ఇంకఁ దడసినఁ బ్రమాదము.

అనుబంధము 10.

మేఘ — కామినీ! నీ వంగన వగుటఁ జేసి సుమకోమల మగు నీమేను కసిగందునని శంకించి క్రీడామతి నాబాణములఁ బాటించిన నాసత్త్వమింతే యనుకొంటివి కాఁబోలు. ఇదె నాగదచే నీతలఁ బగల్చెద.

(అని కొట్టఁబోవును.)

మలయ — నా బాణమున నీగద యేమాయెఁ జూడుము.

మేఘ —

అనుబంధము 11.

(మాయమగును)

మలయ — ఈ మాయావి రక్కసుఁడు మాయాయుద్ధము చేయుచున్నాఁడు కాఁబోలు. ఆహా! ఈబాణ మెంతతీవ్రముగా నను నాటెను? ఇంక నా మాయోపహారవిద్యను బ్రయోగించెద. (కత్తిత్రిప్పును.)

అనుబంధము 12.

మేఘ — (క్రిందఁబడును)

మలయ—(త్రాళ్ళచే వానిఁ గట్టును)

మేఘ—తరుణీ! నాయాన నీతో యుద్ధ మాడునభిలాషము నాకులేదు. నీకుమాయోపహారవిద్య వచ్చుట నే నెఱుఁగనైతి. ఈబంధనములు నాకొక యామమాత్రమే కదా యుండఁగలవు? నీవు నను గౌఁగిలింతువని నమ్మికపుట్ట నొక్కింతమాట యిచ్చితివా చచ్చుటవఱకు నిట్టి బంధనముననే యుండఁగలను. అనుగ్రహించి వాగ్దానమిమ్ము.

మలయ—రాక్షసా! ఈ సంగ్రామము నాకెందుల కంటివే?

మేఘ—ఇప్పుడుమాత్ర మీసంగ్రామము నేఁ గోరనే?

మలయ—ఊర కట్లు పడియుండుము. ప్రేలకుము.

మేఘ—అయిన నాప్రార్థన మిచ్చినట్లేగదా?

మలయ—ప్రార్థనమేమి? ఊరకుండుము. నీచోటు నిన్నుంతును. పోదము రమ్ము.

మేఘ—ఏచోట? నీపడకటింటనా?

మలయ—అవును నీపడకటింటనే. పగలనక రాత్రియనక యందుఁ బండుకొనియుండ వచ్చును. తెలికిరాకుండ బీగముమాత్రము వేసియుంతును. (అని యీడ్చుకొని పోవును.)

మేఘ—(పోవుచు) ఆహా! ఈయంగన సాంగత్యమే నన్ను నేమఱచునట్లు చేయుచున్నదే! (నిష్క్రి)

[ప్ర: సాత్యకి మాలతి యుద్ధమాడుచు.]

సాత్యకి—కామినీ! నేను గౌరవయుద్ధమున వృద్ధుఁడనై గడిదేఱినవాఁడ. నీవోకన్నులు తెఱచియుఁడెఱపని ముద్దరాలవు. నీచెక్కులు జీరిన వసలెడలుచున్నవి. నాతోడనా నీకుయుద్ధము! ఈసాత్యకి ప్రభావము కావలెనన్న నాసైంధవ్రుఁడుపడిన యుద్ధమునాఁడుండిన వారినెవరినైన నడుగుము.

మాలతి—ఆప్రభావము నెవ్వరినేల యడుగవలయు? సమక్షముననే తెలియునుగదా! ఊరక యని సేయుము.

సాత్యకి—రమణీ! నినుఁ జూచిన నాకన్నులకుఁ బరమానందము జనించుచున్నది. అనరకాసురునిఁ జంపిననాఁడున్న సత్యభామవలె నున్నావు. సుందరమగు నిట్టి నీ మేను నా నిశితబాణపరంపరల కేలపాలుచేసెదవు? చెడక యూరకపొమ్ము.

సాత్యకి—(స్వ) ఆహా! ఆకౌరవుల యుద్ధమున ననునాటిన నెందఱు వీరులయొట్టిబాణము లయినను నింతవాఁడిగలవికావుండె. ఇంచుక వయసు చెల్లినందున నాకీబాధ కలిగెనా? లేక యీతన్వియే యంత బలశాలినియా!

అనుబంధము 14.

తరుణీ! నీధనుర్విద్యా కౌశల్యమునకు మెచ్చితి. నీ వే మడిగిన నడుగుము. లేదన కిచ్చెదను.

మాలతి—నాకుఁగల భాగ్యభోగములు నాకుఁజాలి నీయట్టివారిఁ బదివేవురఁ దనియఁ జేయునంతకలవు. అయినను నీ కొ యిచ్చెదనన్న వలదనను, నాకు రణదాన మిమ్ము.

సాత్యకి—(స్వ) ఔరా! ఎంతధీరగుణము. (ప్ర) రమణీ! నీపేరు మాలతియంటివిగా? ఎంతతగనిపేరు! ఆమాలతీలతకున్న మార్దవమునకును నీకుఁగల రణధీరత్వమునకును నేమిసంబంధము? అసిధారయని నీకుఁ బేరుండిన బాగుగనుండును.

మాలతి—(స్వ) ఎంతమనఃపూర్వకముగ నుతియించుచున్నాఁడీరథికుఁడు! నిక్కముగ నింపు కూరుఁడు గనుక నే నన్నిట్లు ప్రశంసించుచున్నాఁడు. (ప్ర) వీరపుంగవా నేను స్తోత్రమునకు జయింపఁబడుదానఁగాను. సత్వ మండిన సమరము చేయుము. కాకున్నఁ జితుఁడనైతి ననుము. నినుమాని కూరుఁడున్న యెడకుఁబోయెద.

సాత్యకి—(కోపమున) తెఱవా! నీక్షేమముఁ గోరి నే నాడినమాటలు నీకంత శ్రుతికటువు లాయెనా! నినోటుపలుకుట వింతయా? (అని బాణము వేయును)

మాలతి—(క్రిందఁబడి) ఆహా! ఈశూరాగ్రేసరునితోఁగదనము పండుగఁబోలె నన్నలరింపఁ జేసె.

సాత్యకి—తరుణీమణీ! నే వలదన్నను మానక నాతోఁ గదనమున కుద్యమించితివే. ఇప్పుడు నీదేహవల్లి యెంతనొచ్చుచున్నదో! (శరీరము నిమురును.)

మాలతి—(లేచి) ఇంతటితోఁ దీఱె ననుకొంటివా? ఇదె నాబాణమువేసి నింత పరీక్షింపుము (బాణము వేయును.)

సాత్యకి—ఆహా! (అని క్రిందఁబడి) అన్యతోదరీ! ఇట్టి యధర్మయుద్ధము నీకుఁజెల్లునా? విరథుఁడనై విగతశరాసనుఁడనై యున్న వేళ నలుగు నేసితివి.

మాలతి—చాలును లెమ్ము నీధర్మము. నినుఁగ్రిందఁ గెడపికరవాలమునఁగంఠమునఱుకనున్న భూరిశ్రవసునిఁ గృష్ణునామంత్రణమున నర్జునుఁడు కేలుద్రెంచి క్రిందఁబడవేయ నప్పుడాభూరిశ్రవుని నీవు చంపితివేయప్పుడు నీధర్మగుణ మెందుండెను? (త్రాళ్లచేఁగట్టును)

సాత్యకి—(కట్టుటకుఁజేతులిచ్చి) ఆహా! నీయట్టికోమలాంగి చేఁజేతఁ బంధింపఁ గను పుణ్యము గాంచెమా! కోమలాంగి యనుమాత్రముగాదు. సాక్షాత్కరించిన వీర లక్ష్మివి. నీమనసారఁగట్టుము. ఒక్కంత మోముమోమున మాత్రము సేర్పుము.

మాలతి—ఊరకుండుము చాలు నీముదుసలి మోహములు.

సాత్యకి—తప్పుఁబలికితివి. శరీరమునకే మైన వార్ధక్యము రానున్న రావచ్చుఁగాక నా మోహము మాత్రము కడుంగడు తరుణముసుమా.

మాలతి—(సాత్యకి నీడ్చుకొని) (నిష్క్రాం)

[ప్ర: వృష కేతుఁడు మంజువాణి ఆర్భటించుచు]

వృషకే—. అనుబంధము 15.

వృష—బాగా! ఈ కర్ణనూతి వృషకేతు నెవ్వనిఁగాఁ దలంచితివి?

మంజు—ఓహో! నీవు నూతనూతి సూతివా? నీకేటి కీక్షాత్రగుణము?

వృష—మాయయ్యను సూతసుతుఁ డన్న వానినాలుక తుండ్లుసేయ నేఁబ్రతిజ్ఞవట్టితి. అతఁడు పాండురాజాదిమకుమారుఁడని యెఱుఁగవో? ఏది! తాళుము. చూతమీతీవ్ర బాణము. (ఎక్కుపెట్టును)

చారు—(వృషకేతుని వెనుకనుండివచ్చి గిలిగింతపెట్టును)

వృష—(ఉలికిపడి ధనువు బాణము విడిచి వెనుకకుఁ దిరిగిచూచును.)

మంజు—(పరుగెత్తివచ్చి వృషకేతు నెత్తికొనిపోవును.)

[ప్రవేశము; సుయోధనుఁడు]

అనుబంధము 16.

సుయో—పూర్వా! ఏమియుఁదెలియనిబాలు నిట్లు చేసితివా? ఏదీ! యిటువచ్చినిలువుము.

చారు—నీవెవరవు? లాణీయని మాదేవినిఁ బిలిచిన లాయబాలివా! ఆబాజు నేమి చేసితివి?

సుయో—నీపుణ్యమగు నూరకుండుము.

చారు—నే నెట్లూరకుందును? నన్నెఱుఁగవా? మనత్కారము మఱచితివా?

సుయో—(యోచించి) నన్ను మీదేవియొద్దకుఁ బిలుచుకొనిపోయిన చెలువవునీవేకదా?

చారు—(స్వ) వీఁడుం మిక్కిలి భ్రాంతుఁడుగానున్నాఁడు. ఏయుద్ధము లేక వీనిజయింప వచ్చునని తోఁచుచున్నది. (ప్ర) అవును నేనే. ఇంతలో మఱచితివా?

సురో—నీపేరేమి?

చారు—పేరే మఱచితివా? నేనేమని చెప్పితిని?

సురో—ధీరగుణయని యేమో చెప్పితివిగదా?

చారు—కొంచెమే వ్యత్యాసము. ధీరగుణ గాదు చారుమతి.

సురో—చారుమతి యన్నట్టులేదు. ఏమో యెవ్వఁడెఱుఁగు? అప్పుడు నేనుండినస్థితిలో రాముఁడని చెప్పిన రావణుఁడనుచుంటిని. చారుమతీ! చూచితివా నీవెంత మోసకారిణివి? నీరాణియొద్దకుఁ బోయివచ్చినవెంటనే నా కాశ్లేషసౌఖ్యమిచ్చెదనంటివే? తప్పితివే?

చారు—అయ్యో! భ్రాంతుఁడా! నిన్నుఁ బిలుచుకొనుచు నీవెంటఁ బరుగెత్తివచ్చినను మాటలాడక పాఱిపోయితివే?

సురో—(తలను మెల్లగాఁ గొట్టుకొని) పాపిష్టిజ్ఞాపకము, పాడుబుద్ధి, ధీరగుణా! నేనప్పుడు నిక్కువముగాఁ బాఱిపోయితినా?

చారు—అదిగో! యప్పుడే చారుమతి యనుమాటమాని "ధీరగుణా" యనసాగితివి. పేరు మఱచువాఁడవు ప్రేమ మఱవకుందువా?

సురో—అయ్యో! అయ్యో! ఈమాటనఁదగునా? నీముద్దుగారు మోము చూచిన నెక్కడలేని ప్రేమయుఁ బ్రవ్వికొనివచ్చుచుండ, మన్న ప్రేమపోవునా? ఇప్పుడైన నీ యాశ్లేషసుఖ మిచ్చెదవా? (తిరిగిచూచును)

చారు—నామాట యొనరించిన నీకాశ్లేషసుఖము, ముఖాసుఖము, పుత్త్రాసుఖము, అన్నియుం నిచ్చెదను.

సురో—దేవీ! నీవిఁచుక యాజ్ఞయిచ్చినఁ జాలునే. వలసినపని యొనరింతును. ఏమి చేయుచుంటివి?

చారు—ఇందుఁ బండుకొనుము.

సురో—ఇక్కడనా? ఇచ్చోటనా?

చారు—ఎక్కడనైననేమి? ఎచ్చోటనైననేమి?

సురో—(సంతోషమున) ఆహా! అవశ్యము పండుకొందును. (పండుకొని) ఏమి చేసెదవు?

చారు—బోరగిలఁగమ్ము.

సురో—అదేల?

చారు—ఇన్నిప్రశ్నము లడుగువాఁడవు నీవుచెప్పినపని చేయుదువా? ఊరకపొమ్ము.

సురో—లేదులేదు. వలదువలదు. పండుకొందును. (బోరగిలఁబడును)

చారు—నీచేతులిట్టిమ్ము.

సురయో — (వెనుకచేతులిచ్చును)

చారు — (చేతులఁబట్టి త్రాళ్ళఁగట్టును)

సురయో — అయ్యో! ధీరాంగనా! చారుమతీ! యిదేమి? యిదియేమి?

చారు — ఇది యాశ్లేషసుఖము. (తలఁబొడిచి) ఇది ముఖసుఖము. (వీపుఁగొట్టి) ఇది కడుపుబ్బుసుఖము. (తలయొత్తి ముఖము చూచి) ఇది యుత్తరసుఖము. (చేతులెల్లాడించి) ఇది హస్తసుఖము. ఇవన్నియుఁ గలసినఁ జిత్తసుఖము. స్వాతిసుఖము ముందున్నది. పోవమ్మా. (ఈడ్చుకొనిపోవును.)

[ప్రవేశము: ప్రద్యుమ్నుఁడు]

ప్రద్యుమ్న —

గీ॥ వేఁడిగలభుజమే పాఱు వీరులెల్లఁ ।
జేడియల మోహశరములఁ జిక్కినేఁడు ।
బేల లగుచును బాలావిలోలులైరి ।
కామినులను గెల్చుఘనుఁడీ కాముఁడొకఁడె ॥

ఆవైపునఁ గోటవాకిటఁ గాదికాచి వేసరితిని. మన సైన్యమేమాయెనో! భటులేమైరో! రథికులేమైరో! ఎందెందు వెదకినను గానఁబడకున్నారు. మేఘనాదుఁ డుండిన యెడకు వచ్చినాననే నేమైనఁ దెలియునేమోయని వచ్చితి. ఇందు మేఘనాథుఁడును లేఁడు, మాఘనాథుఁడును లేఁడు. వీరందఱు నీపుర నారీమణుల వలలలోఁ బడి రనుట నిర్ధారణము. అయ్యో! ఇంతటి యవివేకులెందైనఁగలరా? కాపలయున్న వీరలకు వారు తెంపఱు రారైరి. వైరినారులఁ గోరవలయునా? అదియును నిట్టిసమయమునవా? అర్జునుఁడన్న స్త్రీలపై బాణముఁ బూనననని ప్రతిజ్ఞపట్టినాఁడు. కార్యసాధనము కావలెనన్న నీరివలనఁ గాదగియుండెను. వీరే యిట్లు జేలలై బాలాలోలురై డీలువడిన సంకేతమునవలయునా? అంతమునకు బిగఁబట్టుకొన్న నెట్లు? తరుణుల మోములఁ జూడని బ్రహ్మచారులా? సన్న్యాసులా? ఇఁక నే నొక్కఁడ నిలిచితిని. ఇప్పుడే సాహసించి పురిఁ బ్రవేశించి కార్యము సాధించెద.

[ప్రవేశము: కనకలత.]

ఇందెవ్వతెయో ధీరగుణమున భూరిరణమున కేతెందుదానివలె నున్నది. దీనినిప్పుడ చక్కాడెద.

కనక— అనుబంధము 17.

ఓరీ ! వీరనూ కుంతీపుత్రుఁ డనియు, శివునిజయించిన వాఁడనియు, లోకమున లేనట్టివాఁ డనియు నింతప్రశంసచేసుకొని యింతదూరము వచ్చితిరి. మే మనిసేయ వలయునన్న నిల్చువీరుఁడే లేఁడాయెఁగా? వచ్చినవారందఱు పరాజితులై చిక్కిరి. నీ వొకఁడవో నిలిచినట్టున్నది. నాచేతులతీఁటదీఱ రణమియ్య నోపుదువా ?

ప్రద్యు—(చూచియాశ్చర్యపడి) ఔరా! కామినీ! నీ వీభూమినున్న మానవవనితవు గావు వీరలక్ష్మి మోహనాకారమున నవతరించిన వీరమోహినివే. నినుఁజూచిన నా శస్త్రాస్త్రములన్నియు నుడిగె. కరుణించి నీయధరామృతపానమున కాజ్ఞయియ్యకున్న నే బ్రదుకను. రక్షింపుము. రక్షింపుము (నమస్కరించును).

కనక—వైరినిఁ జూచినంత నే ప్రణామ మాచరించు నీ వేనాటిశూరుఁడవు ?

ప్రద్యు—నే వీరుఁడఁగాను శూరుఁడఁగాను. వీరుఁడవే యనినీవన్న నిదే జితోస్మి యను వాఁడను. నాసతి జగన్నుతరూప విఖ్యాతయని తరుణుల వర్ణించునపుడు రతీసతీ సౌందర్యము గలదంచుఁ బ్రశంసించెదరు. ఎంతటి యజ్ఞానులు! నీ సౌందర్యమున నావంత యయిన నా రతికిఁ గలదా? ఉండిన నేను నిన్నుఁ బీడించుచుంటినా? ఇపుడు జితోస్మియనువాఁడను. నీవంగీకరింపకున్న హతోస్మి యనువాఁడను.

కనక—(స్వ) ఆహా! ఈ పురుషుఁడు నా సౌందర్యము నెంతవర్ణించుచున్నాఁడు! నా కెంతప్రీతి జనియించె ! (ప్ర) కృష్ణకుమారా! నీకేలకలిగె నిట్టియశోహాని? లెమ్ము. ధనువు చేకొమ్ము. బాణముల సంధింపుము. కాకున్న నిను రణభీరుఁ డందురు.

ప్రద్యు—కలికీ! నాకిది యశోహానియగునా? దివ్యాంగనలకైన లేని ధన్యసుందరతగల నీయట్టిసతి చేపట్టుట యా వింతయశమునకు మూలముగదా? ధనువేల చేపట్టవలయు, బాణములేల కావలయు? మదనుఁడు కుసుమశరుఁ డనియుఁ బంచబాణుఁడనియు! వాని శరములు జగమునంతయు గెలుచుననియుఁ జెప్పుట యెంతయుఁగల్ల. నీశృంగార రూపముగల మోహిని కనుబొమ లనురెండుధనువుల నొక్కసారియే యెక్కుపెట్టి నీకటాక్షములనుబాణద్వయమును మాత్ర మనుసంధించి నాహృదయపదమునంతయు నగలఁజేయుచున్నదిగదా? కామినీ ! నీ వనుగ్రహింపకున్న నే బ్రదుకను. నిక్కువముగా నే బ్రదుకను.

కనక— అనుబంధము 18.

ప్రద్యుమ్నా ! నీవా రణవిశారదుఁడవు ? నీయట్టికాతరులతో నాకేమిపని? వేఱొ యొద్దకుఁ బోయెద. (పోవ).

ప్రద్యు—వధూమణీ! నీయట్టి వీరమోహిని శరణాగతాభయదాన వ్రతము పూనకున్నఁ బ్రయోజనమేమి? ఏదీనుఁడ. నినుశరణొందినవాఁడ. పోషింపుమా (నమస్కరించును)
కనక—అట్లయిన నినుఁ గట్టి వేసెద.
ప్రద్యు—నీబాహువల్లురులతోడనా?
కనక—కా దీరజ్జువులచేత.
ప్రద్యు—అవియే నీబాహుమృణాళములని భావించి తృప్తిఁజెందెద.
కనక—నిను నిర్బంధమున నుంచెద.
ప్రద్యు—నీయంతఃపురముననా?
కనక—కాదు కారాగృహమున.
ప్రద్యు—అందు నీవు నాదండ నుందువుకదా?
కనక—ఉండను.
ప్రద్యు—దర్శనమైన నియ్యవో? గంటకొకసారి లేక దినమునకు-వారమునకొకసారి?
కనక—ఏమో. అదేల యడిగెదవు!
ప్రద్యు—నీయిష్టము వచ్చినట్లొనర్పుము.
కనక—అయినఁగానిమ్ము. (బంధించును.)

[ప్రవేశము: మంజువాణి.]

మంజువాణీ! నీవేమొనర్చితివి?

మంజు—కాదంబిని మొదలగు వారొక్కొక్కరు, నొకని, నిరువురవీరుల మనదేవి కప్పనముగాఁబట్టితెచ్చియున్నారు. నీకొఱకై నిరీక్షించుచున్నారు. నేనావృషకేతుఁడనుబాలుని, సాంబుఁడనువానిఁ గాదంబిని పట్టితిమి. పోదమురమ్ము.
కనక—ఈ మృగమును గొనిపోవుదము. (నిష్క్రాన్తి)

[ప్రవేశము: నీలధ్వజుఁడు]

నీల—క౦॥ సందేహమయ్యె మనవా।
రెందునుగనరారు, కదన మేగతిఁ గనెనో।
యంతఃఋను గెలిచిరో గా।
కింతలిసుందరులనలల నింపుగఁ బడిరో॥

అనుబంధము 19.

ఆహా! వారిగతియేమి? ఇంక పవనతురంగము గతియేమి? ఆవైపున జరుగుచున్న యుద్ధమంతయు నల్లేనిలిచెను. ఎందుకో? ఎందుఁజూచినను ధనుష్టంకారమే వినరాదు. ఇంకెక్కడిటంకారము? అహంకారము తీఱినది. అర్జునుఁడింక నెగలియశ్వముఁ బడయువాఁడు? ఊరక యోచనలఁ బ్రయోజనములేదు. నేనైనను జక్కఁగ యుద్ధమాడి వీరల జయింపవలయు. మహామహులని రణభయంకరులని యున్నవారి గతియంతయు నిట్లయ్యె. వారి నేలనవలయు? శృంగారరసము మూర్తీభవింపఁజేసినట్టు లీయంగనామణుల సృజించిన బ్రహ్మ ననవలె. నేనుమాత్రమో బీరములువల్కుచున్నాను కాని, యీనారీజనము దృగ్గోచరమైన నేమయ్యెదనో? అదిగో! దాఁపున నెవ్వతెయో ధనుర్బాణములఁ బూనివచ్చుచున్నది. అది రతీసతియగు.

[ప్రవేశము: మంజువాణి]

రమణీ! ఈజగన్మోహనరూప మూని యే యభిప్రాయమున నియ్యెడకు వచ్చితివి? నీవేల రావలయు? నీ పేరేమి?

మంజు—నేమంజువాణియనుదాన. నాకుఁ గావలసినది ధీరయుద్ధము.

శిల—"ధీరయుద్ధము"? తప్పఁబలికితివి. తొలియక్షరము కడుకఠోరము.

మంజు—ఛీ! ఎవ్వఁడును యుద్ధమిచ్చువాఁడే లేఁడు.

(నిష్క్రమి)

శిల—అయ్యో! మా కామినిపోయె. ఇంక నే నెట్లు నిర్వహింతును? ఆ స్త్రీసన్న్యాసమవలంబించి దాని వెనువెంటఁ బోయెద.

(నిష్క్రమి)

తృతీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

ప్రమీలసభ:

[ప్ర: ప్రమీల-కాదంబిని-కనకలత-చారుమతి-మాలతి-మంజువాణి-మలయవతి- మంజరి]

ప్రమీల—సఖీమణులారా! ఏమి పిలిపించితిరి? మీ రేలయిట్లు దీనభావమొందియున్నారు? మీమోములు తప్తములయ్యె మందస్మితము మానకున్నవే ఇదేమి?

కనక—దేవీ! వచ్చినకార్యము నివేదింపక తీఱదు. నేఁటికి జగద్విదితమగు మాయాశ మంతయుఁ గొల్లవోయె.

ప్రమీ—హా! ఏమి! ఏమి!

మలయ— అనుబంధము 20.

దేవీ! అర్జునుని భటులచే మేము మొత్తవడి-డీలుపడి-బెండువడి-యోటువడితిమి.

ప్రమీల—హా! శ్రీహరీ! వీరమతల్లులారా! నేఁడేల యిట్లయితిరి? ఇది నావిధిబలము గాక మీశక్తిచాలమివలన నయినదికాదు. అయ్యో! ఎందఱెందఱు రాజన్యులు మీయెదుట నిలువఁజాలక శృంగభంగము నొందరైరి? అట్టి మిమ్ము నేఁ డర్జునుఁ డొక్కఁడు గెలువఁజాలెఁగా!

అనుబంధము 21.

అయినను మీరొక చిన్నగాయమైనను గాంచక యెట్లు పరాజితలైతిరి? యుద్ధక్రమ మంతయు నాకతింగింపుఁడు. వింపఁగాక.

మలయ—దేవీ! అర్జునభటులతోఁ బ్రద్యుమ్న, మేఘనాద, సాత్యకి, నీలధ్వజ, సాంబాదులతో మాకు ఘోరసంకులసంగ్రామ మొదవె. మాబాణములు బ్రేటుదినియు వానిభరియించియు, నెట్టిధీరులో మాకించుకైన నొప్పిగాకుండఁ బరాజయము కలిగించిరి. మేము విధిలేక కర్తవ్యములేక వెనుక వచ్చితిమి.

ప్రమీల—హా! హా! ఇంతటి భీరుత్వము నింత యశక్తపురుషగుణము మీకుండునని యొకనాఁడును నెఱుఁగనేని నాకుఁ జెప్పిపంపక పోయితిరా? లేక చావనైనఁ జావరైతిరా? మిమ్ము స్త్రీలుగుదురంచు నమ్మితిఁగాక, పురుషులఁబోలె నిల్తురని తలంపనైతి. చారుమతీ! నీయాశయమే ఫలించె. కానిమ్ము. ఉండనిమ్ము. మంజరీ! తెమ్ము నాధనుఃకోదండములు. లేకొమ్ము నా బాణతూణీరములు. చేయింపుము రథమాయితము. కమ్ము నీవు నాకు సారథివి.

అనుబంధము 22.

చారు—దేవీ! ఇవన్నియును సాయితముచేసి యెక్కడికిఁ బోవనెంచుట. నే విన్నవింప వచ్చునా?

ప్రమీల—ఇప్పుడ పోయి యాక్రూరాత్ములఁ జక్కాడ నుఱుమాడి పీచమడంచి నేలఁ గుఁబెట్టి పీనుఁగుపెంటలఁ గావించి వచ్చెద. నాపగఁదీర్చెద.

చారు—వారికై యెక్కడికేలపోవలయును? వారే యిక్కడికి వచ్చియున్నారు.

ప్రమీల—ఎందున్నారు? ఏలవచ్చియున్నారు?

చారు—అయ్యో! వారిసామర్థ్యమింతయని చెప్పవచ్చునా? అక్కడ మమ్మెల్లర జయించినది చాలక మముఁ దఱిమికొని యిక్కడికే వచ్చియున్నారు. సెలవయినఁ దోడ్తెచ్చెదము. మలయవతీ! నీవుపోయి వారిఁ దోడికొనిరమ్ము.

మలయ—(పోయి భుజబద్ధులైయున్న ప్రద్యుమ్నాదులనెల్లఁ బిలుచుకొని వచ్చును)

అందఱు—(గొల్లున నవ్వుదురు.)

ప్రమీల—సఖులారా! నన్నిట్లు హాస్యముచేసెదరా?

చారు—అయ్యో! హాస్యమేటికి?

ప్రమీల—వీరి జయించి భుజబంధనములఁ గావించి తెచ్చి యిట్లాడుట నను గేలిసేయుట కాదా?

చారు—అయ్యో! నీకేమిభ్రాంతి? మేమిచ్చిన బంధనములు కావు. కావలసి వారే కట్టుకొన్నారు.

ప్రమీల—వారేల కట్టుకొనిరి?

చారు—స్త్రీలతో యుద్ధము చేయవలయునన్న నసమసంగ్రామము ధర్మము కాదని వీరు చేతులఁగట్టుకొనిరి. యేమి స్వభావము. ధీరగుణము.

అందఱు—(నవ్వుదురు)

ప్రమీల—వీరిలో నర్జునుఁ డెవఁడు?

చారు—ఆ యర్జునుఁడు యుద్ధమునకు రాలేదు. తనప్రాణముపై వచ్చునంతవఱకు వని తలపై విల్లెక్కుపెట్టఁడఁట. ఇది యాతని వ్రతమఁట.

ప్రమీల—ఎంతసేపు హాస్యమాడెదవే?

చారు—నీయాన యీమాటమాత్రము నిక్కము.

మంజు—దేవీ! యిది నిక్కము.

ప్రమీల—ఈ బాలుఁడెవఁడు?

మంజు—కర్ణకుమారుఁడగు వృషకేతుఁడఁట.

ప్రమీల—(బంధనములు విచ్చి) వీని నిట్లేల గట్టితిరే? పాపఁడా! రమ్మిందు. కూర్చుండుము.

వృష—(సిగ్గుతో నూరకుండును.)

మలయ—దేవీ! వీరినందఱి నిప్పుడు కారాగృహమున నుంచెదను. పిదప వీరియుదంతము వినిపించెదను.

(అని అందఱితో నిష్క్ర)

ప్రమీల—ఇంక మనము పోవుదము.

అందఱు—(పోవఁబోవ)

ప్రమీల—చారుమతీ! యిటురమ్ము. మీరుపొండు (చారుమతి ప్రమీల దప్ప నందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ప్రమీల—చారుమతీ! నీవర్జునుగూర్చి యన్నమాట నిక్కువమా?

చారు—నీయానయని పల్కితిఁగదమ్మా?

ప్రమీల—వాఁడెట్టి ధీరశేఖరుఁడో కదవే! వానిఁజూచు కుతూహలమును వానితో సమరముసేయు కుతూహలమును నాకు మెండుగనుండె. ఇప్పుడదియెట్లు సిద్ధించు?

చారు—రాణీ! ఇప్పుడు మనమిందఱి నిర్బంధమున నుంచియున్నారముకదా? ముందతఁడే వచ్చునని తోఁచుచున్నది.

ప్రమీల—నాకట్లుతోఁపదు. ఊరినుండి భీమాదులగు తనవారినైన రప్పించుకొనుఁగాక తాను యుద్ధమునకు రాఁడని తోఁచుచున్నది.

చారు—ఉండవచ్చును ఇప్పుడు మన కాయోచనయేల?

ప్రమీల—అటుగాదు, నేను వానిఁజూడ నభిలషించియున్నదాన.

చారు—అయిన మనమే యక్కడికిఁ బోవుదము.

ప్రమీల—ఎక్కడ? ఎప్పుడు? ఎట్లు?

చారు—నాకొకటి తోఁచుచున్నది. ఇపుడు కారాగృహమున నున్నవారిలో మన యెడకు నిన్న రాయబారిగా వచ్చియుండిన సుయోగుఁడ నువాఁడు మిగుల నున్మత్తుఁడు. వానివలన నన్ని కార్యములు సాధింపవచ్చును.

ప్రమీల—ఏదైన నుపాయము చేయుము.

చారు—మంజువాణీ!

[ప్రవేశము: మంజువాణి.]

ఇపుడు కారాగృహమునకుఁ బోవనున్నవారిలో సుయోగుఁ డనువాఁ డొకఁడున్నాఁడు. రోయ్యామీసములవాఁడు, చూడుము, వానిఁ దోడెమ్ము.

(మంజువాణి నిష్క్రి)

ప్రమీల—వాని నియ్యెడకే పిలిపించెదవా?

చారు—అదే వచ్చుచున్నట్లున్నది.

ప్రమీల—అయిన నేఁ బోయెదను. (నిష్క్రి)

[ప్రవేశము; సుయోగుఁడు]

చారు—సుయోగా! యిందురమ్ము.

సుయో—ఏలరావలయు? అయ్యో! ధీరగుణా-

చారు—మరల మఱచెదవా నాపేరు?

సుయో—ధీరమతియే యుండని. ధీరమతీ నన్నెంత చెఱిచితివి?ఎంతయవమానమాయెను.

చారు—„చారుమతీ" యనుము. నిన్నేమి చేసితిని? అంత నీకు బంధనములు లేక నాయట్టియువతియాశ్లేష సుఖము లభించునా?

సుయో—బంధనములుగాని యేమైనఁగాని. ఆశ్లేష మిప్పుడు మాత్రము లభించెనా?

చారు—ఏల లభింపదు? నేను నీదానను గదా?

సుయో—నీవు నాదానవే యయినఁ జరణములంటి వేఁడెదను. ఈవిన్నపము మాత్ర మొనరింపుమా. నేనర్జునుని యెదుట నేమేమో చెప్పుకొంటిని. నేను జిక్కుట వలన నాపాటలు కల్లలాయె. కావున ననుగ్రహించి నను విడిపింపుమా. నేనేసుఖమును గోరను. నీ వేకార్యముఁ జేయుమన్నను జేయుదును.

చారు—సుయోగా! నాప్రియసుయోగా! నేను నీదాననైయుండ నన్నింతడుగవలెనా! అవశ్యమొనరించెదను. నీవు మాత్ర మర్జునునియొద్ద నే యుండి వాఁడేమనునదియు నేమిచేయనెంచునదియు నీరహస్య వృత్తాంతములు నాకుఁ దెలుపుచుండవలయు. ఇంతమాత్రము చేయుదువా?

అనుబంధము 23.

సుయో—మంచిమాటాయె. నన్ను గురుద్రోహివి కమ్మని చెప్పుచున్నావా? ఏమైన నొనరింతుఁగాక యిట్టికార్యముఁ జేయుదునా?

చారు—ఇదెట్లు గురుద్రోహము?

సుయో—అందలి రహస్యము లన్నియు మీకుఁజెప్పి, రేమలుపాటొనరించుట గురుద్రోహము గాకింకేమి?

చారు—(మెల్లఁగ సుయోగుని చెంపఁగొట్టి) భ్రాంతా! అట్టిపనియయిన నిను నియమింతునా? ఎన్నఁటికిని గలుగదు. నీతలమట్టి బాసచేసెదను. ఈహాయమును మరల నర్జునున కొప్పగింపవలయు ననియే మారాణి యభిప్రాయము. ఆయమ యర్జునునిఁ జూడఁగోరియున్నది. చూచినపిదప వారిరువురు నేమగుటయు నీవ యెఱుఁగుదువు. అందలి రహస్యము తెలియఁగఁగోరుట వేడుకకుఁ గాని యితరముకాదు.

సుయో—అటులనా? అట్లయిన నవశ్యము చెప్పెదను. ఇంకొక్కమాట. నే నెప్పుడెట్లెవ్వరికిఁ జెప్పఁగలయు?

చారు—నీచెంత నుండునది యేమి?

సుయో—చారుమతీ! ఇది మాతాతలకాలమునాఁడు మాయింట నుండినరక్ష. దీనిచేత ధరించి దైవభజనముఁ జేసిన సర్వాభీష్టములు సమకూఱు. చూచితివా! యిప్పుడునను నిర్బంధితుఁ జేసినతోడనే దైవధ్యానము చేయసాగితి. వెంటనే నీకే యనుగ్రహము గలిగి విడిపింప యత్నించితివి.

చారు—దీనియందిట్టి మహిమగలదా? ఏదీ? (తీసికొని) ఈ యుంగరము నీయొద్దనుండ నిమ్ము. దీనిఁజూపిన నిను నెవ్వరు నడ్డముచేయరు. నీవు నిర్భయముగ నీయెడకు వచ్చి యుదంతములన్నియు నెఱింగింపు చుండుము. నీవీమాట జరుపుటకుత్తరవాదివి. నీరక్ష నాయొద్దనుంచుకొని యుండెద. భయపడకుము. నేనేమియు దీని భ్రమింగను. నీ వీపని నెఱవేర్చుటలో నించుకైన మోసము చేసితివా యీరక్ష నీకు రాదు. యోచింపకుము.

సుయో — నే నంతయుఁ జేసెదఁ గాక రక్షమాత్ర మిమ్మా?

చారు — రక్షయేమి? పాదరక్ష. మనసొత్తు. నీయొద్ద నున్న నేమి నాయొద్ద నున్న నేమి? ఇంకఁ బొమ్ము. ఏమి యోచించెదవు?

సుయో — ఏమియులేదు. నాస్వాతంత్ర్యమును గోరి నాప్రభువును మోసముచేయు నటుల నారక్ష రాఁ దీసితివి. నీవలను ననుఁ దగుల నేసితివి. ఇంత చేసియు మీఁదు పెట్టియున్నావుగాని యొకకౌఁగిలియైన నొకముద్దయిన నియ్యవైతివి.

చారు — ముద్దునకేమి వచ్చెను. వలసినన్ని కొనుము.

సుయో — (ఎగురులాడుచు) ఇప్పుడు ధన్యుఁడనైతి.

(ముద్దుపెట్టుకొనఁబోవుచు)

అనుబంధము 24.

చారు — (చెంపఁగొట్టి) ఇం తాతురమా! పోపము నిమ్ము. మాదేవి మోశిరమునకు వచ్చి మీయజ్ఞునునకుఁ దెలియునంపి వానిఁ జూపెఁగోరు చున్నది. ఆ మనుపఁ దగినప్రయత్నములు చేయవలయును. (నిష్క్ర–)

తృతీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

అర్జునుని శిబిరము.

[ప్ర: అర్జునుఁడు-సుయోగుఁడు]

అర్జు—సుయోగా! మనవారొక్కరును లేరు.

సుయో—ఇంకెక్కడి రాఁగలరు? అందఱు వైరివనితలవలలఁబడి వారియూర నిర్బంధమున నున్నారు.

అర్జు—మేఘవీర్యు?

సుయో—వైరికాంతామారుతములు మేఘములనయినఁగొనిపోవవీరక్కడనుండఁగలరు?

అర్జు—నీలధ్వజుఁడు?

సుయో—మకరధ్వజుని బారికిఁ జిక్కె.

అర్జు—ప్రద్యుమ్నుఁడు?

సుయో—వాఁడే మకరధ్వజుఁడు. వానియిల్లువాఁడు చూచుకొనియె.

అర్జు—సాత్యకి?

సుయో—ఆముసలివాని కొక్కవయసుపడుచు చిక్కె. ఇంక నేమికావలయు?

అర్జు—సాంబుఁడు?

సుయో—వాని కొకయరాంగిని గలిగె.

అర్జు—వృషకేతుఁడేమాయెను?

సుయో—వాని కేగిరికన్య దొరకెనో నేఁ జూడనైతి.

అర్జు—ఇందఱిట్లయిన నీవెట్లువచ్చితివి?

సుయో—వారందఱు సొగసుకాండ్రు. విటపురుషులు. చూచిన మాత్రముననఁదగులమునఁబడిపోయిరి. నన్నెవతె మోహించును? నేనట్టివారి మోసములకుఁ జిక్కుదునా?

అర్జు—సుయోగా! నీవు వెలుపలనుండుము. పిదప మాటలాడుదము.

(సుయోగుఁడు నిష్క్రాన్తుఁడు)

సీ॥ ఘనరీతి వహ్నికై ఖాండవం బర్పింప
నెంచినవేళఁ జింతించి యెఱుఁగ।
హరునితో వనవరాహమునకై మార్కొనఁ
గాంచినవేళఁ జింతించి యెఱుఁగ।
గాలకేయనివాతకవచాది దనుజుల
నొంచినవేళఁ జింతించి యెఱుఁగ।
గోగ్రహణమునాఁడు కురుసేన దలకొని
మించినవేళఁ జింతించి యెఱుఁగ।
తే॥ గీ॥ జండతరబాణవహ్ని సంశప్తకాళిఁ।
జించి చెండాడువేళఁ జింతించి యెఱుఁగ॥
నిప్పు డబలాసమూహంబు నెదిరిపోరఁ।
జింత కలిగెను నక్కటా సిగ్గుచేటు॥

తలఁచుకొన్న నవ్వు వచ్చుచున్నది. చెప్పుకొన్న సిగ్గగు చున్నది. ప్రతిజ్ఞం బాయుదునా? లేక పరాజయమున కొప్పికొందునా? పరాజయమున కొప్పుకొన్న నెన్నియనర్థములు గలుగు! మొట్టమొదట యజ్ఞము నిలుచుఁగదా! దాని కెట్లోర్చుకొందును? ఏమి చేయుదును? హస్తిపురికి వ్రాసి భీమాదులను బిలిపించుకొందునా? ఎంత తాలస్య మగును? ఆహా! ఇప్పుడొకటి తోఁచుచున్నది. (యోచించి) అట్లు చేసిన నెట్లు? ధీరకృత్యముగాదు. మాయావులు చేయుపని. ఆయిన నిట్టికోట్లు మాయయే యొనర్ప వలయు. ఎట్లయిన నిగూఢవృత్తిని బురము ప్రవేశించి, హయమున్నచోటును మావా రున్నచోటును జూచివచ్చి, సులభముగ వారును హయమును వెలిచేయు మార్గము చూచివచ్చెద. మోసమైన నొనరించి, వారిని వెలికిఁ దీసితినా యన్ని కార్యములు సాధ్యము లగును. అహయమును నాభటులను నాయొద్ద నుంచుకొనియెద. ప్రమీలాదులు యుద్ధమునకు వచ్చిరా నేదండనుండి వారితో యుద్ధమాడించెద. మీఱివచ్చిన నేనే సమరముఁజేసెద సుయోగా!

సుయో—(ఇంతవఱకుఁ బ్రక్కన నుండి ప్రమీలకుఁ జారుమతికి నర్జునుఁ జూపుచుండును.)

[ప్రవేశము: సుయోగుఁడు.]

సుయో—దేవా! ఏమి సెలవు?

అర్జు—సుయోగా! నీవు రాయబారివై యీపురిఁ జొచ్చి యుంటివి కదా! పురివైపుల నంతయుఁ జక్కఁగాఁ జూచి యున్నావా?

సుయో—అందంయుఁ జూచియున్నాను, గాని యిప్పు డెందుకు ?
అర్జు—సుయోగా! నే నూరు ప్రవేశింపవలసియున్నది.
సుయో—అయ్యో? ఇట్లేల? వారు గుఱుతించిన ?
అర్జు—కాదు. గూఢవృత్తి వేషాంతరమునఁ బోయెద.
సుయో—పోయి—

అర్జు—పోయి హయమున్న నెలవును మనవారున్న చోటును జూచివచ్చి పిదప నొక కార్యముఁ జేయ నెంచి యున్నాను.
సుయో—ఏమి కార్యము ?
అర్జు—అదంతయు నీకెందుకు? నీ వాచోట్లఁ జూచివచ్చియున్నావా? లేదా ?
సుయో—కొంతకుఁ గొంత చూచియున్నాను.
అర్జు—అయిన నీ వేదేని వేషాంతరముఁ బరిగ్రహింపుము.
సుయో—నీ వేమి వేషము గైకొనెదవు ?
అర్జు—అన్నియుఁ జెప్పెద నిటురమ్ము (నిష్క్ర-9.)

[ప్రమీల చారుమతి ముందఱికి రాఁగా]

చారు—రాణీ చూచితివా, యీవీరుని ?

ప్రమీల—

అనుబంధము 25.

ఆహా! చారుమతి! యీవీరుఁ డతిలోక సుందరుఁడే. విగతకళంకుఁడగు నేణాంకుఁడు. సారంగభూషణుఁడగు మీనాంకుఁడు. ఈవీరుని ననంగక్రీడలఁ దేలింప లేని తరుణి యౌవన భాగ్య మెందుకు ?
చారు—అమ్మా! మనమింటికిఁ బోయి మాటలాడుకొందము. ఇం దుండిన నపాయముఁ
ప్రమీల—చారుమతీ! యిం దుండుట యుపాయము. ఆ మోహనాంగుఁడు మరల నిందు వచ్చె నేని వానిచరణములపైఁ బడి వేఁడికొని నాప్రాణము లతనిశృంగారమున కుపాయనముగా నర్పించెద.

చారు—దేవీ! అదిలగ్గుగాదు. అదియుత్తమమును గాదు. దీనికి నేదేని యుపాయముఁ జూపెద రమ్ము.

[పునః ప్ర: సుయోగుఁడు-ప్రక్కన.]

సుయో—(చారుమతిని సైగఁ జేసి పిలుచును.)

చారు—అభ్రాంతుఁడే మోపిలుచుచున్నాఁడు. నేఁ బోయి యిప్పుడే వచ్చెద. (పోయి సుయోగునిఁ జూచును.)

సుయో—(చారుమతితో రహస్యము మాటలాడును.)

చారు—(ప్రమీలయొద్దకు వచ్చి) దేవీ! నేనొక్క వినోదము వింటిని. అర్జునుఁడు నీకుఁ జిక్కుటకు నుపాయ మొదవె. పోదమురమ్మ. (నిష్క్ర).

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

చతుర్థాంకము-ప్రథమరంగము.

కారాగృహము.

[ప్ర: మేఘనాథుఁడు-సాత్యకి-సాంబుఁడు-నీలధ్వజుఁడు-ప్రద్యుమ్నుఁడు-సారణుఁడు వృషకేతుఁడు]

అందఱు— అనుబంధము 26.

మేఘ—అయ్యో! ఇట్టి పలుగాకిచేడియలచేతఁ జిక్కి యింత వంమను చున్నామే! ఇట్టిదుస్స్థితి కలదా? ఇక్కడనుండి వెలిఁజేరుమార్గము కలదా? మలయవతీ! నీ పెట్టి ప్రళయవతిని! నీ విప్పుడు నాకంటఁబడితివేని నినుఁ జించిచెండాడి నీ మాంసము కాకములకు విందొనర్పనా?

సాత్యకి—హా! నా దౌర్భాగ్య మేమనవలయును! ఎంత జితేంద్రియుఁడనిపించుకొంటిని! ఎట్టిశుద్ధుఁడనై యుంటిని! అయ్యో! మాలతియని గలిగినపేరున నెంత సౌరభము గలదిగాయని కానరాక యిట్లు బేలనైతి. అక్కటా! ఆమాలతి మాలదియాయెనే! ఇట్టి చండాలినికి నేనేల గోలుపడితిని?

ప్రద్యు—అయ్యో! కనకకలతా! విషలతవా? నమ్మినవారి గొంతుకోయు కరగసమవు. అట్టినినునమ్మి మోసపోయిన నన్నే యనుకొనవలయుఁగాక నిన్నని ప్రయోజనమేమి? నీ విప్పుడు మాత్రము వచ్చితివా నాకసి యంతయుఁ దీఱ నిను నింతింతగాఁ గడికండలు సేయుదునే!

నీలధ్వ—మంజువాణియను పేరు పెట్టుకొని నన్నిగతికిఁ దెచ్చెఁగా! అది మంజువాణి యయిన నగుఁగాని హాలాహలహృదయ యగుట యెఱుఁగనైతి. అదిమాత్రము నాకుఁ గన్పట్టెనా యదిమంజువాణి యగుటయు నిర్వాణి యగుటయుఁ జూపించెద.

వృష—అయ్యలారా! మీరందఱును మంజువాణి గార్ధభవాణి యని భ్రమఁ జెంది యిట్లయితిరి. నే నేపాపము జేయఁగ నేరి? నాకేల యీఁగతి గలిగె?

మేఘ—కూనలారా! మనమూరక యిట్లు నిర్వాణదీపమునకుఁ దైలము వోసినట్లుమాట లాడుచుండిన నేమిప్రయోజనము? ముందుఁ జేయదగిన కార్యమునుయోచింపుఁడు.

సీ॥ దుర్వారలయకాలశర్వాధికాభీల
గర్వాతిరేకఁబు గాంచవలదె।
ఠంకారహితధీర హుంకారబహుళతా
హంకారపటిమ యింతడరవలదె।
నిర్నిద్రకల్పాంతఘూర్ణి మానకృతాంత
పూర్ణరోషం బింత పూనవలదె।
శక్రారివిలయకృచ్చక్రాయుధామంద
విక్రమక్రమ మింత వెలయవలదె।
తే॥ గీ॥ తడయ కీచెఱఁ గూలంగఁ దన్నవలదె।
యీ నిరోధంబు నెట్లైన మానవలదె।
కవిసి యీపురి నీఱుగాఁ గాల్పవలదె।
చేడియలనెల్లఁ జంచి చెండాడవలదె॥

ప్రద్యు—మనమందఱ మెట్టయిన నీ నిర్బంధమునుండి వదలించుకొని మమ్మీగతికిఁ దెచ్చిన యావిధవలఁ గలరే-వారిఁ దుంట్లుతుంట్లుగా నఱకామువఱకు వాకాఁటు గలుగదు.

సాత్యకి—అదినిశ్చయమే. అయిన మనము తప్పించుకొనుట కొకమార్గము వెదకుదము.

మేఘ—ఈ వాకిలినిట్టులే కాలఁదన్ని పగులఁగొట్టుదము. ఈ యింటినిట్లే కూలఁదన్ని-

సాంబ—అట్లయిన నీయింటితోఁగూడ మనమును గృష్టార్పణ మయ్యెదము.

సాత్య—ఏమయిననుగాని.

[దూరమున ప్ర: కనకలత-మొదలగు స్త్రీలు]

మేఘ—అదిగో! స్త్రీలు నడచిన చప్పుడు వినిపించుచున్నది. ఇక్కడికి వారువత్తురేమో.

ప్రద్యు—వారుమాత్రము వచ్చిరా యీ కాదలు పీకివైచి పోయి నణుకాడెదను.

కనక—ఎవరిని నణుకాడెదవు శూరవర్యా?

ప్రద్యు—అలివేణీ! నీవె వచ్చితివా? నాపాలిభాగ్యదేవతవు!

కనక—నణుకాడునది యెవరిని?

మేఘ—నిన్ను నీయక్కను దానియక్కను. రంపితలారా! మమ్మెల్లర మోసపుచ్చి హాస్యమాడుటకు వచ్చితిరా?

ప్రద్యు—మేఘనాథా! నా ప్రియసతీమణి నట్లాడితే నీనాలుక నిప్పుడ గోయుదును.

మేఘ—నీ ప్రియసతీమణి తలగోరిగిరి. ఈ ముండలెల్లరు మమ్మునన్యాయముగఁ బరిభవించినందుకు వీరిధ్వంసము చేయవలయు.

మలయ—(ముందటికి వచ్చి) ఎవరిని ధ్వంసము చేయుదువు?

మేఘ—దేవీ! నీవె వచ్చితివా! నమస్కరించెదను.

అనుబంధము 27.

మలయ—ఇది యుండనీ! నీవుధ్వంసమెవ్వరిఁ జేసెదవు?

మేఘ—నీవు నాదండ లేనప్పుడు నన్నింతబాధచేసెను కరుణాకరణమూరుని, ప్రభాకరుని, మారుని.

ప్రద్యు—వన్నెల యిట్లనెదవు? నీకస్మరతికి మారుఁడేమిచేసెను? కనకలతాదాసుఁడనై దానిచింతవప్ప నన్య మెఱుఁగకున్న, మారుఁడు నీకేమొనర్చెను?

సాత్యకి—చాలునులెమ్ము. మీరందఱు నిట్లు భ్రాంతులై మీ మీ తరుణులఁ బ్రశంసించుచు వారియమునులకు మదుఁగులొత్తుచు నిట్లుఁడ మాగతియేమి కావలయు? మీనుండి యేకదా నాకీతగుల మొదవినది?

మాలతి—సాత్యకీ! ఎవరినుండి?

సాత్య—నీవా! చూడుము. నీపాదనఖరములనయిన విలువఁజాలని యాయంగనల నీ భ్రాంతులెట్లు ప్రశంసించుచున్నారు. కనకలత యఁట. మలయవతి యఁట. నీయింటఁ గసవూడ్చుచుండనైనఁ దగుదురా?

మంజ—ఎవరు తగరు?

నీల—ఊరకుండుఁడు. మీమాటలు మీరిగాని నాముద్దుల మంజువాణిమాటల వినరే!

అందఱు—అయ్యో! మమ్మునేమిచేసిపోయెదరు? తరుణీ! మలయవతీ! కలికీ! కనకలతా! మాలతి మాలతీ!

మలయ—ఏలయిట్లు తీవ్రపడెదరు.

అందఱు—అయ్యో! తీవరమా! అయ్యో! సౌఖ్యమా!

మలయ—దుఃఖము పిదపఁ గలిగిన సౌఖ్యముగదా రుచించును? మీరు యోచింపుఁడు.

(స్త్రీలు నిష్క్రమి.)

మేఘ—మలయవతీ! (అని ప్రద్యుమ్నునిఁ గౌఁగిలించును.)

సాత్య—మాలతీ! (అని మేఘనాథు పైఁబడును.)

నీలధ్వ—మంజువాణీ! (అని సాత్యకినిఁ దబ్బును.)

ప్రద్యు—ఇందఱు కనకలతాంగా నాథ! (అని క్రిందఁ బడును.)

(యవనిక పడును.)

చతుర్థాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

వీ థి

[ప్ర: అర్జునుఁడు (సన్యాసియై) సుయోగుఁడు (ఫకీరువేషమున)]

అర్జు—సుయోగా! నేనెట్లున్నాఁడను?

సుయో—నేనో?

అర్జు—నీ వెట్లుండిన నేమి?

సుయో—నీ వెట్లుండిన నేమి? నేమిగదా ముఖ్యము.

అర్జు—అదియెట్లు?

సుయో—ఈపురిలో నిన్నెక్కరును జూచినవారు లేరు. రాయబారినైవచ్చి యుండి నందున నన్నందఱు గుఱుతింతురు. కావున నే గుఱుతింపఁబడకుండుటయే ముఖ్యము.

అర్జు—సుయోగా! ఎట్లున్న దీపుర వైభవము!

సీ॥ సర్వంసహాభార నిర్వాహకోదగ్ర
దుర్వారరాజకృతోర్వీధరము।
చోరాదికత్రాస దూరాయితౌన్నత్య
తారాపథంకషాగారకులము।
వ్యాపారకల్లోల ఘూర్ణాయితరభసా
కూపారపర్యవస్థితాపణంబు।
కేళీకావనపాదపాళీకాంచితజల
నాళీకాసందోహలాలితంబు।
గీ॥ చారుమారాంగనాకార, పౌరవార।
ధీరతా, ద్భుతభుజబల సారతా, త్యు।
దారతా, శంసనారావదశదిగంత।
ఘట్టినంబయితోఁచె నీపట్టణంబు॥

ఈసుధాసౌధములు వజ్రముల మేడలవలెనున్నవి. ఈవీథు లెంతశృంగారములుగ నున్నవి! ఈకాంతలందఱు నెంతరమణీయములుగా నున్నారు! ఎవ్వరు చూచినను నమూల్యభూషణముల ధరించి యున్నారు. ఇందలివారు దారిద్ర్యము నెఱుఁగరు కాఁబోలు. పేదలుకలుగరు కాఁబోలు. నారీశృంగారరసమువంతయు విధాత్రుఁడు గ్రహించి యెందునుడివోవని తెలివికలిమి నీపట్టణపుసుందరుల సృష్టిసేసెఁగాఁబోలు?

సుయో—(మెల్లఁగా) ఇప్పుడే యిట్లనుచున్నాఁడు. ఇంకముం దేమి కాఁగలదో?

అజ్ఞ—సుయోగా యేమంటివి?

సుయో—ఏమియులేదు, దారతప్పితి మంటిని.

అజ్ఞ—దాదియెట్లు తప్పితిమి?

సుయో—ఈపాండుపట్టణమునవీథులన్నియు, వీథులలోనియిండ్లన్నియు,నొక్కతీరుననే యున్నవి. ఇదికాదు మార్గము.

అజ్ఞ—మనవా రున్ననిర్బంధగృహమునకు నిది దారిగాదా?

సుయో—ఆగృహమును నేఁ జూడలేదు. ఏమోపోవుదమండిన నిల్లే చిక్కునని వచ్చితిమి. దారి తప్పితిమి-ఇంకేమిగతి?

అనుబంధము 28.

అజ్ఞ—ఓరీ! యవివేకీ! నిన్ను నమ్మి వచ్చుట నున్నపోతుతోఁకఁ బట్టి యేఱు దాఁట నుద్యమించినట్టులాయెఁగదా!

సుయో—నను దూఱకుము. ఎవ్వఁడెఱుఁగు నీపాండువారు అన్నియు? నే నాపైపుఁ బోయి విచారించి వత్తును. నీ విందైన నుండుము లేకున్న నెవ్వరినైన నడుగుము.

(నిష్క్రాం.)

అజ్ఞ—ఈమూర్ఖుఁ డిట్లాయెను. వీని నమ్మి నే వచ్చినందుకు నాకు బాగాయెను. ఎవ్వరినైన నేనేమి యడుగుదును? అడిగిన నన్ను సంశయింపరా!

[ప్రవేశము: మలయవతి.]

మలయ—(స్వ) ఓహో! ఇతఁడే యున్నట్లున్నది. (ప్ర) మునీంద్రా! నమస్కృతులు. (అని నమస్కరించిలేచి) పావనులరగు మీ రీపురికి విచ్చేయుట నీ పురివారిభాగ్యము ఫలించెను. మీ శుభసందర్శనము నా కబ్బుటచే నాజన్మము పవిత్ర మాయెను. —ఎందును రాక వచ్చియున్నవారు. నే నొసంగునాతిథ్యము స్వీకరించినాయిలు పవిత్రముచేయ విచ్చేయవలెనని విన్నవించుదానను. అదియే నాభవనము. వేంచేయుఁడు.

అర్జు — యువతీ! నీయాదరణ మగణ్యము. నీ విచ్చునాతిథ్య మంతయు నాకు ముట్టె. ఒక్కసీమ నిలువక యెల్ల సీమల హాయను పోయినట్టు పోవుచు నిపుడు సర్వాశలు మానియున్న మే మెక్కడయెడ నిలుచువారము కాము. ముందుఁబోయెదము.

మలయ — మునివతంసమా! నాయాదరణమును గణించి నన్నాదరణ మొనరించుట పాడియా? కొన్నివత్సరములనుండి నాకుఁ గుక్షిశూల గలదు. రెండేండ్ల క్రిందట నొకయోగి వచ్చియుండి, యిఁకఁగొన్నిదినములలో నొక్కపరమమునీంద్రుఁడు నీకు సందర్శనమిచ్చును. అతని దర్శించుకొని యతని పాదతీర్థము సేవించితివేని, నీకు నిరామయత గలుగునని యానతిచ్చెను. ఆతఁడాడిన మునిచంద్రుఁడు నీవ కానోపుదువు. కానన్న నహోరాత్రములు నెడగానక యుండినశూల యిప్పుడు మిము దర్శించినమాత్రనే నిలుచునా? ఇంక మీపాదతీర్థము నా కనుగ్రహింపవలయును.

అర్జు — రమణీ! నీయుపచారవాక్యములకుఁ గడు మెచ్చితి. నాపాదతీర్థము నిన్నరోగినిగఁ జేయఁజాలిన దాని నీ నందునా? అవశ్యము కానిమ్ము.

మలయ — ఇదె నాభవనమునకే వచ్చితిమి. ఇందుఁ గూర్చుండుఁడు. (పీఠము వేసి కూర్చుండఁబెట్టును.) మునివర్యా! ఇదె పూజాద్రవ్యములఁ దెచ్చెద.

(నిష్క్ర—)

అనుబంధము 2)

అర్జు — (స్వ) దైవానుగ్రహము నాపైఁగలుగుచున్నట్లున్నది. ఇది నాయెడ భక్తిగలదిగా నున్నది. అసుయోగగర్భుఁడు పోయినను నిదినాకు లభించె. దీనిమూలమున మనవారిఁ జూచుభంగి గలిగించుకొందును.

[పునః ప్ర: మలయవతి పూజాద్రవ్యములతో.]

మలయ — (స్వ) మారాణికై నేను మన్మథపూజ సేయుచందమున నీమారసుందరుని నీమన్మథమన్మథుని పూజ నేనిప్పుడ చేసెదను. (అర్జునునిఁ బూజించి) మునీంద్రా! యింక దీర్ఘ మీవలయు.

అర్జు — (ఇచ్చును.)

మలయ — (తీసికొని) మునివతంసమా!

ఉ॥ దిక్కులదిక్కులన్ బహుళతేజము నించుచు నాశ్రితాళిపై ।
నక్కటికంబు వెంచుచు దయాగుణభాసురతన్ జెలంగుసీ ।
వెక్కడివాఁడ వేమికత మిక్కడ రా నభిధానమేమి నేఁ ।
డెక్కడనుండి యెక్కడికి నేగెదవో మునివంశచంద్రమా ॥

అర్జు—తరుణీమణీ! నాదేశము కడుదూరము. నే నిప్పటి యతినిగాను, గత్యంతరములేక యీ వర్తన మాచరించితిని. మావా రెంద ఉన్నను నాకు లేరైరి. దైవగతివలన నాకును నిర్బంధముగలిగె. వారికినిగలిగె. ఊరక యుద్దేశములేక యిటు తిరుగాడుచున్నాఁడను. ఇంద్రలోకమునను నా ప్రవేశమునకు నిరాటంకము. ఆ యింద్రుఁడు ననుఁ గడుగారవమునఁ జూచును. అట్టివాఁడ నిట్లయితిని.

తే॥ గీ॥ తరుణి యీపురివెలుపల నరసిచూడఁ ।
గదసరంగవిధానంబు గానఁబడియెఁ ।
బట్టణంబున నొక్క సంభ్రమము లేదు ।
వెఱఁగు జనియించె నిందెట్టివింత కలదో ॥

మలయు—(స్వ) మంచిమోసగాఁడు. ఇల్లులేకున్న నిట్టిరూపమున సుభద్రను బడయుచుండెనా? (ప్ర) స్వామీ!

సీ॥ కరిపురిధర్మజుం డరుదారహయమేధ
యాగంబొనర్పంగ హయము విడిచె ।
వెనువెంట నాతనియనుజన్ముఁ డర్జునుం
డఁట మహాహంకారపటిమ నెలయ ।
నరుదెంచె మాపిటఁ దురగంబు తిరుగ మా
వారలచే నది పట్టువడియెఁ ।
కర్ణసూనుఁడు మేఘవర్ణనీలధ్వజుల్
ప్రద్యుమ్న సాత్యకి ప్రముఖయోధు ।
తే॥ గీ॥ లడరి యదికారణంబుగా ననికి నిలిచి ।
భుజబలము లేక మాచేత విజితులైరి ।
వారి మావారు చెఱనుంచినారు నేఁడు ।
ఇదియె మాచరితంబు యతీంద్ర వింటె ॥

అర్జు—అర్జునుఁడును బరాజితుఁ డాయెనా ?

మలయ—అతఁడు యుద్ధ మాడఁడఁట. ఆడిన నేమగు చుండెనో ?

అర్జు—అయిన వాఁ డేమున్నాఁడు ?

మలయ—ఈస్థలముననే యున్నాఁడు.

అర్జు—(భయమున) ఎక్కడ ?

మలయ—ఇందున్న యీ శిబిరమునందు.

అర్జు—అయిన నిందున్నవారు బహుపరాక్రమవంతు లనుటకు సందేహమేమి! కావున నేనే యీపురిఁ జూడవచ్చితి. ఈ విషయమునంతయు నీవు చెప్పితివి గావున, నిన్నడిగెదను. నీమాటలపై నాకు రెండుకోరికలు కలిగినవి. ఆధర్మజుఁడధ్వరమునకై విడిచిన హయము పృథివి నొక్కటిరయే యుండునదియఁట. అది భద్రావతీపురమున యౌవనాశ్వ రక్షితమైయుండఁ దాని ధర్మజుఁడు సాధించెనఁట. దానిఁజూడవలయునని నాకభిలాషము. అదిగాక, వృషకేతునితండ్రి కర్ణుఁడుండెఁగదా? వానికి నాకు యావజ్జీవవైరముగా నుండెను. ఆవృషకేతుని మీరు చెఱలో నునిచియున్నారు. కడు సంతసమైనకార్యము. ఆ చెఱలోనున్నవానిని నే నట్లు చూడవలయునని గోరుచున్నాను. ఈ రెండును నీకు సాధ్యమాయెనా సంతసించెదను. కాకున్న నాదారిఁ బోయెదను. అంతకును నీకు దేహమున స్వాస్థ్యము కలిగినదే పదివేలు.

మలయ—(స్వ) ఔరా! మంచిమోసగాఁడు. ఎట్లుమాటలాడు చున్నాఁడు. (ప్ర) స్వామీ! మీయభీష్టములు రెండును నెఱవేర్చు స్వాతంత్ర్యము నాకుఁ గలదు. మీ హయమును జూపఁగలను. మీ వృషకేతునిఁ జూపఁగలను.

అర్జు—నా హయమేమిటిది ?

మలయ—మీహయమంటి నేమోగదా? క్షమింపుఁడు. మీరు మాచేఁ గోరినహయము. ఆ మార్గమున నటు పోదమురండు. (నిష్క్ర)

—(O)—

చతుర్థాజ్క్యము-తృతీయరంగము.

ప్ర మీ ల న గ రు:

[ప్ర: ప్రమీల (మంచముపైఁ బవ్వళింప) ప్రక్కనఁ గనకలతా కాదంబినీ మంజువాణీ మాలతులు - ఉపచారములం జేయుదురు.]

ప్రమీల— అనుబంధము 30.

సఖులారా! ఈ తాపము నేసహింపను. అయ్యో! నే భరింపఁజాలను. ఆరూపజితమారు, బలజితసమీరు, నాచారుమోహనాకారుఁ గూడని నాజన్మ మేటికి? తరుణీ! కనకలతా! ఆ యర్జునుఁ జూడ నాకభిలాష యేలఁగలిగెని? కలిగె బో యీ చారుమతి నన్నేల వలదనక గొనిపోయెని? పోయి వాని నేలచూచితిని? చూచి యిట్లేల మారుబారిఁబడితిని? అకటా! నే జీవింపఁజాల.

కనక— అనుబంధము 31.

దేవీ! ప్రమీలా! నిమ్మళింపుము ఈ కార్యసాధనము సమకూర్ప నేఁ గలను. చింతింపకుము. ఆ యర్జునుఁడు మాత్రము నిన్నుఁ జూచెనా వరింపకుండఁడు. శీఘ్రకాలముననే నీ యభీష్టము లన్నియు నెఱవేఱఁ గలవు.

ప్రమీల—కనకలతా! నా యభీష్ట మెట్లు నెఱవేఱును? ఆ యనంగసుందరుఁడు న న్నిచ్ఛయించునా? ఇచ్ఛయింపనినాఁడు నే జీవింపఁ గలనా?

మాలతి— అనుబంధము 32.

దేవీ! నీవిప్పుడేల యిట్లు వ్యాకులించెదవు? అవశ్యము నిన్నానరుఁ డనంగక్రీడలఁ దేలింపఁ గలఁడు.

ప్రమీల—మాలతీ! అయ్యో! ప్రియసఖివైనందున నీ వీయూఱడింపుమాటలఁ జెప్పఁదగినదే కాని, నాకించుకంతయినను నెమ్మది గలుగదు. సఖులారా! నాకిదియే యంతమని తోఁచుచున్నది. ఇంక నా ఋణము మీకు లేదు.

మంజు—

అనుబంధము 33.

దేవీ! నీవేల యిట్లు చింతం జెందెదవు? మలయవతిపోయి వేళయయినది. అది సాధించుకొనక రాదు. అది తప్పక నరుని నిందుం బిలుచుకొని రాంగలదు.

ప్రమీల—సఖీమతల్లులారా! ఆ యర్జునుం దోడ్తెచ్చినం దేవచ్చుంగాక, వాండు నా మనవి గైకొనునను టెట్టిమాట?

కనక—అమ్మా! ఏల నీ సౌందర్యమును నీం కొఱవల్కెదవు? ఆనరుండుగాండు, నరుని యబ్బ దేవేంద్రుండే యైన నేమి? నిన్నించుక తిలకించెనా యచ్చెరువంది కనులం గప్పికొని ప్రార్థించి కాళ్ళంబడి దీనుండై నీకు దాసుండై యోంబడకుండునా? ఎందఱు రాజాధిరాజులు నీకుం గానుకలిచ్చి నిన్నాశింపరైరి? నీయట్టి కాంతావతంసము లభింపవలెనన్న నాయర్జును తల్లి నాంటి మంచివేళంగని యుండవలయుంగదా?

అనుబంధము 34.

[ప్రవేశము: మలయవతి.]

మలయ—దేవీ! ఆ యర్జునుం దోడ్తెచ్చియున్నాను. ఇందే వెలుపట నిలిపియున్నాను.

కనక, మాల, మంజు—పిలుచుకొనివచ్చి దేవికి సమర్పింపుము. మేము పోయెదము.

ప్రమీల—మీరేల పోయెదరే? ఇందే యుండుండు.

కనక, మాల, మంజు—మంచికార్యము మేముపోవమేలెమ్మ. ఆ యర్జునుని కొంత చూచి మరల వత్తుము. (నిష్క్ర)

[మలయవతిపోయి యర్జునునిం బిలుచుకొనివచ్చి.]

మలయ—ఆ కారాగారము తాళముచేతులం దెచ్చెదను. నే వచ్చువఱకు, మునీంద్రా! యిందే యుండుండు. (నిష్క్ర)

అర్జు—ఆహా! భువనమునందలి మార్దవ్యములం జూడ నే మానందము జనించుచున్నది! నన్ను మలయవతి యిట్టి శైలరాజనికేతనమునకెల్ల కొనివచ్చెనే? ఏమి సాలయము! దీనియాకారనిర్మితియే కాంబోలు? దీని నెంత వర్ణించినను దృష్టి తృప్తుంగదు.

ఏమిది! ఇంతసేపయ్యు మలయవతి యింకను రాలేదు! దాని కం దేమంతరాయము గలిగెనో. నేనెంత యుపాయకృత్య మొనరింప నుద్యమించితి? నన్నెవ్వరైన గుఱుతించిరా తలవంపులేఁగదా? ఎట్లు గుఱుతింపఁగలరు? నాయాకారమును వీరెవ్వరును జూడలేదే! ఆహా! మోసకృత్య మెంతనిరుపాధికమైన దైనను, జేయవలయునన్న భయము గలుగుఁగదా! అప్పుడే యఱుగడియ మీఱెను. ఇందొంటిగా నుండుకొలఁది వేసట గలుగుచున్నది. ఈహర్మ్య మెట్లున్నదో దీనినైనఁ బరీక్షించి చూచెదఁగాక. (తిరిగి వెదకి పండుకొని యున్న ప్రమీలను జూచి భీతి నభినయించి వెనుకకు జరిగి) ఇం దెవ్వ రీవనిత యిట్లు పండుకొని యున్నది? ఆహా! ప్రణయవశమునఁ బతినిఁ బాసి జగమునకుం దిగి కోపమువగను బండియుండు మృగాంక భామినియో, నలకూబరు వెదకికొనివచ్చి కౌనక విఱుకు జనింప నూరక శయనించియున్న విభూషావిశేషాలంకృత రంభాప్సరసయో. కాదేని తనపతి నంగభూషితుఁ జేయుతలంపున శయనతపంబున హఠయోగ మవలంబించియున్న రతీసతియో యగుఁగదా!

అనుబంధము 35.

ఆహా! ఈసతియే యుండునా ప్రమీల! అమలయవతినిఁ జూచినప్పుడే భ్రమసియుంటి. ఇదియన్న దిగ్భ్రమము గలిగించుచున్నది. ఈయూర నిట్టితరుణు లుండుటనే గదా ప్రద్యుమ్నాదులు నిర్విణ్ణులై వారిచేఁ జిక్కిరి. ఆహా! ధర్మజుఁడు బద్ధాధ్వర కంకణుఁడై నియతుఁడైయుండ, నట్టినియమము నుపాసించి హయసంగతి వచ్చియున్న నే నిట్టినియమభంగమునకుఁ బాల్పడుదునా! ఈపెడద నాకేటికి! (ఊరకుండి) ఆహా! శుద్ధమానసమునం దెంతయు పేక్షకలిగినను మదియించుక యీడ్చుచున్నది. తుదకు నీతరుణీమణి వచోవైఖరి నైనను వినఁగోరుచున్నాఁడ. దీనినుద్బోధించి సంభాషించినంత నే యేమితప్పు? పలుకరించెదఁ గాక! (సమీపించి వెనుకకు వచ్చి) ఇది దురాగతమగు. ఇట్లొనరించు టొప్పదు. అయ్యో! అమలయవతి యెంతాలస్యముఁ జేసె?

ప్రమీ—(నిదురనుండి లేచినట్లులేచి) మహాత్మా! నాపాలి దైవమువలె నన్ననుగ్రహింప నేతెంచిన నీ వెవ్వరవు?

అర్జు—రమణీ యడుగడుగునకు సర్వసంగపరిత్యాగము చేయుచు మనసువచ్చినరీతిఁ దిరుగాడుచున్న వ్యర్థకర్ముండిని.

ప్రమీ—యతీంద్రా! తమ్ముఁదామ తుచ్ఛము చేసుకొని మాటలాడుట పూజనీయులగు నార్యులకు నైజగుణము. ఇందులకేల వచ్చితిరి? నను ధన్యఁ జేయఁగదా యిందు విచ్చేయుట?

ఆ॥ వె॥ పరులమేలుచూచి పలుమాఱు పొగడుట।
చెలఁగి తమ్ము నిందచేసికొనుట।
కరుణ నాశ్రితాళి నరసి రక్షించుట।
జగతి నైజగుణము సజ్జనులకు॥

ఈపీఠము నలంకరింపుఁడు.

అర్జు—(కూర్చుండి) జగన్మోహన శృంగార మలరార నూయట్టి సన్న్యాసుల కర్ణములకైనను వినఁగలుగఁ దేనెతొలుకు ముద్దుపలుకులు పలుకుచు మదనసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టముగట్టిన వైభవదేవతవోలె సొంపుగులుకుచున్న నీవెవరవు? ఈ స్త్రీమండలము నేలుభాగ్యము గన్నయాప్రమీలవా నీవు ?

ప్రమీ—దేవా! యేనెవ్వరగుటయు వెనుకనుండి విన్నవింతు. నేనొసంగుపూజఁగాంచి నాకు ధన్యత నొదవింపవలయు. పిదప నేఁజేయుప్రార్థన మన్నింపవలయు.

అర్జు—కామినీ! నీమాటలెట్టి తేనెలతేటలు! నీవెవ్వరింత చెప్పరాదా ?

ప్రమీ—(స్వ) నాయునికి నిజస్థితిఁ దెలియఁ జేసిన నెట్లుండునో! అయినను నొకభంగిఁ జూచెదఁగాక. (ప్ర) దేవా! ఏ నాప్రమీలాసతి నేలు సుభద్రయనుదాసిని. ఆమె నన్ననవరతము తనయిష్టదానిగాఁ గూరిమి చూపుచు నేలుకొని యుండును.

అర్జు—ఆహా! నీ వాప్రమీలదాసివా? ఏమి వైభవ మామెది! అతివా! నీవామలయువతి యనుకొంత నెఱుఁగుదువా?

ప్రమీ—అది నాకూర్మిసఖి.

అర్జు—అదియే యెందున్నది ?

ప్రమీ—నేనె ట్లెఱుఁగుదును ?

అర్జు—ఇదేమి వచ్చెను నాకు? ఎంతసే పిట్లుండుదును ?

ప్రమీ—దేవా! పూజనీయు లగు మహాపురుషులు నమ్మినవారిఁ గరుణించు సువ్రతముగలవారుకదా? మీ రనుగ్రహించిన నాయభీష్టము విన్నవించెద.

అర్జు—రమణీ! నీయభీష్ట మదియేమి ?

ప్రమీ—మునివతంసమా! ఈయూర నారులు స్వైరిణులగుట విదితవిషయము గదా? కావున నేనెవ్వరికి భీతిల్లవలయు? నినుఁ జూచినప్పటినుండియు నామది నినుఁబాయ దయ్యె. మారుఁడు క్రూరుఁడై లతాంతనారాచములనూఱి సానపెట్టసాగె. నీయనంగసుఖము నభిలషించిన నాపై దయారసము ప్రసరింపఁ జేసి నాయభీష్టము చెల్లింపవలయు నని ప్రార్థించుదానను.

అర్జు—రమణీ! ఇదియేమి నీ కోరిక! యతులను మమ్ముఁ గాంక్షింపఁ దగునా?

తే॥ గీ। సకలవాంఛితసుఖములు సంఘటించు।
విలసితాకారయౌవన విటుల మాని।
సర్వసంగ విరాగులై సంచరించు।
యతులఁ గోరెదులావణ్యవతులు గలరె॥

మేము సర్వసంగముల మాని మనఃప్రీతిని నిట్టివిషయములఁ జొరనీకుండ విసర్జించి యున్నారము. అట్టి మమ్ము నీవపేక్షించుట వీతిఁడితనము.

అనుబంధము 36.

ఈయభిలాషము మానుము.

ప్రమీ—కరుణాకరా! సర్వసంగపరిత్యాగుల మని చెప్పికొనుచు నిట్టినిష్కారుణ్యము మదిబూనఁ బాడియా? ఒక నిమేషమాత్రము నమ్మి తత్పరయై యున్నదాని కాంక్షించిన యభిలాషము నెఱవేర్చినంతనే నీ నియములన్నియు వ్యర్థము లగునా?

అర్జు—తెఱవా! నీకు వివేకము చాలదు. నియమము లొనరించి సిద్ధిఁ బడయవలయు నన్నఁ జిరకాలము పట్టుఁ గాని, యాసిద్ధి నీగుటకు నిమేష మేల క్షణమైనను బట్టదు. ఊరక తీఱని కోరికలఁ గోరకుము.

ప్రమీ—యతీంద్రా! మహామహుఁ డగునర్జునుఁడు సన్న్యాసియై సుభద్రను బరిగ్రహింపఁడా? నీవేల నన్నిట్లలఁతిఁ జేసెదు.

అర్జు—కైతవసన్న్యాసులవిషయ మేల చెప్పెదవు? నే నట్టివాఁడ నని యెంచితివా?

ప్రమీ—ఎట్టివాఁడవో కాని యాసుభద్రయింటనున్న యర్జును డింతమఱిపెములు గాఁడె ముద్దులుమీఱి యుండెడి నని వచింపఁజాల.

అర్జు—(స్వ) ఇదియేమి సమీపమునకే వచ్చుచున్నది! (ప్ర) తరుణీ! యిట్లాడుట నీకు మేలుగాదు. వాఁడట్లేల చేసెనో యా యర్జును నడుగు పొమ్ము.

ప్రమీల—కైతవ సన్న్యాసియగునర్జును సుభద్ర వేఁడిన చందమున నేనిను వేఁడుచున్న దానఁ గదా? వానికిఁ గలిగిన కరుణ నీకేల గలుగదు? నేను ప్రమీలదాసినంటినే. నా పేరును సుభద్రయె. ఈ సుభద్రకై నీవేల యర్జునసన్న్యాసివి కారాదు?

అర్జు—గ్రహచారమా?

ప్రమీల—గ్రహచారమనుటకు నీకేమి యక్కఱ? రాజాధిరాజులు వరించినను వారి వీటిఁ బుచ్చి కన్నెఱికముఁ బాయకున్నధరాప్సరస తానే పైఁబడి వరింపవచ్చి విలువలేని యనంగసుఖ మియ్యఁదలపడినది నీకు గ్రహచారము గదా? పురుషపుంగవా! నీవు నాచేఁ జిక్కిన వాఁడవు, ననువరింపఁ బోలెఁ నాయెడకే వచ్చియున్నవాఁడవు.

ఇందలి తరుణుల సౌందర్యమునుంబోలెఁ బరాక్రమమును నీవెఱుఁగఁగలవు. ఎట్లును దప్పిపోఁజాలవు. నీదేశపురుషులు చెలులఁ జూచినచందమున నిక్కడి చెలులు పురుషులఁజూతురు. సమ్మతిగాకున్నను సమ్మతియైనను నేనినుమానఁగలదానను గాను. సరసముల నా విలాసాంబుధి నోలలాడక విరసపుఁ బనికి నన్నేల ప్రేరేపించెదవు?

అర్జు—కామినీ! నీసరసమునకు నానమస్కృతులు, నీవిరసములకు నాతిరస్కృతులు. నీతో వాదులాడకున్న నాకుఁ బ్రొద్దుపోదని యెంచితివా? ఇంక నేఁ బోయివత్తును.

ప్రమీ—నాకు సుఖమియ్యకయా? ఎన్నఁటికిని నిను విడువను. నాకును నీకు నిందొక్కరుఁ లేరు రమ్మేల సంశయించెదవు?

అనుబంధము ౪7.

ధరణీశా!—అయ్యో! ధరణీశాయని వచ్చుచున్నది—యతీంద్రా! నిను నే మానను. ఒకనాఁడింత నాయభీష్టము నెఱవేర్చిన నీశృంగారమంతయుఁ గొల్లవోవునా? విడువను. నినువిడువను. (ఆలింగనము సేయఁబోవ)

అర్జు—రక్కసీ! నీ వింతటి జాఁగవా? (త్రోయును.)

ప్రమీ—(క్రిందఁబడి కొంతసేపటికి లేచును.)

[ప్రవేశము: చారుమతి.]

(రూపాంతరమునున్న సుయోగుని నిద్భుకొనుచు నార్భటించుచు, మలయవతిం దిట్టుచు.)

చారు—నేవినను. నేవినను. ఊరక విడువను. మారాణితోఁ జెప్పెదను. మలయవతీ! యిట్టిద్రోహము చేసెదవా? వీఁడెంతవేషము వేసికొన్న నేమి? రాయబారమునకు వచ్చిన సుయోగుఁడుగాక వీఁడెవ్వఁడు? మిగిలిన యందఱును జెఱసాలలోఁబడఁగ సుయోగుఁడును నర్జునుఁడును మాయావేషముల వేసికొని పురిఁ జేరియుండవలయు. ఈదురాత్ముఁడు సుయోగుఁడు గదా?

సుయో—కాను కాను.

చారు—నీరోయ్యమీసములు చూచినఁ బదివేవురలో నిను గుఱుతింపవచ్చునే (కొట్టును) మలయవతీ! నీవు పూజించిన సన్న్యాసి యనువాఁడేల యర్జునుఁడై యుండరాదు) వానికి సన్న్యాసవేష మలవాటు గలదికదా? ఎప్పటికి వానికదియభ్యాసము.

మలయ—వాఁడుండఁడు.

చారు—ఉండని యుండకుండని యెందున్నాఁడో తోడ్తెమ్ము. అర్జునున కుండిన వీపు మచ్చ వానికిఁ గలదేమో పరీక్షింతము.

అర్జు—(స్వ) ఇదెట్లు వచ్చెను? విషమపరీక్ష యాయెనే ?

చారు—మలయవతీ! చూపు మాసన్న్యాసిని. ఏల తడసెదవు? ఎందుంచి యున్నావు? రాణి యొద్దకుఁ బిలుచుకొనిపోయి వాని వస్త్రము లన్నిటిఁ దీయించి పరీక్షించెదను. మచ్చ లేకుండెనా నమస్కరింతము. ఉండెనా వానిచర్మము నొలిపించెదను. ఏఁడి యేఁడి యెందున్నాఁడు ?

మలయ—నేఁ బిలుచుకొని వచ్చెదను.

అర్జు—(పరుగెత్తి పోవును.)

ప్రమీ—హా! (అని మూర్ఛిల్లును)

మలయ—పట్టుకొనుము. పట్టుకొనుము. (అని వెంబడించును.)

సుయో—(పక పక నవ్వును.)

చారు—(సుయోగుని చెంపఁగొట్టును.)

(నిష్క్రా.)

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

పంచమాంకము-ప్రథమరంగము.

ప్రమీల యంతఃపురము.

[ప్ర: ప్రమీల-కనకలత-మలయవతి-చారుమతి-మాలతి-మంజువాణి-కాదంబిని-మొదలగువారు].

ప్రమీ—చారుమతీ! నీ వెంతటి పగదాయవే! ఆమోహనాంగుని సరసనైన నను వసింపనీక యట్లొనర్చితివి.

చారు—దేవీ! ఆ క్రూరాత్ముఁడు నిన్నెంతగాఁ ద్రోసెను! అట్టివాని సరస నీవుండి యేమిసుఖ మనుభవించుచుంటివి?

ప్రమీ—వాఁడు ననుఁ జంపియుండినను సంతోషమునఁ జచ్చుచుంటినే! త్రోసినందుకు నీకేమి వైరము?

చారు—అమ్మా! నీవు మోహమున నిట్లు మాటలాడెదవు గాక యవమతి నించుకైనను యోచింపవు. నీయట్టితరళాక్షి పైఁబడినను వలదని పాఱఁదోలిన నపుంసకుఁడేటి సరసుఁడు? అట్టివానిఁ బొందుటకంటెఁ బ్రాణమైన విడుచుట మేలు. అట్టివాఁడు గాననే పేడియై—

ప్రమీ—చారుమతీ! నీవూరక వాయున్నదని యాడెదుగాక, నాయట్టి మోహమును దాపమును నీకున్న నీవేమనుచుంటివో?

అనుబంధము 38.

కనక—దేవీ నావిన్నప మంగీకరింపవలయు. నీవు తొలుతనే కొంత యలౌకికముఁ జేసితిని. దానివలన నింతయయ్యె. నీవేల నీపేరుఁ జెప్పుకొనక ప్రమీలదాసి నంటివి?

ప్రమీ—కనకలతా! ఒకవేళ నేఁ బ్రమీలయని చెప్పుకొన్న నాప్రియవరుఁ డంగీకరింపకున్న లోకముననున్న వారికంటికి నేఁ బలుచ నాచుంటిఁగదా? కావున నట్లొనర్చితి.

కనక—కావుననే యది యశాత్కకమనుచున్నాను. నీవు ప్రమీలవని యతనికిఁ జెలిసియుండెనా యప్పుడే నీయభీష్టము నెఱవేఱుచుండెను.

ప్రమీ—సఖియా! ఏమిమాటయే యిది? ఆయర్జునుఁడు నారూపమునా, లేక నాపేరునా వరించుచుండినద? నీ వారయక పలికెదవు.

కనక—అమ్మా! అటుగాదు. మొదట నీ వెవ్వరని యా యర్జునుఁ డడిగినప్పుడు మోహంపుమాటల నెన్నియాడెఁ జూచుము. పిదప నీవు ప్రమీలదాసివని తెలిపిన మనసుఁద్రిప్పె. రాజాధిరాజు దాసిని వరించునా?

ప్రమీ—ఇప్పుడేమనుకొనియేమి ప్రయోజనము? నామోహంపుఁ జిలుక నన్నాదరింపక నాకొక ముద్దయిన నొసంగక చేఁ దప్పిపోయె. ఇంక నే జీవింపఁ జాలను. సఖులారా! ఇంక నాయాశ మానుఁడు. ఈప్రమీల మీకింక గలుగదు. దుఃఖైకభాగిని యగు నీహతభాగ్యురాలు పుట్టనేలేదనుకొనుఁడు. సతీమణులారా! మీరింక మాయనసూయనుఁ బట్టము గట్టుఁడు. అది వయసుగలది యగుటవలన దానిమాఱుగ మీరెల్లరు రాజకార్యముల నిర్వర్తింపుచుండుఁడు. నేను లేనంతమాత్రముననే యీరాజ్యము నొరుల కీకుఁడు. కనకలతా, నీవు నాసొమ్ములనెల్లఁ గైకొనుము. మంజువాణీ! నాశయ్యాగృహము నీవు చేకొమ్ము. మలయవతీ! నాపెంపుడు పక్షుల నీవంగీకరింపుము. మాలతీ! నాచిత్రపటముల నీకొసఁగితి. కాదంబినీ, నావస్త్రముల నీవు తీసికొనుము. ఇంక మీరు నన్ను మఱచిపొండు. ఇట్టి నిర్భాగ్యురాలు మాకుఁ జెలికత్తె యొక్కటియుండెఁగా యనుటమాత్రము మఱవకుఁడు. నేనేదేని విషముననో జలముననో యగ్నినో త్రాఁటనో యంతము చేసికొనెద.

అనుబంధము 39.

ఇంక నాకు సెలవిండు. (అని పోవఁబోవ.)

అందఱు—హా! (అని పట్టినిలుపుదురు.)

మలయ—దేవీ! ఇట్లాడుట నీకుఁ బాడియా?

అనుబంధము 40.

అట్లు నీయంతము నీవొనరించుకొనునంత యేమివచ్చినది? అట్లుకావలసియే వచ్చిన నేమును నీతోడఁగూడఁ బోవువారము గాక యీతుచ్ఛ రాజ్యమున నీచసుఖముల నాశించి నిన్ను మాని యుందుమమా?

ప్రమీ——అయ్యో! నా కట్టిపగదాయులే మీరు? ఇట్టిమిత్రశత్రుత్వము సాధించెదరు. నానాథుని నాదండ నుండనీకుండఁ బాపితిరి. నేను నతఁడు నుండియున్న నింకింత సేపునకైన ననుకూల మగుచుండెనేమో? అది లేకుండఁజేసితిరి. చంపితిరి. ఆచావున కియ్యకొన్ననన్ను విడువకున్నారు. చంపియుఁ జావనీకున్నారు. ఇంత చూడలేకని మీచేతులార నను సంహరింపుఁడు, దానికైన సమ్మతింతును.

మలయ——అమ్మా! ఇట్లేల మాటలాడెదవు?

అనుబంధము 41.

నీవు ఫల్గునుఁ జూడఁగోరి చారుమతితో నతఁ డున్నయెడ కేగి చూచియుఁ దనివిదీఱ వీక్షింపలేదని యూరక చూడవలయు ననికాదే వానిఁబిలుచుకొనిరాను నన్నంపితివి? చూచినప్పుడె కూడవలెనా? నీ వెంత ప్రార్థించినను నిప్పు డతఁడు నినుఁగలసి యుండునా? ఇంతకే యింతేల యుమ్మలించెదు? ఇప్పుడు మించిపోయిన దేమి?

కనక——దేవీ! ఈమలయవతి మాట సత్యము. ఆయర్జునుఁడు సన్న్యాసి వేషమునఁగదా యుండ వచ్చుట? నీ వతని గుఱుతించినట్లును నతనికిఁ దెలుపక పోయితివి. నీ వెవ్వరగుటయుఁ దెలుపక పోయితివి. ఇట్టిచోరూపాంతరమున నున్నవాఁ డిప్పుడే నిన్నెంతైనఁ బరిగ్రహించియుండునా? ఇంతయోచింపరాదా? మరలవాని నీవుఁగంటి వేనివాఁ డవశ్యము నీకుఁ జిక్కఁగలఁడు. నేనూరక నిన్నూఱడిలఁబలుకుటకై చెప్పు మాటలుకావు. ఇందే దాఁపుననుండి మేమందఱముఁదిలకించుచుంటిమిగదా? వాఁడు నినుఁజూచినప్పుడె భ్రమచెంది వితానుపడెను. అప్పుడు ముఖలక్షణము నాయద్దము నీడ గుఱుతించితిమి. నీవు ప్రమీలదాసివని యతనితోఁ జెప్పుకొనునపుడు మోహంపుఁజూపును మాటలును వానిఁ బాయవయ్యె. సమయము సఫలమును నునికిఁ జూచి యిప్పుడొప్పకపోయెఁ గాక వేఱొకటి కాదు. నీవు కొంచెము మించిపోవనిచ్చితివి. త్రోఁపువడితివి. దానిఁజూచి వాడమున యించుక కనలువలన మేమే యాచారుమతిఁ బంపి సుయోగుని నెపమున నంతరాయము గలిగించితిమి. మఱియొకసారి నీవు వానిఁ జూచి మాటలాడితి వేని నీ కార్యము సఫలమగును.

ప్రమీల——అయ్యో! మఱియొకసారి వాని నెందుఁ జూతును. ఆరమణుని పునర్దర్శన మగు భాగ్యము నాకుఁ గలదా?

అనుబంధము 42.

చారు——ఏల వగఁ జెందెదవు? ముందెట్లు లాయర్జునుఁడు జరుప నుద్దేశించుటయు నా సుయోగుఁడు నాకుఁ జెప్పఁ గలవాఁడు. తానేమి వేషము స్వీకరించునో యేమి చేయునో యెఱిఁగి యోచింతము.

ప్రమీల—చెలియా! నీ వా యేపనుమాట యెంత సులభముగ నెంతవలీగఁ జెప్పుచువే. ఈరాత్రియే నేజీవింపఁ గదా! యేఁపు నేనెవ్వ తెను!

కనక—

అనుబంధము 43.

అయిన నింతాతురముగా నున్న నా కొకటితోఁచు చున్నది. ఈరాత్రి నీవే యాతని శిబిరమునకుఁ బోయిన నన్నియు ననుకూలమగు.

ప్రమీ—నే నెట్లు పోవఁగలను? పోయిన నెట్లు సిద్ధించు?

కనక—అట్లుగాకున్న నేనే యెట్లయినను బోయి యామనోహరు నిందుఁ దోడెతును.

మలయ—వలసియున్న నేఁబోయెద. నాపై నర్జునునకు విశ్వాసము మెండు. వాని యెదుట నీచారుమతి నన్నుఁ దిట్టినది యా విశ్వాస మినుమడించి యుండును. పోయి వత్తునా?

ప్రమీ—సఖులారా! మిమ్ముఁ నే నమ్మఁజాలను. నాకిప్పుడుతోఁచుచున్నది మీరాకే యాపురుషపుంగవుఁ గోరి నాకుఁ గాకుండఁ జేసియుందురని? అట్టిమిమ్ము నమ్మి యర్జును నొద్దకుఁ బంపఁ గలనా! నేనే యెట్లయినను బోయెద.

మలయ } —అట్లే కానిమ్ము.
కనక }

ప్రమీ—నేఁబోయిన నతఁ డాదరించునా? ఆదరింపకున్న నేనెట్లు ధరింతును?

మలయ—ఆవశ్య మాదరించును. సంశయింపకుము.

ప్రమీ—అయ్యో! నే నెట్టి భ్రాంత నే? మీమాటలమాటల విశ్వసించు చున్నాను. నన్నా మహాను భావుఁ డంగీకరించునా? అట్లంగీకరింపఁగలవాఁ డేని యప్పుడె నన్ను మన్నింపక పోయియుండునా? ఎంత వీడఁడి నైతి? ఎంత యవమానిత నైతి? ఇట్లయ్యు జీవింప వలయునా?

అనుబంధము 44

సీ॥ హయమేధతురగంబు నట్టిపోనియ్యక
దిట్టనై నేనేల కట్ట నిడితిఁ।
గట్టితిఁ గాక యక్కటా యూరకిట నుండఁ
గూడకర్జును నేల చూడఁ బోతిఁ।
జూడమా పురుషులఁ జూచినంతనె పట్టఁ
జాలనిమరులు నా కేల కలిగెఁ।
గలిగెఁబో సమయంబు గాదన కిచటి కా
తని నేల పిలిపింప మనసు కలిగె॥

తే॥ గీ॥ బాళి నణఁపక యెంతటిబేల నైతిఁ।
బేరు మఱఁగించి యెంతటి వెకలి నైతిఁ।
గోరిక వచించి యెంతటిగోల నైతి।
జనవిభునిఁ బొంద కెంతటియనద నైతి॥

ఇప్పుడే యీకరవాలమున—(ఎత్తును.)

అందఱు—(హా! హా! అని నిలిపి)

అనుబంధము 45.

చారు—అమ్మా! యించుక తాళుము. నాకొకటి తోఁచుచున్న దిప్పుడు. మావలలకుఁ జిక్కి యిపుడు చెఱసాల నున్నవా రున్నారు గదా? వారివలన నీ కార్యమవశ్యము సాధింప నగు. వారందఱు మే మెట్లెగరులాడిన నట్లెగరులాడుచున్నారు. వారికిఁ జెప్పఁ దగినరీతిఁ జెప్పిన నీ కార్యము చేయుదురు. (కనకలతామలయవతుల చెవులలోఁ నేమో చెప్పును.)

కనక
మలయ } ఇది మంచిమాట. తప్పక సిద్ధించును.

చారు—దేవీ! నే నింకను దీనికిఁ గారణములు చెప్పుచున్నాను. ఇప్పుడ మే మందఱము కారాగృహము నొద్దకుఁ బోయెదము. (నిష్క్రమి)

—(O)—

పంచమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

అర్జునశిబిరము.

[ప్ర: అర్జునుఁడు-సుయోగుఁడు.]

అర్జు—వింటివి గదా నాచరితము?

సుయో—వింటినిగాని నీ వాసతీమణినిఁ జేపట్టుకున్నది తప్పని నాకుఁదోఁచుచున్నది.

అర్జు—నాకుఁదొలుత నట్లేతోఁచెను. చూచిన వెంటనే తిప్పవడి నారూపమును సయితము మఱచి మోహపు మాటలాడ సాగితి.

సుయో—అట్లయిన నేల యప్పుడే దానిఁ బరిగ్రహింపవైతివి?

అర్జు—సుయోగా! తెలిసి యిట్లేలడిగెదవు? ధర్మజుఁ డధ్వరకంకణముఁ బూని నను హయరక్షకుఁగాఁ బంపియుండ నియమములు మాని. మనవారందఱుఁ జెఱనుండిన చింతలు మాని దాని నేనెట్లు పరిగ్రహింతును?

సుయో—మీమాటయే మేలు. ఊరక కడిగితిఁగాక మీ రిట్లొనర్చినదియే శ్రేష్ఠమగు కార్యము. రాజేంద్రా! చూచితివా! మనవారిలో నీమోసకారితరుణులచేతఁ బడని వారు నేనొక్కఁడ, నీవొక్కఁడవు. మిగిలిన యందఱు నెట్లయిరి? ఇట్టి తుచ్ఛేందు వదనలకుఁ జిక్కిన మనపౌరుషమునఁ బ్రయోజనమేమి?

అర్జు—అది యుండనిమ్ము. నీవానాఁడు నిను గుఱితించినవారివలనఁ జెఱసాల నునుపఁ బడక బ్రదికివచ్చినదే మిక్కిలి యెక్కువ.

సుయో—ననుఁ బట్టినగయ్యాళి నన్నేమో యని యెంచియుండెను. నేనుబడుగు వాఁడ నగుట దుర్బలుఁడ నని యెంచెను. మిగిలినయందఱు జరిగిన వెంటనే దానిచీర పయిఁ టదానికన్నులకుఁ గట్టినది. ఒకతన్ను తన్నినది. వచ్చినది. (సైగఁజూపును)

అర్జు—సెబాసు! సుయోగా! నీవు మలయవతియనుదానిఁ జూచినావా?

సుయో—దాని నేనే మెఱుఁగుదును? చారుమతియా?

అర్జు—చారుమతి కాదు మలయవతి.

సుయో—అది యెవ్వతెయో.

అర్జు—అది కడు నెఱజాణ. నాయెడ దానికి భక్తికలదు.

సుయో—ఎంతభక్తియున్నను మనము నమ్మరాదు సుమా.

అర్జు—సుయోగా! నీవు ప్రమీలను జక్కఁగఁ జూచినావా?

సుయో—ఎక్కడిది? రాయబారమునకు నేఁ బోయియుండినపుడయినదానిఁ జూడనైతి.

అర్జు—దానిదాసియే యట్లుండ నింకది యెట్లుండునో?

సుయో—మంచిమాటాయె. నీకేమో యించుక మనసు కలిగినట్లున్నది. ఈమాటల నేమి ప్రయోజనము? ముందు జరుగఁదగినసంగతుల విచారింతము. రేఁపు మన మేమి చేయవలయు?

(వెలుపలధ్వని)

అర్జు—సుయోగా! వెలుపలఁ జప్పుడు వినిపించె. పోయి విచారించిరమ్ము.

[ప్రవేశము: చారుమతి (ప్రక్కన.)]

సుయో—(వెలుపలకు వచ్చును.)

చారు—(సుయోగునితో రహస్యమాడును.)

సుయో—(అర్జునునొద్దకు వచ్చి) దేవా! గానవిద్యానిపుణ యఁట! గంధర్వాంగన యొక్తువచ్చి యోలగము నపేక్షించుచున్నది.

అర్జు—గంధర్వాంగనయా! గానవిశారదయా? మేలాయె. ఇపుడు ప్రొద్దెంతైనది?

సుయో—(గడియారము చూచి) జాము రాతిరి యవుచు వచ్చెఁగదా?

అర్జు—నడురేయి యయినను మానె. రమ్మనుము వీనులవిందుగా నింతగానము విందుఁగాక.

[ప్ర: ప్రమీల వేషాంతరమున.]

రమణీ! రమ్మిందుఁ గూర్చుండుము. ఏదీ! నీవిద్య నింత యాలకించెద. (స్వ) ఎవ్వరీ వనిత! ఎంత రూపవతి? దీనిపోలిక యెందో చూచిన జ్ఞాపక మున్నది.

ప్రమీ— అనుబంధము 46.

అర్జు—అంగనామణీ! నీపాట యపూర్వముగా నున్నది. దీనియర్థమును గడు సారస్యముగా నున్నది. కడు సంతసించితిని.

ప్రమీ అనుబంధము 46.

అర్జు—అంగనామణీ నీపాట యపూర్వముగా నున్నది. దీనియర్థమును గడు సారస్యముగా నున్నది. కడు సంతసించితిని.

కం॥ ప్రవిమలమై సురుచిరమై
నవమోహనమై సుధాభినవమై సరస।
ప్రవణంబై నీగానము।
శ్రవణానందంబు నించె జలజదళాక్షీ॥

నీయభీష్ట మేమి? కామ్మోహారము.

ప్రమీ—ధరణీశా! గంధర్వులకు మా కీభూషణము లేటికి? ఇట్టివారి మాదాసీ జనములకు దినమొకపదిగా నిచ్చువారము.

అర్జు—అయిన క్షమింపుము. నీయభీష్టమైన నేమి?

ప్రమీ—నాయభీష్ట మడిగి ప్రయోజనమేమి? నీ వేమైనఁ దీర్పనున్నఁ గదా?

అర్జు—(స్వ) ఎందో యీధ్వనియు వినియున్నాను. తరుణీ! ఇట్లేల డిగెదవు? నేఁ దీర్పఁజాలని దెట్టిది? నిర్భయముగా నడుగుము. ఎట్టిదానినయిన యుక్తముకానిది గాకుండిన నిచ్చెదను.

ప్రమీ—మహాత్మా! మాలోకమునందంతయు నీరూపవిఖ్యాతి నిండియున్నది. ఎన్ని యజ్ఞము లెన్నితపములు చేసియుఁ బడయఁజాలని యా యూర్వశితానె మోహించి వచ్చినను జలదనిన ధీరత్వ విఖ్యాతియు నిండియున్నది. నాఁటనుండి నినుఁజూడ వలయునని నాయభిలాషము. ఇంత వఱకది సిద్ధింపదయ్యె. నేఁడు నీవేయిందు వచ్చుట సమకూరె. మనోహరా! పురుషులయెడ స్వచ్ఛంధవర్తన లగుమంగళాంగులు దేని నభిలషింతురో దాని వేఁడుదాన.

అనుబంధము 47.

అర్జు—రమణీ! నీయట్టిగాన విద్యానిపుణయు సరసాగ్రేసరయు నగు యువతి యిటు ప్రార్థించుట భాగ్యము గదా? అయిన నామనవి నింత వినుము. నేను ధర్మరాజుఁ డొనరించు నుఖమునశ్వము వెంటఁ బడివచ్చియున్న వాఁడ. యాగదీక్షనాతఁ డెట్లో యేనునట్లు వహించి నియమవ్రతము సలుపుచున్నవాఁడ. కావున నిపుడు క్షమింపుము.

ప్రమీ—పురుషపుంగవా! ఇదేమి మాట? హయరక్షగావచ్చిననీకు నియమము లేల కావలయు! కాముఁడు నను సుమశరముల పాలు సేయుచున్నాఁడు. ఇంచుక తడసిన నాప్రాణములు నిలుచునట్టు లేను.

అనుబంధము 48.

పురుషపుంగవా! నేవినఁ జాలను. నీవీకార్య మొనరింపక తప్పదు. ఇంతదూరము నుండి నిను వెదకికొని వచ్చిన యతివ కాశాభంగ మిట్లొనర్చుట పాడియా ?

అర్జు—కామినీ ! నను వెతలం బెట్టకుము. అన్నినియమము లట్లుండ నావెను వెంట సహాయభూతులుగా వచ్చిన మేఘవర్ణ సాత్యకి వృషకేతు ప్రద్యుమ్నాదులు, నీపుర భామినులకుఁ జిక్కి నిర్బంధమున నుందువారు. వాజిమేధహయమును వీరిచేఁ జిక్కి నాశింకను వచ్చుచున్నది. ఇట్లుండ నేమి సంతోష మని నేను నీయభీష్టము నెఱవేర్తును? ఊరక నను బాధింపకుము.

ప్రమీల—ధరణీశా ! ఈకార్యమున కింత కావలెనా? నీ వీపని కించుక సమ్మతించిన నీహాయము నీకిప్పింపఁ గలను. ప్రద్యుమ్నాదులనెల్లఁ జెఱవిడిపించి నీకు ముదము జనించునట్లు చేయఁ గలను. తుద కాప్రమీలనే నీదాసిగాఁ జేయఁ జాలుదు. యోచింపకుము.

అర్జు—(స్వ) ఇదే మీ కాంత యిట్లనుచున్నది? ఇది యెవ్వతెగా నుండనోపు? (పరికించి) ఈ కామినియా యిపుడు తెలిసెను. అభోవనమున నేఁ జూచియుండిన ప్రమీల దాసికాదా యిది? నావలెనిది యిప్పుడీ వేషముఁ బూనివచ్చినది. (ప్ర) కామినీ ! నిన్నెఱుఁగుదు లెమ్ము. ఈయూరికి నవీనాగతుఁడైయున్న యొకయతి నిన్ను నీ యింటఁ జూచి నట్లును వానినపురతిఁ గోరి నిర్బంధపఱచి నట్లును నాయతి యింతకుమున్ను నాతోఁ జెప్పెను. అతఁడుచెప్పిన యంగమచ్చల గుఱుతు లన్నియు నీయందుఁ గనుపట్టుచున్నవి.

సుగంధివృత్తము.

నీసుధావిలాస మింక నీకె యుండనిమ్మునర్క
మోసగింప నెంచితే వినోదమే ప్రమోదమే
వేసరంగఁ బోకునీకు విన్నవించువాఁడ నో
భాసురాంగి యిట్టిభంగి పాడిగాదు మానినీ.

కన్నవారిఁ గలయఁగోరుకాంతలనెల్ల నీకవ్వడి కామించు ననియెంచితివా? నీవా ప్రమీలదాసి వగుసుభద్రవు కావా ?

ప్రమీల—నరపాలకచంద్రా! ఇంతకువచ్చిన నేనేల దాఁపవలయు? నీవేల యీయుక్తులాడెదవు? నేనే యాయతింద్రుతో మాటలాడినదానను. నేఁ బ్రమీలదాసినిగాను, సుభద్రనుగాను. అర్జునుఁడు యతివేషము ధరించి, పురిఁ బ్రవేశించినాఁ డని యెఱిఁగి యతనియభిప్రాయమునుఁ దెలిసికొనక నన్ను నే నెఱింగింప కొనుట యనుచిత మని యెంచి ప్రమీలదాసి నని చెప్పికొన్న యప్రమీలనే నేను. ఇంక

నాశయము గుఱుతించితివా? ఇప్పుడైన నాశుద్ధమానసము నెఱిఁగితివా? భూరమణా! నిన్నే నమ్మినదానను. దైవమ వంచుఁ, బ్రియుఁడ వంచు, సఖుఁడ వంచు భావించుచున్నదానను. అనదను, దీనను, నన్యథాగతికను, ననుఁ దెగడనాడకుము. నను నిరాశఁ జేయకుము. విడనాడకుము. త్రోయకుము. నీపాదములయాన. నిను గాక యొరుని నేఁ గోరినదానఁ గాను.

అర్జు—(స్వ) అహా! ఈ తన్వియా ప్రమీల? నామది నిది యాకర్షించుచున్నది. అయ్యో! నేనేల బేల నగుచున్నాను? ఇట్లొనర్చుట తగునా? (ప్ర) తరుణీ! నీ కేటికీ భ్రాంతి గలిగె? ఇది వలవని దురాశ. దీని మానుము.

ప్రమీ—ప్రాణేశా! నన్నిటు నిరాదరణ మొనర్ప నాయపరాధమైన నేమి? ఆసుభద్రయు నాయులూపియు నాచిత్రాంగదయుఁ జేసినపుణ్యము నేఁ జేయనైతి నే? నాథా! నిను మానను. నీ వేమన్నను మానను.

అనుబంధము 49.

అర్జు—వనితా! ఇదియా నీధీరతనము? ఇంకూరకుండుము. నాకుఁ గోపము గలుగు.

ప్రమీ—నీకుఁ గోపము గలిగినను సంహరింపుము. కాదనను. స్వవనితను సంహరించుటకు నాథుఁడు స్వతంత్రుఁడని యందురు గదా.?

అర్జు—ఇంకఁ జాలు నీసరము. వ్యభిచారమున శత్రులఁ గెలువ నుద్దేశించుట వర్థమని యెంచుము.

ప్రమీల—(కోపమున) ఓరీ! మహాత్రింగుంమ చున్న మగువ నెట్లాడిన నాడవచ్చునను కొంటివా? నీవాయి నిన్నాడ నిచ్చినంత యు నాడెదవా: నన్ను వ్యభిచారిణియని యాడెదవా? ఏల పలుకవు? దయ్యముపోలె మగఁడుండ వానియెదుట యమాములతో సంపర్క మొనరించి మి మ్మెల్లరఁ గనినకుంతి యెట్టిది? మీకన్నులయెదుట మీయిందఱితో నేకరీతిఁ గలయుచున్న నీసతి పాంచాలి యెట్టిది? అట్టిదాని కొడుకవు, నట్టిదాని పతివి నీవు. నీ కిట్టిమాటలు గాక యింకెట్టిమాటలు వచ్చును? ఆరయ నేరక నన్నిట్లాడెదవా? కావలసియున్న నావాక్యము నీతల్లిపై నీసతిపైఁ బ్రయోగింపుము అప్పు డది సమంజసమును సార్థకము నగు.

అర్జు—పవిత్రచరిత్రల నిట్లాడిన నాలుక గోయింతును.

ప్రమీ—నా నాలుక నీవు కోయింతువో నీనాలుక నేఁ గోయుదునో యెఱుఁగఁగలము నిలువుము, (కటారి చేఁబూనును)

అనుబంధము 50.

అర్జు—తరుణీ! నాప్రాణముపై వచ్చువఱకు నే నంగనలపై బాణ మెత్తను, నీయిచ్చ చొప్పున యుద్ధమాడుము చూచెదఁ గాక.

ప్రమీ—ప్రాణకాంతా! (ఖడ్గముఁ బాఱవైచి) నేనెంతటి పలుగాకిని! ఎంతదుష్కృత్య మొనరించితి? ఇది ప్రణయముగాని నిక్కంపుగనలుగా భావింపకుము. నన్నాదరింపుము. రక్షింపుము.

అర్జు—ప్రమీలా—నీవేల యిట్టి మోసములు చేసెదు. త్రికరణశుద్ధిగా నిను నే వరి—

[ప్ర: రభసముగా భుజబద్ధులై ప్రద్యుమ్నాదులు.]

ప్రద్యు—తాళుము, తాళుము. నిలుము నిలుము. నీవు వరింపనే వలయు తప్పదు.

సాత్యకి—ఔను, ఔను. వరింపవలయు, వరియింపవలయు.

అందఱు—(గట్టిగా) వరింపవలయు. వరింపవలయు.

అర్జు—ప్రద్యుమ్నాదులారా! ఇదియే మాగడ మిట్లాడెదరు?

ప్రద్యు—ఏయాగడమును గాదు. నీవు వరింపకున్న నీయిచ్చ చొప్పునఁ బొమ్ము. మేమిందే యుండెదము.

సాత్య—మేము హయము నెత్తుకొని యెక్కడికైనఁ బాఱిపోయెదము. ఇంక శత్రుఘ్నుఁడు మఖము నిర్వహింపని.

మేఘ—ఆహయమును నేఁ గత్తిరించి వైచెదను.

నీల—నేనిక్కడ విడిచిముందొక్కడుగు రాను.

సాంబ—నెత్తిన గుడ్డ వేసికొని నీవేపొమ్ము. మేము రాము.

అర్జు—మీ రేల యిట్లు విజృంభించితిరి? చెప్పినదియైన నేమి?

అందఱు—విజృంభణము? మఱి విజృంభణము. ఇంకను విజృంభణము. నీ వీసతిని వరియింతువా లేదా?

అర్జు—లేదన్న?

అందఱు—మేమందఱము నిన్నెత్తికొనిపోయి చెఱసాలలోనునిచి మానారీమణులతో మేము భోగభాగ్యముల ననుభవించెదము.

అర్జు—సుయోగా! ఈమూఢు లేల యిట్లయిరి?

సుయో—మీరవశ్య మీనారిని వరింప వలయు. కాకున్న నే నిద్దుఁడను. వీరివెంటఁ బోయెదను.

అర్జు—నే నే మొవరు నింక?

ప్రమీ—దేవా! ఇందఱు నాకొఱకు నిను వేఁడుచున్నవారే నీ కేల కరుణ రాదు?

అనుబంధము 51.

అందఱు—(అర్జునుచే పట్టి-ప్రమీలచేతిఁ గలియఁ జేయుదురు.)

అర్జు—ప్రమీలా! మనవారి కిందఱి కిష్టమైనపని నేఁగా దందునా? అవశ్యము కానిమ్ము. అయిన సవనము కడచను వఱకు మాత్రము నను క్షమింపుము.

ప్రమీ—ప్రాణేశా! ఎప్పు డెప్పుడు నీవిలాసాంబుధి నోలలాడుదు నని వేకరించున్న నాకు నిమేష మొక యేఁడై తోఁచఁగలదు. అయినను నీ వంగీకరింతు వని చెప్పినదే పదివేలు. సోమపానమైన పిదప నే నాయధరపానముఁ గానిమ్ము. అయిన నీ హయము వెనువెంట నీతోడఁ గూడి యేతెంచుటకును, యజ్ఞమునకు మీయూరికి వచ్చుటకును ననుగ్రహింపవలయు.

అర్జు—తరుణీ! అట్లే కానిమ్ము.

[ప్ర: కాదంబిని, కనకలత, చారుమతి, మాలతి,
మంజువాణి- మలయవతి, మంజరి.]

స్త్రీలు—(వారివారిపురుషుల బంధనములు వారువిచ్చుచుండఁగా)

స్త్రీపురుషులకు వివాహములు.

అనుబంధము 52.

—మంగళము—

శ్రీ

ప్రమీలార్జునీయము.

ఉత్తర రంగము.

[ఒకానొకనటుడు ప్రవేశించి.]

సీ॥ సతుల కించుకయైన స్వాతంత్ర్య మిచ్చుట
తరము గా దనుపుణ్యపురుషులార।
స్త్రీలకువిద్య నేర్పించిన లోకముల్
మునుఁగు నం చనుధీరమనుజులార
పాటింపఁ గూడ దెచ్చోటఁ గాంతలబుద్ధి
ప్రళయాంతకం బనుభవ్యులార
సుతులఁ గాంచుటకంటె సతులకు నింకొక్క
పనిలే దనెడుమహాప్రభువులార

తే-గీ. ఆలకించిరే ప్రమీలార్జునంబు
సరసితిరె వీరు పురుషుల నాఁడుభంగి
యెంచి చూడంగ నాశ్చర్యమేమి కలదు
బలముగలవారె యెయ్యెడఁ బ్రభులు గారె.

ఉ॥ మానవతీలలామ మగ
మానిసితోడు వహింప కుజ్వలం
బైన మహావనిఁ జతురు
పాయధురీణత నేలి సర్వది

జ్ఞానిత వైభవంబు నస
మానబలంబును గన్న యీప్రమీ
లానళినాయతాక్షికిని
లగు సము లెవ్వరు కీర్తిసంపదగ

సీ॥ అనిలోన నరకాసురుని డీలుపడఁ జేయఁ
బరఁగిన యొక సత్యభామ గలదె
పతికి సారథ్యంబు వఱపి యాదవ సేన
బడలించు నొక్క సుభద్ర గలదె
అరిసతు ల్వైధన లానందాఁకముడిఁ గట్టఁ
జాలని యొక్క పాంచాలి గలదె
రాజ్యధోరణి యెల్ల రాజులు భళి యన
నేలెడు నొక్క ప్రమీల గలదె

ఆ-వె। కలుగ రైరె భరత ఖండంబునను మున్ను
ధీరసతులు విమల భూరియశలు
ఇప్పు డట్టివార లెందైన నున్నారె
లేరు లేరు లేరు లేరు లేరు

సీ॥ మున్నటి పాలేల కన్నారఁ గనమె నేఁ
డున్ననారుల వారి నెన్న వలదె
చక్రవర్తిని నావిశాల ధారుణి నేలి
క్రాలు విక్టోరియారాణి లేదె
పాండిత్యపరిణతోపన్యాసముల నించి
జగమెన్ను నానిబెసాంటు లేదె
విమల కావ్యంబుల నమృతంబు గురియించు
శేనాస్టి నసుమందయాన లేదె

తే॥గీ॥ ఊయిడాదుల దెందరో యుండలేదె
పశ్చిమధరాతలంబున భరతఖండ
మున నొకర్తుక యట్టి బల్వానితకలదె
కటకటా యిట్టిదశకేమి కారణంబు.

సీ॥ తనకన్నబిడ్డల కనువార విమలవి
ద్యావినీతుల నేర్పుతల్లి యేది
పితరులు గౌరవస్థితిఁ గాంచఁ గలిగిన
విజ్ఞానధన్యయా బిడ్డయేది
గోడువెట్టక తనకోడలికిని ధీర
చిత్తంబు గలిగించు నత్తయేది
పోరకచేటలఁ గాక పోరి నత్తమామల
గురుబుద్ధిఁ దనియించు కోడలేది

తే॥గీ॥ వరుసుధీగరిమంబున వన్నెకెక్కి
తనమగనిఁ దప్పుత్రోవలఁ దగులకుండ
నంకుశంబుగ గృహకార్యమాత్రలెల్ల
భారమువహించి వెలయించు భార్యయేది,

క॥ ఏరాజ్యంబునఁ దరుణులు
దారకళాకుశలసుస్వతంత్రులు గలరో
యారాజ్యంబునఁ బురుషులు
ధీరులు నధికారు లమలధీసువిచారుల్.

క॥ ఏరాజ్యంబునఁ జెలు లవి
చారులు పరతంత్ర లస్తసత్వాలు గలరో
యారాజ్యము పురుషుల నా
ధారులు నవిచారు లస్వతంత్రవిహారుల్.

సీ॥ అన్వర్థముగఁ గాంత యబల కావున దయో
జ్వలసమత్వము నింపవలయు సుండి
పుత్రుల కిల మాతృబుద్ధి పొల్పడుఁ గాన
లలన విద్యల నేర్పవలయు సుండి
నీరజాక్షికి విద్య నేర్పినంతనె మగం
డలసి కూడుడికింపవలదు సుండి
స్వాతంత్రమగునంత వనిత పతివ్రతా
భావంబు తక్కువపడదు సుండి

ఆ॥వె॥ విద్య నేర్చినంత విరిబోణి స్వాతంత్ర్య
మడర శక్తివాయు ననుట తగునె
విద్యలేనివారు వెలయాండ్రు కాలేదె
కొంద ఱవనిఁ గల్లనింద సుండి

సీ॥ స్వాతంత్ర్యమీకున్న వలదు పోవఁగ నిందు
పారతంత్ర్యము మాత్ర వలదు సుండి
పూజ సేయక యున్నఁ బోయే నేలను బెట్టి
కాల రాచుట క్రూరలీలసుండి
ఎల్లవిద్యల నేర్ప నొల్లరో వలవ ద
జ్ఞానవారిధి ముంచఁ జనదు సుండి
రాజ్యతంత్రముల నేర్పకయున్నఁ బోనిందు
ప్రకృతితంత్రము ద్రుంపవలదు సుండి

తే॥గీ॥ అపుడు మానససుఖము లింపారు సుండి
యపుడు మీపారతంత్ర్యంబు ఉడుఁగు సుండి
యపుడు దేశంబు వృద్ధిమై నలరు సుండి
యపుడు మానవత్వము నిశ్చయంబు సుండి

——(౦)——

అనుబంధములు

అనుబంధములు.

1. రాగం-కాంభోజి. తాళము-ఆది.

కమలావరనీదాసుని-కాపాడఁగరారాదె
రమణీయము నీపదసేవనె
సముచితము మాననుదేవా ॥
సాంగవేద పదసంగతకరుణా-పాంగదానవ విభంగచలితసా
రంగపోష సువిహంగమహహా-రమాకరా-సమానరా-రఘు
వీర ॥ ॥ ౧ ॥
సామగాన పరితోష భక్తజన-కామితదాయక తాపహరా
రామకృష్ణ కవిపూజితనామ-రమణీయమణీభ్ర మణీయమృణీ॥౨

2. స్త్రీలు— రాగము-శహాన తాళము-రూపకము.

సాటిలేనియౌవన-వాటిఁజేరనెందు-వర సుఖదము
తోటయెల్లనిండి-సుమములచే-నీటుచేయనిరతసువాసనవెలయ
మంజురీలిబికములు-శింజితములఁజేసెముదమలరఁగ
మంజుళములనీడ-కదురుచిరము-కుంజపాళి-గనుఁగొనఁగా
మనమలరె. ॥ ౨ ॥
భృంగతతులు ఝుమ్మని-పొంగిపాటపాడ-వినమధురము
అంగజాతుదాటిఁ బురికొలిపెడు-అంగనలకు నొల్లని మదిఝు
ల్లనఁగా ॥ 3 ॥
మారుపూజ సేయఁగా-కోరుఫలము లిందుకొఅవడవె
కీరతతులమేళములు గలిగెను-చారుకువలసా రసములుపూర
నములు ॥

అనుబంధములు.

౩. హయ— రాగం-కమాజు. తాళం-రూపకం.

తురగాధిపాల్రులార-వీర-లెందఱెందఱును
హరి-మేధవాజిపోవుదారి-మీరిపోకుఁడీ
ఏ-సీమ నెట్టిరాజు కీని-జేరిపట్టునో
కడు-భీమభంగిఁద్రుంపవలయు-భీతిగానక. ॥ ౧ ॥

ఇదె-యిందుహయము బెదరినిలిచె-నేమిచోద్యమో ముదమంద
న ట్టెపట్టిచుట్టి-ముట్టినిలువుఁడీ. ॥ ౨ ॥

౪. రాగం-దర్బారు. తాళం-ఆది.

స్త్రీలు—భళిరేయొక్కడికీ హయము-తిలకింపఁగనగునబ్బురము కలి
గిన మనకౌఘునఫలము-బలువిడిదీనిని బట్టుదము(పట్టుదురు)

హయ—నేమపుయజ్ఞ తురంగమము-నేమరిపట్టితి రీహయము భామ
లారవలదీ విధము-కామింపరె చేయఁగ దురము.

స్త్రీలు—సవనతురంగమ మిదియైన-జవగతి బట్టెదమిది మానమన
లనుగాని మ్మ్రెమైన-నలరి బెవఱుదు మెమదిలోన

హయ—తరముగాదు కావిదినయము-ధర్మజుఁడంపిన దీహయము
మరణం బగునగు నేజయము-పరికింపఁగ లేదే భయము

౫. రాగము-కమాజు. తాళము-అట.

హయ—వాజిమేధ హయము ధర్మ-రాజు పంపెను-రాజవదనలార మీకు
నోజగాదు దీనిబట్ట-రాకుఁడీ-హయము ముట్ట-బోకుఁడీ-తేజి
బట్టరాకుడీ. ॥ ౧ ॥

స్త్రీలు—ఎట్టిహయముకాని-మేముపట్టువారము-ఎట్టిరాజు వచ్చెనేనిఁ
గొట్టువార మింకమిమ్ము-గొట్టమే-సవనహాయము-బట్టమే-
వైరులఁబడ-గొట్టమే ॥ ౧ ॥

హాయ—క్రీడివచ్చెహయము వెంటవిడెచూడుఁడీ-ఈడుగాదు పాడి
గాదు చూడరేల చేడెలార-రాకుడీ ॥ వాఁ ॥

స్త్రీలు—నీడఁబోకవాడియంప వేడిచూపఁగాఁగ్రీడివచ్చెనేని రుద్రుఁడీ
డవచ్చెనేనిమేము-పట్టమే ॥ సవనహాయము బట్టమే-వైరుల
బట్టికొట్టమె ॥

6. సుయో— రాగం-కమాజు. తాళం-ఆది.

మాకుసలవియె-వీరిగొనియాడఁగా
లోకమున నెందులేని-వీఁకజూచితిమి
యీకరణిసతులమే-మెందునైనగంటిమే.
ఈసొయ్యారము-నీశృంగారము
నేయెడనైనను-నెఱుఁగము ధరలో ॥ ౧ ॥

7. రాగం-అసావేరి. తాళం-రూపకం.

అర్జును—మనసిజాతలీలాలనా రమా- రమా-
ఘనవిశాల-గుణసుశీల-ప్రణుతపాల-నా-
మనసీ-శ్రీ-మా-దే-వీ
వనజాతవాసినీ ॥

8. సుయో— రాగం-ఝంజూటి. తాళం-ఆది.

అబ్బా అబ్బా-యదేమి నూపమబ్బబ్బా-
తబ్బిబ్బులాయెను-నేనుమబ్బుమూసెను
నేనుబ్బిపోవఁజాలను. ॥ పల్ల ॥

అయ్యోఅయ్యో-వెయ్యేలచేరఁజాలను
రావయ్యెమాటలు-లేవయ్యెఁగన్నులు
ఆ-దయ్యమెఱుఁగును మాయబ్బా.

9. మేఘ— రాగం-కాంభోజి. తాళంరూపకం.

ఔరాయింతటిపాటువచ్చెనె-శూరకోటికి ముదమొదవెడు
సారసాక్షులు-చేరవచ్చిన-క్రూరంబగు వైరంబున-సేరితిగ -
ఔరాఘుద ॥ ఔర ॥

ఇలలోగలశూరాళికి - బహుసాహసమగుసేయుటు - కలకల
సవ్వరెజనములు - బలుదుర్యశమలరారజెలలనాజన - మిర
జంపఁగ.

10. మేఘ— రాగం-కమాజు. తాళం-ఆది.

పోరాడ మాకుఁదగునే వారులతోడ
పోరగసిగ్గగు-నారులతోడను-వైరమిదేలాగలిగె
చాలఁగబాణము నేలీలబూనుదు-సోలవలసె యూరకే.

11. రాగం-జంజూటిఁ తాళం-రూపకం.

మేఘ—నారీమణితాళెదవే-దారుణమీ-నారసము.
దారుణిము-ఎంతయును మిక్కిలియు చూడఁచూడ.
మలయ—పోరఁగలవెయసురా-పారకరా-రారయిటు,
ఊరికిని-పారక-వెనుబడి-నాకుమ్రొక్కు.
మేఘ—చేడెవిను నాకనిలో-నోడితినను-మానెరసీ వాడిగల బాణ
మెద-గాడిననే-మాడెదవో (ఈశరము-బాణమెదనీమెదసు.)
మలయ—కానికానిహీనననిను-న్మానెదనే నేననిలో
నానిశిత బాణములకా-బోనగునే ప్రాణముతో (నీకుమతి ఎం
దునైన వలదని.)

12. రాగం-బ్యాగు. తాళం-ఆది.

మేఘు—సరోజలోచన;విరోధమిది యేటికినాతో రణభూమి.

మలయ—సురారినీచుఁడ-కరాసి నినునేఁదునుమాడనే పొగరేల.

మేఘు—ధరాధరారాతియా-సురేంద్రుఁడేవచ్చిన-దురంబు నాతోడఁ
జేయఁగలఁడేమో-యరాళసి రోజయాహవమునని న్నార్చెడఁ
గనుమా.

మలయ—అదేల సురేంద్రుఁడా-వా-మదేపుఁడే వచ్చిన-విదారణం
బేనుజేయనేరనెమో-మదాంధనీకేమి మానమువలెనా-ప్రాణ
మువలెనా.

13. రాగం-కమాజు. తాళం-ఆది.

మాలతి—ధీరా మేగా-యిదిశూరతనమా
పారిపోకనిల్వుమింక బలుమాటలు నాడగనేల.

సాత్యకి—బాలా-చాలా-మేలాయె నీలాగు
పోలదీలాగాజనీకు-పొలతీ-నలఁతీచాలాయె.

మాల—ఊరకె మాటల-ధీరతనముగాదు
భూరిధనువుపట్టి నిలిచి-పొగడం జగడంబీరాదె.

సాత్యకి—ఈ పరితాళఁగ-నోపుదెయబలా
మాపాలను నిల్చుటిది-మగువాపొగడందగదే.

14. రాగం-కమాజు. రూపకం-తాళం.

సాత్యకి—పోరాడఁజాలవమో
పొలతీ యాలమున ॥ బోరాడఁ ॥

మాలతి—నీ కేలయీకరుణ
నిక్కముగా ॥ నీ కేల ॥

స్త్రా—తరుణీనిన్నుఁగన-గరుణయుప్పతిలె
యీాదుర మెట్లాడఁగల.
సూల—కరుణాలోకమునఁ-బొరలక నిక్కముగా
నా-శరముల్ద్రిప్రముకా ॥ పల్ల ॥

15. రాగం-జంఝూటి. తాళం-అది.

వృష—అలముననునా కెదు రెవరు-శూలియు నింద్రుఁడు నిలుతురో కో
బాలవు మిక్కిలియ బలపుగా-సోలితినని వడిఁబరుగిడుమా.
మంజు—బాలుఁడ వెంతటి మూర్ఖుఁడవు-ప్రేలకు నీవొక శూరుఁడ వే
శూలములగు నా బాణములన్-దాళగల వెమటిబ్రబది కెద వే.

వృష—అట్టులై నఁగొను మీాశరముల్-నెట్టినఁదాళుము చూచెదను
గట్టిగనిల్చిన ప్రాణములన్-బట్టుగద్రి సెదుఁగనుమ బలా.
మంజు—ఏమిరయంతటి శూరుఁడ వే-నామహితాంబక మిదెవిడుతున్
సామర్థ్యంబున నీదుశరం-బేమా ఘనుఁగంటివె బాలా.

16. రాగం-బ్యాగు. తాళం-రూపకం.

సుమో—తీరుగాదు మేరగాదు-పోరఁగలవెచూాడుడీ
ఘోరయుద్ధమాడ నేల-నారులారవీడుఁడీ ॥ పల్ల ॥

మంగళాలింగనంబు నంగజాతుసంగము
రంగుమీాఅగోరవలదె పొంగెసంత రంగము.

చారు—సాటిగాదు పాటిగాదు మాజ లేలమానుమా-
సూటిమీాద బాణసమితి-నాట నెందుపోయెదో. ॥పల్ల॥
ఏలయీావిచారమిందు-పోరనిల్చి చూడుమా
లీలతోడనింతలోన-కూలచేతుచాలు నే.

17. రాగం-జంఝాటి. తాళం-ఆది.

కనక—ఒక్కరును-పోరాడువారే-లేరుగదా
ఎవ్వరును-పో॥ కొంతయును పో॥ యుందుమరి ॥ పల్ల ॥

పోరఁగజాలువీరులెలేరుపారాడియారసివేసారితినిమతి ॥పో॥
కుంతీకుమారుఁడె తటిభటుఁడో - వింతా మెసీయాజినింతైనఁ
గానమతి.

18. రాగం-బ్యాగు. తాళం-అట.

ప్రద్యు—భాసురాంగీమణీ చూడరాదా-నను-దాసుఁగాఁగా
కొని యేలరాదా-మీసరమా యెను దాళఁజాల. ॥ ౧ ॥
కనక—పోలదీమాటలనాడనేలా-యీలీలసంగ్రామము
మానవేల-దూలిపోవ సరిసోలిపోవ-వడిపోవ-యీ విచారమేల.
ప్రద్యు—మంగళాంగీయిటుపోనకుమా-నాకు-కౌంగిలీకత్రోయకుమా
కౌంగిలీకత్రోయకుమా యిటుభంగమొందఁజేయకుమా.
కనక—ధీరపిలాసయీతీరుమేలా-యని-పోరకీవిచారములా
పోరకీవిచారములా-కడు ఖీరురీతివాదములా. ॥ పల్ల ॥

19. రాగం-జంఝాటి. తాళం-ఆది.

నీల—ఎంతనిపొగడుదునింత-యీ-కాంతలచెలువమునింత॥ మావార
లువెలిరారైరే-యీ-నారులవలఁబడిపోరే, ఏదారినిఁజూచిన
లేరే-యీనారులవలఁబడిపోరే, ఇది-దురాగతముగాదా-దు-
ర్యశంబలసిరాదా-భీతిలేదా-చూడబలువింత. ॥ ఎంత ॥
ఈచానకానకటుపోయె-ఇం-తైన కరుణలేదాయె। తుదలేనినిం
దు వెతలాయె-ఇంతైనకరుణలేదాయె-ఓ-మనోజ్ఞకలవాణీ-నను
గనంగనవెరాణీ-మంజువాణీ-రావె-నాపొంతా.

20. రాగం-పీలు. తాళం-ఆది.

మలయ—కడు-పరాకు మానియాలి ప్రమా-మా-భంగము దేవీ.
పార్థునిభటులు-పారంగదోలంగ-వ్యర్థులమగు
గలిగలిగె-యనర్థములాయె. ॥ ౧ ॥
పోకిరివారితో-బోరంగంజాలక-యోడితి మవ్వ యేమనంగా
మేము-నేడబలలము ॥ ౨ ॥

21. రాగం-కాంభోజి. తాళం-ఆది.

ప్రమీల—ఏమిది చిత్రమో యేమియుం దెలియదు
నామది నేమియు-నమ్మిక పొడమదు
ఇలలోన నెందును-దులగానకున్న మి
మ్మిల క్రీడి నేడు తా-గెలువంగం జాలెనే. ॥ ౨ ॥

22. రాగం-మోహన. తాళం-ఆది.

ప్రమీల—కానిరమ్మా-మంజరీ
ధనువు నిషంగము తడయక నసియు ॥ పల్ల ॥
నారథ మిప్పుడే-చేరికం బూన్పుము
సారథి వగుము నీపూరక తరుణీ

23. రాగం-నాదనామక్రియ. తాళం-ఆది.

సుయో—అగునే యిది బలు ద్రోహమే ॥ వా ॥
తగని విరోధము-మిగులంగనగునా
నిరతము నమ్మిన-గురుపునకీగతి
దురితము లెంచుట-పాడియే ॥ ౧ ॥

24. రాగం-కమాజు. తాళం-ఆది.

సుయో—ఈడులేని భాగ్యమలరె-నేమి తెలుపనీ
నీడనింక మానక నిక గూడియుందుదు
కూడియుందుదు.

వింతమీదె నింకనాదు సంతసంబునీ
చెంతఁ జేర్పుముదము వెలయ-నింతవేడద. ॥ ౧ ॥

25. రాగం-కాంభోజి. తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—చాలదే-భూపాలుఁజూచిన-జాలదే
బాలసోముని లీల గేరెడు ఫాలమునుగనఁజాలదే॥ హాళిమీరగ-మేళియురమున- సోలినిరతము బాళిమదనుని- కేళినెనయఁగ వెలసినఁజాలదే ॥

26. రాగం-ఝంఝూటి. తాళం-అట.

అందరు—పగమీఆనారీవారముఁజంపక
తగనివగలఁ-బడితిమే ॥ పల్ల ॥

మేఘ—మలయ - పవనా-కింతటి-కార్యము
సలిపెనా - వెలఁదిరా- దెదుటికి ॥ ॥ ౧ ॥

సాత్య—మాలతీ-యీవిధి-దీనత నించె తే
యేలనా-యెడకురా-వళికులా ॥ ౨ ॥

ప్రద్యు—వినుతమౌ నాయశం-బంతయుఁ-బోవఁగా
కనకల-తనుగని -బడలితి ॥ 3 ॥

27. రాగం-హిందూస్తాని తోడి. తాళం-ఆది.

అందరు—ఘనవేణీననుఁజేరవే-కనికరించి యేలేరవే ॥

మేఘ—నీవాఁడనేనిక్కమునను బ్రోవఁగ పూబోణిరో రావేల వెలదీయ
రావేల కరుణ ॥

ప్రద్యు—నను వెలార్పఁగనేటికే-కనకలతాంగనా రాగదే
నినునింకఁ గనకున్న మనఁజాల కనకాంగి ॥ ౨ ॥

సాత్య—తాళఁజాలమరుబారికి-జాలమేలనను గావవే మాలతి నీకేళి
కీలాగుపగ.

28. రాగం-బ్యాగు. తాళం-రూపకం.

సుయో—దారి-తెలియ-దయో-దూరమెంతచూచిన
అర్జు—ఓరీ మూఢమతీ-ఏలయిట్టులాడెదవు.
సుయో—పాదుపురిని-వీధులెల్లఁ-జూడనొక్కతీరుగా.
అర్జు—ఇట్టివాడవిందునన్ను-నేలతెచ్చినాడవు.

29. రాగం-చక్రవాకం, తాళం-అట.

మలయ—చాలఁగ శ్రీదము-లీలమై మీపాదము
చాలఁగాగ్రాలుగా-వెయ్యేలకావఁజాలుగా ॥ పల్ల ॥
పావనముగా-జేసెనానగు భవనమంతయు నీక్షణములోన
దేవధరణీదేవకుంజర దీనజనములఁ గాచుఁగద ॥ ౧ ॥
భూనుతంబగు భాగ్యములరెను-బుణ్యమయ్యెఁజరిత్రము
జ్ఞానమహిమాతీతమయ్యెడ-నేసుధన్యతఁజెందితిని ॥ ౨ ॥

30. రాగం కల్యాణి. తాళం-ఆది.

ప్రమీల—సుందరునిగనకయుండనే మనఁగఁదరమా.
భూపమౌళివచ్చినాఁడు-ప్రాపుచూపకున్ననీ
తాపముబిండఁగ నేగతి-సైపుదు నెచ్చెలి.
ప్రమీ.—దాఁటిబారిమేకమీఱితి నీరి కేరిప్రూరుడో
మావశరంబులబారికి పారెసుబడఁ జెదసెంక.

31. రాగం-కేదారగౌళ. తాళం-రూపకం.

కనక—తాపమేటికిమ్మనీకు-భూపమౌళినిన్నుఁజెందు
సైపవలదేపైదలియీపాటునకోపవిక.

ఖేదముమానుమిక-గ్గాదిదివేళచెలి
నీదాసిని-నేఁడెచ్చెద-భూదారునిమోదమున ॥ ౧ ॥

32. రాగం-నాదనామక్రియ. తాళం-అట.

మాలతి—దేవియేటికింతనీకు-దీనవాక్యము
కష్టమెల్లఁదీరెనే యజ్ఞనుండుపాలెనే.
నిష్ఠ రేశుఁడైననేమి నిన్ను మీాలెనే.

33. రాగం-నాదనామక్రియ. తాళం-ఆది.

మంజు—ఈవిధినాడెద-వేటికి దేవీ
కావవెకరుణను-గైకొనుమనవిని
సారసుచరితమొ-ధీరవిచారమొ-కారణమేమిాకలఁక గలుగదా-
ఘోరలీల-విచారమేల-చేకూరదేల యాధారుణివరుకూరిమి

34. రాగం-కమాజు. తాళం-ఆది.

కనక—వలవక్షీరీతియోచన-చెలువాతలఁపకు కలఁగకువింక ॥ పల్ల ॥
నరుడెయదేటికా-సురనాథుఁడు నీచరణదాసుఁడయి సరగు
సనీ-సరసనుబడియుండలఁడె. ॥పల్ల॥

35. రాగం-బ్యాగు. తాళం-ఆది.

అర్జు—అంగజునిబంగారు మంగళాంగియీానారి సింగారమంగనాకృతి
గనవలె-రంగారుచున్నదిగా-యీాభృంగవేణి. ॥పల్ల॥
లేదేనిరుద్రాణియో-యా-భూదారుపూబోణియో
కాదేనివిరించికాంతామణియొ-యీా వేదండగామిని-వాదమేల
కాదుకాదు.

36. రాగం-కమాజు. తాళం-రూపకం.

అర్జు—పరితాపమగుఁజూడుమా

గురుతాప-మీపాప-మేనోప ॥పల్ల॥

మునులఁజెందఁగఁగోరు-వనజాక్షులుందురె

కొనసాగ-దనురాగ-మిదిబాగా ॥౧॥

37. రాగం-బిలహరి, తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—తాళఁజాలను నే-బాళిమీఱునీ-పదములయాన ॥పల్ల॥

యీలాగుచల-మేలావల్లభ-వేళాకోళముగద ॥అనుపల్ల॥

అర్జు—బాలయీవిధముపోలదెందును-గలిగెడుదురితము ॥పల్ల॥

శీలాయీవగ-మేలాస్నీమది-కేలాగుతెలియదు ॥అనుపల్ల॥

ప్రమీల—తాపమార్పక - ప్రాపుఁజేర్పక - కోపగించిననేపుమీరునె

యేపారగను-గాపాడవాకో-నాపాపమేమియొ. ॥౧॥

అర్జు—నీకుఁజెల్లునె యీకళంకము నాకువింతగుజోకదోఁచెను

యీకోరికలకీకొన్ననను-ఁకాకుపరుపదె. ॥౧॥

38. రాగం-ధన్యాసి. తాళం-రూపకం.

ప్రమీల—నన్నుగనలకే సఖి నిన్నువేడెద.

తరళాక్షి నేబడియెడు-పరితాపమునీవెఱుఁగవు

గురుదాహము జనియించెడు ధరణీమవఁగజాలనింక.

39. రాగం-ముఖారి. తాళం-రూపక.

ప్రమీల—చాలను నే-మనియుండఁగ-నకటా-భూమికాలగలియె-యీ
లాగగు-జాలియేల-బాలలార తెలుఁగులనేమీకెయ్యెడ-నెతిఁగిం
చితినటు చేయుఁడు వెఱువకుడీ యీగతినను - మరచిపోండు
మరచిపోండు.

40. రాగం-పూర్వికల్యాణి. తాళం-ఆది.

మలయ—ఈవిచారిమేటికిలతాంగి-మదిలోన
భామగో యూరక-ప్రాణమువాయాట
కీమాటలాడుట-కైనదమ్మా ॥ ౧ ॥
వింతవిధంబగు-నింతేటికిఁకనీ
చెంతకుఁదెత్తునీ-చేతోవిభుని ॥ ౨ ॥

41. రాగం-ఖమాజు. తాళం-అట.

మలయ } భామాచనదీమానసము
కనక } ప్రేమాయతి నీమాటలనేమాడెద వోమానిని
మలయ—ఇటుతారుమారుగ సారెసారెకు సడలియొడలను బడలి
కడలెడు
ధీరామతి వై రాజిల-కీరితిగనారీమణి-
కనక—బాలామణియాలోగనె-దాలాభము-వాలాయము.
చాలన్వొతదూలంగని కేలామణియాలాగున. ॥ ౨ ॥

42. రాగం-ఖమాజు. తాళం-ఆది.

ప్రమీల—తాపమొందఁగజాల నే-సఖయా-తాళఁగలనె ॥పల్లి॥
పాపమేలయింక-యూపమేమ్పగాఘే. ॥అను పల్లి॥
మలయ—ఏలాయీగతింబల్కఁగా దేవి-ఈలాగగునె ॥పల్లి॥
యాలోచింపకింతబేలవై తివయ్యో ॥అను పల్లి॥
ప్రమీ—భూపమౌళి మోము-జూపువారెలేరె-ప్రాపుజూపినన్ను-కాపా
డువగగలుగదె.
మలయ—లోలనేత్రభూమి-పాలమౌళివచ్చి-మేలునింపఁజాలునీలోనఁ
గడుబడలకు-
ప్రమీల—తీరకాళఁజూపమేరగాదునీకు-నేరంబె-వైరంబెనీరేజ.
నయనాతగదు.

మల—పోలదింతవంత-యేలకలైనీకు-లోలాత్మీ-చాలా యె మేలా నెవిప రీతగతి. ॥ ౨ ॥

ప్రమీ—బాలా-తాళ-జాల-వేలార్పకుము ॥ ౩ ॥

మల—అమ్మా-యమ్మా-కొమ్మా-సమ్మోదమగు. ॥ ౩ ॥

ప్రమీ—మసలక-వెసనా-యసువుల్-వసివాడు.గద ॥ ౪ ॥

మల—లలనా-వలదీ-లలిబల్మలు కాడిఁగను ॥ ౫ ॥

ప్రమీ—కననిక్క ముగా-మనఁజాలను నె-విన వేటికిన-మనవికరుణఁద నర-నళిన-నయన.

మల—ఆదేవీ వెతలు-దునగాం చెదు నె-మ్మదిఁజెందుమునీ-కొదవుముద ము-ముజన-హరుని-కరుణ.

ప్రమీల—కలవాణి-భరియింపం-బలుతాపం - బరుదయ్యెం - దళితాం గంబై-యసమానంబై-జ్వలనాభంబై విషమంబై-తలచిన-బలువెత-గలఁప-గ-దలఁ కెడ-నులికెదని దె. ॥ ౬ ॥

మలయ—వినుదేవీ-మదిఁగుందం-జను నేపీ-తడిభంగిన్-మనసారంగన్ ఘన మోదంబున్-గొనసాగింతున్-వినుని దె
జనవిభు-నెనయఁగ-మనవిని-నుగనఁలకు. ॥ ౭ ॥

43. రాగం-జంజూటి. తాళం-ఆది.

కనక—ఆదేలా-యింతవంత సుంద రాంగీ-నీ
ముదంబొదవన్ నేఁడెవచ్చున్-నీవిభుండునీ
ప్రియానందం-బొందు దాన-వింతలోన నే
అయోనీ-తాపమింక- (అయ్యయోనీ) తాపమింక-మాను
మమ్మానీ.
కరాళంబై-తో చెమాకున్-నీవిధానము
యీాదురాపంబైనభంగిన్-హా-దురాపంబైనభంగిన్-
జెందనా నెనీ-

44. రాగం-నాదనామక్రియ. తాళం-రూప.

ప్రమీ—భూమీశుండు-నన్ను-గామించు నేయాహాహా
ఈసరసోక్తులుల్లాసమునించునే
వాసిగనవుమీ-మోసపుమాటలు

45. రాగం-మాండ్. తాళం-ఆది.

అందరు—ఏటికింత తాపమో-చూడవే
మాటికీశో-క మేల-వీడవే ॥పల్ల॥
కనక—మాడఁజాల-నీకునింత తాపము
వేడిమాపఁగాడో-పాపము ॥౧
మలయ—వానిఁజూడ నిప్పుడే-పో యెద
మానుమింక శోక మో-కోమలి ॥౨॥
మంజు—ఏల రాఁడో-చూడుమా-నీపతి
బాలచాలు చింతల పాపవే ॥3॥
మాల—వింత సేయు కమ్మరో-వేడద
మంతబోల-దెంచగా-దీనికి ॥౪॥

46. రాగం-పూర్వి. తాళం-రూప

ప్రమీల—గంభీరమై-తాజలె
వీడగమేఘ-మటు
వాడగ చందురుడు
అడగకులగిరు లాకాశమె
అల్లాడగ ధారుణి సోలగ తారలురాలగా

47. రాగం-పీలు తాళం-ఆది

ప్రమీల—భూరమణా రతిగోరుదాన
వాడిశరంబుల వంచనసేయుచు
న్నాఁడుబ్రదుకఁగా-నీఁడుమారుఁడు,

48. రాగం-జంజూటి తాళం-అట.

ప్రమీ—తేరలించెననుమారు-శరములు వేడెద
ధరణీపాలక నన్నుఁగరుణింపవే. ॥పల్లి॥
అర్జు—అతివాతగునె నేను వ్రతము సల్పెడువాఁడ
మితముగాదిట్లులైన నతిపాపము॥
ప్రమీ—హాయనతక్కైయింత నియమమువలయునె
ప్రియమారఁగౌఁగిలి-దయసేయవే

49. రాగం-కమాజు, తాళం ఆది.

ప్రమీల—నిన్ను వేడుకొందు నే వన్నెకాడ ॥పల్లి॥
విన్నాణమున నన్ను కరుణ మన్నించగ ॥అను॥
సమ్మోదమునఁ గౌఁగి-లిమ్మని వేడెద
నా-కొమ్మాగ్రయనుచు నెమ్మదిని కానివ్వనవె.

50 రాగం కమాజు. తాళం-అట.

ప్రమీ—కొలదిగనక మాటలాడఁగాఁ
గలవా తులువా-పలువా
అర్జు—వెగటుపలుకు లూరకాడఁగాఁ
దగవా-మగువా నగవా.
ప్రమీల—తులువతనముఁదీటఁగనీ
తలనుగోయఁజాలనె నే
నిలుముక నెదునాదుకటారి
అర్జు—పొగరుమాటలేటికి నే
మగువల యెడ బాణముల
మిగుల కొడుగజాల నిక్కము ॥మగు॥

53. రాగం-కమాజు. తాళం-ఆది.

ప్రమీల—ధరణీ-పాలనన్ను-కరుణఁజూడవే
నెమ్మదిని న్నే-నమ్మినదాన

53. రాగం-ఇంగ్లీషునోటు. తాళం.

అందరు—ఆనందంబై చెలంగె మహాసీయానందంబయ్యెఁ ॥పల్లవి॥
ప్రమీల—ఇల నే-గను ధ-న్యనురమణా
అర్జు—బలుధన్యుఁడ నే-ఁగదరమణీ
ప్రమీ—విలసిల్లఁగనా. కెన యొపరు
అర్జు—బలు సంతసమా. యెనుతరుణీ ॥ఆనం॥ (1)
మేఘ—మలయా-వతినా-రతనమరా
మల—కలయం-గనుమా. మేఘవర్ణా
మేఘ—చెలువా-రదేసం.తసముతివా
మల—పొలుపార దెస-మ్మదమసఘా ॥ఆనం॥ (2)
సుయో—ఘనచారుమతి-నన్ఁగనవే
చారు—చను దెం చెదధీ.రసుయోగా
సుయో—మనసంతసమే-రికికలదు
చారు—చన దేజన మో-హనగతి గా ॥ఆనం॥ (3)
ప్రద్యు—వడిరాఁగదవే.కనకలతా
కనక—బడినే.నిదెవ-చ్చితిమదనా
ప్రద్యు—కడుసంతసమిం పగుఁదరుణీ
కనక—నుడువం-దరమే-మనముదము ॥ఆనం॥(4)
సాత్య—సతిమాలతినా-దయఁగనవే
మాల—వెతదీరెనెసా-త్యకిమదిలో
సాత్య—అతివాకడు సమ్మతిఁగలిగెఁ
మాల—అతిహర్షము.పొంగ రమణా॥ ॥ఆనం॥ (5)

నీల—మదిరా-జిలెనే-మంజువాణీ
మంజు—ఎదనీ-లవ్వాజ-కడుముదమే
నీల—సుదతీ-కడుస-మ్మోద మొదవెఁ
మంజు— సుదిరాగము-నాకిదెయొదవెఁ ॥అసం॥

54. మంగళం రాగం-మోహన తాళం-ఆది.

అందరు— జగదా-ధారా-సకలకళా
నిగమా-లోకా-నిపుణసుహా
సుగుణా-కాంతా-శుభఫలదా
జగతా-శ్రీశ-విపులవిభా
మునిజనతా-వనకమలా-సనహరిలో
చనవినుతా-ఘనసుం
పాల-పూజ-స్వీయ-శీల
ధీవిశాల-మాపిలోల
పావనాల-పాపినీల-సేవితేలా
భూవిబు ధావన-కేసల-పావన-శ్రీసరదా
రామకృష్ణ-పూజిత ॥జగ॥

ప్రమీలార్జునీయనాటకము

సంపూర్ణము.

——(o)——